श्रीः
श्रीमते रामानुजाय नमः
श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः
श्री रङ्गनाथदिव्यमणिपादुकाभ्यां नमः

श्रीकवितार्किकसिंहस्य सर्वतन्त्रस्वतन्त्रस्य
श्रीमद्वेङ्कटनाथस्य वेदान्ताचार्यस्य कृतिषु

॥ लघु यादवाभ्युदयः ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

श्री रङ्गनाथदिव्यमणिपादुकाभ्यां नमः

॥ लघु यादवाभ्युदयः ॥

श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि॥

वन्दे बृन्दावनचरं वल्लवीजनवल्लभम्।
जयन्तीसम्भवं धाम वैजयन्तीविभूषणम्॥ **1.1** ॥ 1

यदेकैकगुणप्रान्ते श्रान्ता निगमवन्दिनः।
यथावद्वर्णने तस्य किमुतान्ये मितम्पचाः॥ **1.2** ॥ 2

शक्त्या शौरिकथास्वादः स्थाने मन्दधियामपि।
अमृतं यदि लभ्येत किं न गृह्येत मानवैः॥ **1.3** ॥ 3

वसुधाश्रोत्रजे तस्मिन् व्यासे च हृदयस्थिते।
अन्येऽपि कवयः कामं बभूवुरनपत्रपाः॥ **1.4** ॥ 4

स कविः कथ्यते स्रष्टा रमते यत्र भारती।
रसभावगुणीभूतैरलङ्कारैर्गुणोदयैः॥ **1.5** ॥ 5

तदात्वे नूतनं सर्वमायत्यां च पुरातनम्।
न दोषायैतदुभयं न गुणाय च कल्पते॥ **1.6** ॥ 6

प्रवृत्तामनघे मार्गे प्रमाद्यन्तीमपि क्वचित्।
न वाचमवमन्यन्ते नर्तकीमिव भावुकाः॥ **1.7** ॥ 7

विहाय तदहं व्रीडां व्यासवेदार्णवामृतम्।
वक्ष्ये विबुधजीवातुं वसुदेवसुतोदयम्॥ **1.8** ॥ 8

क्रीडातूलिकया स्वस्मिन् कृपारूषितया स्वयम्।
एको विश्वमिदं चित्रं विभुः श्रीमानजीजनत्॥ **1.9** ॥ 9

जगदाह्लादनो जज्ञे मनसस्तस्य चन्द्रमाः।
परिपालयितव्येषु प्रसाद इव मूर्तिमान्॥ **1.10** ॥ 10

यदपत्यसमुद्भूतः पुण्यकीर्तिः पुरूरवाः।
सतामाहितवह्नीनां विहारस्थेयतां ययौ॥ **1.11** ॥ 11

समवर्धत तद्वंशः उपर्युपरि पर्वभिः।
यशोमुक्ताफलैर्यस्य दिशो दश विभूषिताः॥ **1.12** ॥ 12

बभूव नहुषस्तस्मिन् ऐरावत इवाम्बुधौ।
यमिन्द्रविगमे देवाः पदे तस्य न्यवीविशन्॥ **1.13** ॥ 13

नरेन्द्राः पृथिवीचक्रे नामचिह्नैरलङ्कृताः।
जङ्गमास्तस्य वीरस्य जयस्तम्भा इवाभवन्॥ **1.14** ॥ 14

वीरो रस इवोत्साहान्नहुषादभ्यजायत।
ययातिर्नाम येनैन्द्रमर्धासनमधिष्ठितम्॥ **1.16** ॥ 15

तटाकमिव तापार्तास्तमिन्द्रमिव निर्जराः।
भावा इव रसं भव्याः पार्थिवाः पर्युपासत॥ **1.19** ॥ 16

यदुर्नाम ततो जज्ञे यत्सन्ततिसमुद्भवैः।
समानगणनालेख्ये निस्समानैर्निषद्यते॥ **1.20** ॥ 17

वंशे समभवत् तस्य वसुदेवः क्षितीश्वरः।
जनकः प्राग्भवे योऽभूत् देवदानवयूथयोः॥ **1.27** ॥ 18

आनकानाञ्च दिव्यानां दुन्दुभीनाञ्च निस्वनैः।
सह जातं यमाचख्युराख्ययाऽऽनकदुन्दुभिम्॥ **1.28** ॥ 19

तेन निर्मलसत्त्वेन विनिवृत्तरजस्तमाः।
जगती शान्तमोहेव धर्मोच्छ्वासवती बभौ॥ **1.29** ॥ 20

स विष्णुरिव लोकानां तपनस्तेजसामिव।
समुद्र इव रत्नानां सतामेकाश्रयोऽभवत्॥ **1.30** ॥ 21

प्रख्यातविभवे पत्न्यौ तस्य पूर्वं प्रजापतेः।
रोहिणी देवकीरूपे मनुष्यत्वे बभूवतुः॥ **1.31** ॥ 22

अक्षुद्रगतिशालिन्योः तयोरन्योन्यसक्तयोः।
ऐकरस्यमभूत् पत्या गङ्गायमुनयोरिव॥ **1.32** ॥ 23

स ताभ्यामनुरूपाभ्यां समतुष्यत् समेयिवान्।
व्यक्तिहेतुरभूद्येन सपर्यङ्कस्य शार्ङ्गिणः॥ **1.33** ॥ 24

अलिप्सत न साम्राज्यं सोऽर्थकामपराङ्मुखः।
यदृच्छागतमैश्वर्यमानृण्यरुचिरन्वभूत्॥ **1.34** ॥ 25

कयाचिदशरीरिण्या वाचा व्यवसितायतिः।
देवकीं वसुदेवञ्च कंसः कारामयोजयत्॥ **1.35** ॥ 26

स कालातिबलः कंसः कालनेमिरनेहसा।
सर्व दैतेयसत्त्वानां समाहार इवोदितः॥ **1.36** ॥ 27

एतस्मिन्नन्तरे देवी मेरुमध्यमुपेयुषः।
प्रजापतिमुखान् देवान् प्राह सागरमेखला॥ **1.37** ॥ 28

विदितं भवतां देवाः! विश्वरूपेण विष्णुना।
महीयान् धर्मशीलेषु भारो यत्तन्निवेशितः॥ **1.38** ॥ 29

अधर्मनिघ्नैरधुना धर्मसेतुविभेदकैः।
असङ्ख्यैरद्भुतैस्तुङ्गैः क्रम्ये राक्षसपर्वतैः॥ **1.39** ॥ 30

अत आलोचितजगद्धितैः सुरगणैः स्वयम्।
न पतामि न भिद्ये च यथाऽहं क्रियतां तथा॥ **1.40** ॥ 31

इति ते भूतधारिण्या निसृष्टार्था दिवौकसः।
अविदुस्तत्प्रियस्यैव तद्भारहरणं क्षमम्॥ **1.41** ॥ 32

पुरस्कृत्य जगद्धात्रीं मनसोऽपि पुरस्सराः।
दुग्धोदधिशयं देवं दूरमेत्याभितुष्टुवुः॥ **1.42** ॥ 33

त्रिवेदीमध्यदीप्ताय त्रिधाम्ने पञ्चहेतये।
वरदाय नमस्तुभ्यं बाह्यन्तर हविर्भुजे॥ **1.43** ॥ 34

त्वदेकव्यञ्जितैरादौ त्वदन्येष्वनिदम्परैः।
निगमैरनिगम्यं त्वां कः परिच्छेत्तुमर्हति॥ **1.46** ॥ 35

नम्यस्य नमतः क्षुद्रान् वरदस्य वरार्थिनः।
पुत्रैः पितृमतः क्रीडा कथं ते केन वर्ण्यते॥ **1.48** ॥ 36

ब्रह्मादिस्तम्बपर्यन्तविचित्राङ्कुरशालिनाम्।
सलिलं कर्मकन्दानां क्रीडैव तव केवलम्॥ **1.50** ॥ 37

त्वदेकशरणानां त्वं शरणागतजीवनः।
विपदं नः क्षिप क्षिप्रं तमिस्रामिव भास्करः॥ **1.63** ॥ 38

सति सूर्ये समुद्यन्तः प्रतिसूर्या इवासुराः।
जगद्बाधाय जायन्ते जहि तान् स्वेन तेजसा॥ **1.64** ॥ 39

स दैत्यहत्यामिच्छद्भिः सुरैरेवमभिष्टुतः।
अनन्यदृश्यः सहसा दयया दर्शनं ददौ॥ **1.65** ॥ 40

अनपायं तमादित्यमक्षयं तारकाधिपम्।
अपारममृताम्भोधिममन्यन्त दिवौकसः॥ **1.74** ॥ 41

तस्मै विज्ञापयामासुः विदितार्थाय नाकिनः।
निहताशेषदैत्याय निदानं स्वागतेः पुनः॥ **1.76** ॥ 42

त इमे क्षत्रिया भूत्वा क्षोभयन्ति क्षमामिमाम्।
तव तेजसि यैर्नाथ दनुजैश्शलभायितम्॥ **1.77** ॥ 43

यदि न त्वरते नाथ ! भारव्यपनये भवान्।
प्लावयिष्यन्त्युदन्वन्तः पृथिवीं पृथुवीचयः॥ **1.80** ॥ 44

कंसप्रभृतिभिः सेयं शल्यैरिव समुद्धृतैः।
चिरं भवतु ते पृथ्वी शेषमूर्तेः शिखण्डकः॥ **1.83** ॥ 45

प्रबोध सुभगैः स्मेरैः प्रसन्नैः शीतलैश्च नः।
कटाक्षैः प्लावय क्षिप्रं कृपैकोदन्वदूर्मिभिः॥ **1.84** ॥ 46

त्वयि न्यस्तभराणां नः त्वमेतां क्षन्तुमर्हसि।
विदिताशेषवेद्यस्य विज्ञापनविडम्बनाम्॥ **1.85** ॥ 47

इत्थं वदति देवानां समाजे वेधसा सह।
ववन्दे पृथिवी देवं विनतत्राण दीक्षितम्॥ **1.86** ॥ 48

तनुमध्या विशालाक्षी तन्वी पीनपयोधरा।
मायेव महती तस्य वनितारत्नरूपिणी॥ **1.87** ॥ 49

आबद्धमण्डलैर्भृङ्गैरलकामोदमोहितैः।
अयत्नलब्धां बिभ्राणा मायूरच्छत्रसम्पदम्॥ **1.88** ॥ 50

प्रियसन्दर्शनानन्दजनितैरश्रुबिन्दुभिः।
न्यस्तमौक्तिकनैपथ्यैः परिष्कृतपयोधरा॥ **1.89** ॥ 51

प्रस्फुरन्तं प्रियस्येव परिरम्भाभिलाषिणम्।
दक्षिणादितरं बाहुं दक्षिणा बह्वमन्यत ॥ **1.90** ॥ 52

विपदञ्च जगादैषा विपञ्चीमधुरस्वना।
विलक्षस्मितसम्भिन्नमौक्तिकाधरविद्रुमा ॥ **1.91** ॥ 53

अथ तान् भव्यया वाचा भगवान् प्रत्यभाषत।
प्रतिश्रुत्प्राप्तनिर्ह्लाद पाञ्चजन्याभिनन्द्यया ॥ **1.92** ॥ 54

माभैषुरसुरानीकात् भवन्तो मदुपाश्रयाः।
मदाज्ञामनवज्ञातुः परिभूत्या न भूयते ॥ **1.93** ॥ 55

अवतार्य भुवो भारमवतारो ममामराः।
अनादिनिधनं धर्ममक्षतं स्थापयिष्यति ॥ **1.94** ॥ 56

यावदिष्टभुजो यावदधिकारमवस्थिताः।
परिपालयत स्वानि पदानि विगतापदः ॥ **1.95** ॥ 57

दमनाद्दनुजेन्द्राणां द्रक्ष्यथ त्रिदशाधिपाः।
भूयोऽपि लघुतां प्राप्तां भुवमुल्लाघितामिव ॥ **1.96** ॥ 58

दैतेयमृगसङ्घाते मृगयारसभागिभिः।
भवद्भिरपि मेदिन्यां भवितव्यं नराधिपैः ॥ **1.97** ॥ 59

इति ताननघादेशः समादिश्य जनार्दनः।
अवधीरितदुग्धाब्धिः मथुरायां मनो दधे ॥ **1.98** ॥ 60

आश्वास्य वागमृतवृष्टिभिरादितेयान्
    दैतेयभारनमितां पृथिवीं च देवीम्।
प्रादुर्बुभूषुरनघो वसुदेवपत्न्यां
    पद्मापतिः प्रणिदधे समयं दयायाः ॥ **1.99** ॥ 61

साधूनां स्वपदसरोज षट्पदानां
    धर्मस्य स्थितिमनघां विधातुकामः।
यद्गर्भे जगदखिलं स एव गर्भो
    देवक्याः समजनि देवदेववन्द्यः॥ **1.100** ॥ 62

अथागमानामनघेन भूम्ना
    धर्मस्य पूर्णेन धनागमेन।
दिवौकसां दर्शयता विभूतिं
    देवी बभौ दौहृदलक्षणेन॥ **2.1** ॥ 63

शृङ्गारवीराद्भुतचित्ररूपं
    गर्भे त्रिलोकैकनिधिं वहन्त्याः।
परावरक्रीडितकर्बुराणि
    द्वेधाऽभवन् दौहृदलक्षणानि॥ **2.2** ॥ 64

अशेषवेदैरधिगम्यभूम्ना
    सिद्धेन सिद्धैश्च निषेवितेन।
अमानुषी नूनमभूदयत्नात्
    कृष्णेन केनापि रसायनेन॥ **2.3** ॥ 65

शतह्रदाबन्धुरया स्वकान्त्या
    सञ्चारिजाम्बूनदबिम्बकल्पा।
त्रय्यन्तसिद्धेन रसायनेन
    कालेन भेजे कलधौतलक्ष्मीम्॥ **2.4** ॥ 66

मयूरपिञ्छद्युतिभिर्मयूखैः
    तत्कान्तिरन्तर्वसतस्त्रिधाम्नः।
श्यामा बहिर्मूलसिता बभासे
    मङ्गल्यरत्नाङ्कुरपालिकेव॥ **2.5** ॥ 67

कालो बभासे वसुदेवपत्न्याः
    कर्पूरलिप्तेव कपोलशोभा।
शशिप्रभा सप्तमगर्भकान्तिः
    च्युतावशिष्टेव शनैरुदीर्णा ॥ **2.6** ॥ 68

नवेन्दुनिष्यन्दनिभश्चकाशे
    वर्णः प्रतीकेषु मधुद्रवाङ्ग्याः।
अन्तः स्थितेन प्रथमेन पुंसा
    प्रवर्तितं सत्त्वमिवावदातम् ॥ **2.7** ॥ 69

करम्बिता किञ्चिदिव प्रसृप्तैः
    तेजोभिरन्तर्वसतस्त्रिधाम्नः।
मरीचिभिः स्वैरभवत् प्रजानां
    मङ्गल्यरत्नाङ्कुरपालिकेव ॥ **2.8** ॥ 70

तस्याः सुधोल्लासजुषः कटाक्षाः
    सङ्क्षुब्धदुग्धाम्बुधिसौम्यभासः।
जगत्त्रयीसौधविलेपनार्हां
    वितेनिरे वर्णसुधामपूर्वाम् ॥ **2.9** ॥ 71

रक्षाविधौ राक्षसदानवानां
    कारागृहे कंसनियोगभाजाम्।
सम्पश्यमाना सकृदीक्षिता वा
    सङ्क्षोभयामास मनांसि सैषा ॥ **2.10** ॥ 72

भुक्ता पुरा येन वसुन्धरा सा
    स विश्वभोक्ता मम गर्भभूतः।
इति ध्रुवं सूचनमाचरन्ती
    तत्तादृशं नाटितकं ततान ॥ **2.11** ॥ 73

समाधिसुक्षेत्रकृषीवलानां
सन्तोषसस्योदयमेघकान्त्या।
चकास तस्याः स्तनचूचुकाभा
गर्भत्विषा गाढमिवानुलिप्ता ॥ **2.12** ॥ 74

कस्तूरिकाकाम्यरुचिस्तदीया
रम्या बभौ चूचुकरत्नकान्तिः।
तद्गर्भसन्दर्शनलोलुपानाम्
अन्तर्दृशामञ्जनकल्पनेव ॥ **2.13** ॥ 75

परावराणां प्रभवस्य पुंसः
प्रकाशकत्वं प्रतिपद्यमानाम्।
अभावयन् भावितचेतसस्तां
विद्यामयीं विश्वपितामहीञ्च ॥ **2.14** ॥ 76

लिलेख विश्वानि जगन्त्यभिज्ञा
लीलाहृते चित्रपटे यथार्हम्।
प्रायः प्रजानां पतयः प्रतीताः
यन्मातृकाः स्वेषु विधिष्वभूवन् ॥ **2.15** ॥ 77

निराशिषां पद्धतिमाददाना
नैश्श्रेयसीं नीतिमुपघ्नयन्ती।
पुण्याशया पूर्वयुगप्ररोहम्
इयेष देवी भुवने विधातुम् ॥ **2.16** ॥ 78

अनाप्तपूर्वं किमपेक्षितं ते
किं भुक्तपूर्वेष्वधुनोपदद्याम्।
वयस्ययाऽभावविदाऽनुयुक्ता
न किञ्चिदित्येव जगाद नाथा ॥ **2.17** ॥ 79

अनादरे देवि सखीजनानां
कथं न दूयेत दया तवेति।
उपह्वरे सल्लपिता मनोज्ञैः
आलोकनैरुत्तरमाचचक्षे ॥ **2.18** ॥ 80

अशेत सा काममजातनिद्रा
मातुं प्रवृत्तेव पदानि चक्रे।
अध्यास्त लोकानवधीरयन्ती
भद्रासनं भावितपारमेष्ठ्या ॥ **2.19** ॥ 81

परिक्रमप्रेक्षितभाषिताद्यैः
अन्यादृशैराप्तविभावनीयैः।
मदोपपन्ना मदलालसा वा
जितश्रमा वेति जनैः शशङ्के ॥ **2.20** ॥ 82

शेषे शयानां गरुडेन यान्तीं
पद्मे निषण्णामधिरत्नपीठम्।
हयाननैराश्रितवन्दिकृत्यां
स्वामाकृतिं स्वप्नदृशा ददर्श ॥ **2.21** ॥ 83

अन्तःस्थितं यस्य विभोरशेषं
जगन्निवासं दधती तमन्तः।
तदात्मनो विश्वमपश्यदन्तः
तर्कातिगं तादृशमद्भुतं नः ॥ **2.22** ॥ 84

सुरासुराधीश्वरमौलिघातात्
विशीर्णजाम्बूनदवेत्रशृङ्गम्।
आलक्ष्यसन्तोषमलक्ष्यमन्यैः
अनीकनेतारमवैक्षताऽऽरात् ॥ **2.23** ॥ 85

त्रिलोकमाङ्गल्यनिधेस्त्रिवेद्याः
सञ्जीवनीं वाचमुदीरयन्ती।
नियोगयोग्यान् अनघप्रसादा
नाकौकसां नामभिराजुहाव॥ **2.24**॥ 86

यदृच्छया यादवधर्मपत्नी
यामाह धर्मेषु परावरेषु।
अदृष्टपूर्वापरयापि वाचा
प्रतिश्रुता नूनमभावि तस्याः॥ **2.25**॥ 87

क्रियामुपादित्सत विश्वगुप्त्या
कृतापराधेऽपि कृपामकार्षीत्।
मुनीन्द्रवृत्त्या मुखरीभवन्ती
मुक्तिक्षमां वक्तुमियेष विद्याम्॥ **2.26**॥ 88

सतां चतुर्वर्गफलप्रसूतौ
नारायणे गर्भगते नताङ्गी।
अभङ्गुरामुन्नतिमाश्रयन्ती
सर्वस्य साऽदित्सत सर्वमेका॥ **2.27**॥ 89

कृशोदरी कार्श्यमतीत्य काले
केनापि धाम्ना कृतवृद्धियोगा।
परामभिख्यां क्रमशः प्रपेदे
ताराभिनन्द्या तनुरैन्दवीव॥ **2.28**॥ 90

निगूढमन्तर्दधता निविष्टं
पद्मापरिष्कारमणिं प्रभूतम्।
मध्येन तस्याः प्रचितेन काले
मञ्जूषया रूप्यभुवा बभूवे॥ **2.29**॥ 91

मयि स्थिते विश्वगुरौ महीयान्
मा भूत् भुवो भार इतीव मत्वा।
सखीजनानामवलम्ब्य हस्तान्
सञ्चारलीलां शनकैश्चकार ॥ **2.31** ॥ 92

मुकुन्दगर्भा मुकुरेषु देवी
नापश्यदात्मानमवाप्तभूषा।
नाथत्विषा नन्दकदर्पणेना -
दिदृक्षताऽऽत्मानमदृश्यमन्यैः ॥ **2.32** ॥ 93

स्रजः प्रभूता न शशाक वोढुं
दूरे कथा रत्नविभूषणानाम्।
भविष्यति क्षोणिभरापनोदे
प्रत्यायनं प्राथमिकं तदासीत् ॥ **2.33** ॥ 94

दिवौकसो देवकवंशलक्ष्मीं
विलोक्य तां लोकनिधानगर्भाम्।
विभूतिमग्रेसरवेदवादाः
व्याचख्युरस्या विविधप्रकाराम् ॥ **2.34** ॥ 95

पतिःससत्त्वामपि तत्प्रभावात्
अदुःखशीलां समये भवित्रीम्।
सुखैकतानामवलोक्य देवीं
स्वसम्पदं सूचयतीति मेने ॥ **2.35** ॥ 96

पितृत्वमासाद्य सुरासुराणां
पितामहत्वं प्रतिपत्स्यमानः।
अनन्तगर्भामवलोक्य देवीम्
अतुष्यदन्येषु गताभिलाषः ॥ **2.36** ॥ 97

तापोपशान्तिं जगतां दिशन्ती
सन्ध्याऽपरा साधुजनप्रतीक्ष्या।
तामीदृशीं विश्वपितुः प्रसूतिं
संवेदयन्तीव समाजगाम॥ **2.37**॥ 98

भागेन पूर्वेण तमोमयेन
प्रकाशपूर्णेन च पश्चिमेन।
तदा निशीथः स सतां प्रसत्त्यै
संसारमुक्त्योरिव सन्धिरासीत्॥ **2.90**॥ 99

प्रागेव जातेन सितेन धाम्ना
मध्योपलक्ष्येण च माधवेन।
प्रकामपुण्या वसुदेवपत्न्या
सम्पन्नसाम्येव निशा बभासे॥ **2.91**॥ 100

सह प्रतिच्छन्दशशाङ्कभेदैः
सरस्वतां ताण्डविनस्तरङ्गाः।
अवेक्ष्य शौरेरवतारवेलां
सन्तोषनिघ्ना इव सम्प्रणेदुः॥ **2.92**॥ 101

अवादितोदीरितवाद्यघोषं
दिशाभिराम्रेडितदिव्यगीतम्।
सतामुपस्थापितसत्त्वलास्यं
सङ्गीतमाङ्गल्यमभूत् तदानीम्॥ **2.93**॥ 102

प्रदीपितैः कंसगृहेषु दीपैः
तापैश्च भावेषु तपोधनानाम्।
अलभ्यत क्षिप्रमलब्धभङ्गैः
अहेतुनिर्वाणदशानुभूतिः॥ **2.94**॥ 103

अजः स्वजन्मार्हतयाऽनुमेने
 यामष्टमीं यादवभावमिच्छन्।
द्वितीयया भावितयोगनिद्रा
 साऽभूत् तदानीं प्रथमा तिथीनाम्॥ **2.95** ॥ 104

अथ सितरुचिलग्ने सिद्धपञ्चग्रहोच्चे
 व्यजनयदनघानां वैजयन्त्यां जयन्त्याम्।
निखिलभुवनपद्मक्लेशनिद्रापनुत्त्यै
 दिनकरमनपायं देवकीपूर्वसन्ध्या॥ **2.96** ॥ 105

अवतरति मुकुन्दे सम्पदामेककन्दे
 सुरभितहरिदन्तां स्वादुमाध्वीकदिग्धाम्।
अभजत वसुदेवस्थानमानन्दनिघ्नैः
 अमरमिथुनहस्तैराहितां पुष्पवृष्टिम्॥ **2.97** ॥ 106

अथ जगन्ति बभूवुरनाविला -
 न्यतिमिरा हरितः प्रचकाशिरे।
अभजदेव निशा दिवसश्रियं
 जननभाजिनि देवदिवाकरे॥ **3.1** ॥ 107

ननृतुरप्सरसो दिवि नन्दिताः
 किमपि गीतमगीयत किन्नरैः।
श्रुतिसुखैस्समतोषयत स्वनैः
 अमरदुन्दुभिरानकदुन्दुभिम्॥ **3.2** ॥ 108

दशसु तत्र दिशास्वशरीरिणी
 जयजयेति बभूव सरस्वती।
अजितमेकमगोचरयत् स्वयं
 स्वरसवृत्तिरसावसुरान्तकम्॥ **3.3** ॥ 109

अनतिवेलसमीरणचोदितैः
शिशिरशीकरशीभरिताम्बरैः।
जलधरैरभितो दिवि दध्वने
सुरगजैरिव सूचितमङ्गलैः ॥ **3.4** ॥ 110

ववुरथो मरुतस्त्रिदशाङ्गना -
वदनसौरभसारभृतः शुभाः।
मुदितनिर्जरमुक्तसुरद्रुम -
प्रसववृष्टिमधुद्रवमेदुराः ॥ **3.5** ॥ 111

मधुरिपोरवतारमहोत्सवे
मुमुदिरे मधुरापुरदेवताः।
यदभिगन्तरि भक्तजने वरं
ददुरशेषमतन्द्रितचेतसः ॥ **3.6** ॥ 112

अवदधानधियो मुनयस्तदा
यदनधीतमधीतवदञ्जसा।
निगमजातमशेषमवेक्ष्य तत्
निरविशन्निव मुक्तिमयीं दशाम् ॥ **3.7** ॥ 113

प्रसदनं शरदागमसम्भवं
नभसि मासि नदीभिरुपाददे।
महितयोगविदां मतिभिः समं
श्रुतिभिरप्यनुपप्लवनीतिभिः ॥ **3.8** ॥ 114

निखिलचेतनमानस निस्सृताः
कलुषताः समुदेत्य किल क्षणात्।
विविशुरम्भ इव स्वयमापगाः
जलनिधेरिव भोजपतेर्मनः ॥ **3.9** ॥ 115

असुरवीरगृहाणि पृथग्विधैः
अशुभशंसिभिरानशिरे मुहुः।
अमरराजपुरेषु जजृम्भिरे
शुभनिमित्तशतानि पुनः पुनः ॥ **3.10** ॥ 116

चरमतश्च ऋणादिव देवकी -
पतिरमुच्यत शृङ्खलतः स्थिरात्।
निखिलबन्धनिवर्तकसन्निधौ
विगलनं निगलस्य किमद्भुतम् ॥ **3.11** ॥ 117

उदितमात्मनि देवकसम्भवा
दनुजभेदनमङ्कगतं दधौ।
कमपि काञ्चनभूभृदधित्यका
हरिहयोपलशृङ्गमिवाद्भुतम् ॥ **3.12** ॥ 118

विधृतशङ्खरथाङ्गगदाम्बुजः
शबलितः शुभया वनमालया।
पितुरसूत मुदं पृथुकस्तदा
जलधिडिम्भनिभो जननीधृतः ॥ **3.13** ॥ 119

पितरमब्जभुवामनपायिनं
प्रियतमाङ्कगतं परिपश्यता।
स विभुरानकदुन्दुभिना महान्
अवितथैः स्वगुणैरभितुष्टुवे ॥ **3.14** ॥ 120

प्रणिपतामि भवन्तमनन्यधीः
अखिलकारणमाश्रिततारणम्।
अनुगमादनिदम्प्रथमा गिरः
किमपि यत्पदमेकमधीयते ॥ **3.15** ॥ 121

विषमकर्मविपाकपरम्परा -
विवशवृत्तिषु देहिषु दुस्तरम्।
करुणया तव देव कटाक्षिताः
कतिचिदेव तरन्ति भवार्णवम्॥ **3.16** ॥ 122

त्वदनुभावमहोदधिशीकरैः
अवशपातिभिराहितशक्तयः।
अवधिभेदवतीमुपभुञ्जते
स्वपदसम्पदमब्जभवादयः॥ **3.17** ॥ 123

श्रुतिकिरीटशुभाश्रयविग्रहः
परमसत्त्वनिधिः प्रतिपद्यसे।
जगदनुग्रहमारुतचोदितो
विविधरूपतरङ्गविकल्पनाम्॥ **3.18** ॥ 124

त्वयि न देव यदायतते न तत्
जगति जङ्गममन्यदथापि वा।
इति महिम्नि तव प्रमिते परं
विभजने विविधैः स्थितमागमैः॥ **3.19** ॥ 125

अखिललोकपितुस्तव पुत्रतां
अहमयाचमनन्यमनोरथः।
वरद वाञ्छितदानधृतव्रते
त्वयि तदेवमयत्नमपच्यत॥ **3.20** ॥ 126

अवनिभारनिराकरणार्थिनां
क्रतुभुजामभिलाषमवन्ध्ययन्।
जितरिपूणि बहूनि दयानिधे
विहरणानि विधातुमिहार्हसि॥ **3.21** ॥ 127

दनुजमोहनदोहलिना त्वया
    सहजलाञ्छनसंवरणं क्षमम्।
तदधुना शमयन् मम साध्वसं
    यवनिकामधिगच्छ यथेप्सितम्॥ **3.22** ॥ 128

इति सभीतमवेक्ष्य दयानिधिः
    स्मितमुखो वसुदेवमभाषत।
त्वमसि मे जनकः किमिहान्यथा
    किमपि तात मुधा कथितं त्वया॥ **3.23** ॥ 129

इयममर्त्यपितुस्तव गेहिनी
    दिविषदां जननी मम चानघा।
अभिमतं युवयोरनवग्रहं
    समयभावि मयैव समर्थ्यते॥ **3.24** ॥ 130

यदि बिभेषि भजामि मनुष्यतां
    अथ च मां नय नन्दगृहं क्षणात्।
दुहितरं च समानय तस्य तां
    गतभयो भव दूरगते मयि॥ **3.25** ॥ 131

अथ निशम्य नियोगमभङ्गुरं
    मधुजितो मधुराक्षरमन्थरम्।
हितमिदं प्रतिपद्य तमाददे
    गुरुतरं कृपया लघुतां गतम्॥ **3.26** ॥ 132

तुहिनभानुदिवाकरलोचनं
    निगमनिःश्वसितं स्वसुतस्य तत्।
अनुबभूव मुहुर्मुहुरादरात्
    अनघमाननमानकदुन्दुभिः॥ **3.27** ॥ 133

श्रुतिसुगन्धितदाननचन्द्रिका -
मुषितमोहतमा मुनिसन्निभः।
अधिजगाम स तन्मयतां क्षणात्
अनिमिषत्वमुत प्रतिसन्दधे ॥ **3.28** ॥ 134

जिगमिषुः स दिशो दश यादवः
सकृदवैक्षत साध्वसविह्वलः।
अनघवैभवमर्भकमुद्वहन्
अमितगुप्तिनिरुद्धगतौ गृहे ॥ **3.29** ॥ 135

विजघटे सहसैव कवाटिका
व्रजमथ व्रजतो यदुभूभृतः।
उपलकल्पमशेरत रक्षकाः
सरणिमादिदिशुर्गृहदेवताः ॥ **3.30** ॥ 136

क्षरदसूनिव यामिकरक्षकान्
मुषितमञ्जुगिरः शुकशारिकाः।
यदुकुलेन्दुरपश्यदमीलितान्
परिजनानपि चित्रगतानिव ॥ **3.31** ॥ 137

उपयतो विशिखां सदनान्तरात्
कुवलयाभकुमारतनुत्विषा।
शतमखोपलमेचकया द्रुतं
शमितसन्तमसा हरितो बभुः ॥ **3.32** ॥ 138

श्रुतिमयो विहगः परितः प्रभुं
व्यचरदाशु विधूतनिशाचरः।
अनुजगाम च भूधरपन्नगः
स्फुटफणामणिदीपगणोद्वहः ॥ **3.33** ॥ 139

दिनकरोपमदीधितिभिस्तदा
    दनुजदेहविदारणदारुणैः।
परिगतः किल पञ्चभिरायुधैः
    यदुपतिः प्रजहावसहायताम् ॥ **3.34** ॥ 140

प्रगुणमिन्दुनिवेदितपद्धतिः
    यदुकुलेन्दुरथो यमुनानदीम्।
परमपूरुषमक्षतपौरुषः
    पतगराज इवाशु वहन् ययौ ॥ **3.35** ॥ 141

तनुतरङ्गपृषत्कणशीतलः
    सुरभिकैरवसौहृदवासितः।
अभिसमेतमसेवत मारुतो
    यमुनया प्रहितो यदुपुङ्गवम् ॥ **3.36** ॥ 142

पवनकम्पितपल्लवपाणिका
    प्रहितपुष्पभरा पदवीमुखे।
उपजुहाव किल भ्रमरस्वनैः
    यदुपतिं यमुनोपवनस्थली ॥ **3.37** ॥ 143

निमिषितासितनीरजलोचना
    मुकुलिताब्जमुखी सवितुः सुता।
ललितदीनरथाङ्गयुगस्वना
    कुहकदैन्यमशोचदिव प्रभोः ॥ **3.38** ॥ 144

विकचकैरवतारकिताकृतिं
    तनुमतीमिव शारदयामिनीम्।
त्वरितमम्बुनिधेरभिसारिकां
    तरितुमैहत सत्यसमीहितः ॥ **3.39** ॥ 145

भवति किं नु भविष्यति वा किमि -
त्यनवधारितशौरिविहारया।
चकितयेव विरोचनकन्यया
विधुतवीचिकरं किल विव्यथे ॥ **3.40** ॥ 146

घनतमःपरिपाकमलीमसैः
गुरुभिरूर्मिगणैरनुपप्लुतः।
अतिततार दिनाधिपतेः सुतां
अनघयोगमना इव संसृतिम् ॥ **3.41** ॥ 147

यदुपतेर्यमुना त्वरितं यतः
प्रतियतश्च समर्पितपद्धतिः।
स्वयममर्त्यमदावलमज्जनी
चरणलङ्घ्यजला समजायत ॥ **3.42** ॥ 148

अजनि पश्चिमतो भृशमुन्नता
रविसुता पुरतः स्थलशोषिता।
अधिरुरोह पदं किमसौ हरेः
प्रतिययौ यदि वा पितरं गिरिम् ॥ **3.43** ॥ 149

अकृतसेतुमनाकलितप्लवां
जननसिन्धुदृढप्लवमुद्वहन्।
रविसुतामतिलङ्घ्य रमापतिं
सपदि घोषसमीपमुपानयत् ॥ **3.44** ॥ 150

अथ कयाचन कारणनिद्रया
विवशसुप्तजनं व्रजमाविशत्।
धनदपत्तनसम्पदि यत्र सा
स्वसुतमग्र्यमसूयत रोहिणी ॥ **3.45** ॥ 151

उपगते वसुदेवसुतेऽन्तिकं
नरकवैरिणि नन्दकुटुम्बिनी।
अरणिसम्भवपावकसङ्गमात्
अभजताध्वरवेदिरिव श्रियम्॥ **3.46**॥ 152

न्यधित नन्दवधूसविधे सुतं
द्रुतमुपादित गोपकुमारिकाम्।
अथ निनाय च देवकनन्दनी -
शयनमानकदुन्दुभिराशु ताम्॥ **3.47**॥ 153

अनवबुद्धजनार्दनकन्यका
विनिमयस्त्वथ भोजगणेश्वरः।
दृषदि तामभिहन्तुमपातयत्
प्रतिजघान च सा चरणेन तम्॥ **3.48**॥ 154

नृपतिराशु पदा निहतस्तया
निपतितोदितकन्तुकवद्भवन्।
दवसमाहतशैलनिभः क्रुधा
दरनिमीलितदृष्टिरदूयत॥ **3.49**॥ 155

उदपतत् दिवमुग्रघनस्वना
युवतिरूपयुगात्ययशर्वरी।
असुरघातिभिरष्टभिरायुधैः
अलघुभिश्चपलाभिरिवाश्रिता॥ **3.50**॥ 156

अथ च भोजनियन्तुरयन्त्रिता
दनुजहन्तुरुदन्तमुदैररत्।
पटु गभीरमुदारमनाकुलं
हितमविस्तरमर्थ्यमविप्लवम्॥ **3.51**॥ 157

अहमशेषसुरासुरमोहनी
    यवनिका मधुकैटभमर्दिनः।
प्रबलशुम्भनिशुम्भनिषूदने
    प्रणिहिता हतया तव किं मया ॥ 3.52 ॥ 158

वसति नन्दगृहे विबुधद्विषां
    दमयिता वसुदेवसमुद्भवः।
अयमसौ तव नाशयितेति सा
    दरमुदीर्य जगाम यथेप्सितम् ॥ 3.53 ॥ 159

मधुहिरण्यनिभो मधुरापतिः
    दिनहुताशनदीनदशां गतः।
श्वसितजल्पितवेपितहुङ्कृतैः
    अरतिमायतभीतिरसूचयत् ॥ 3.54 ॥ 160

जडमतिः स जनार्दनमायया
    विहसितस्त्रपया जनितव्यथः।
अपकृतं वसुदेवममोचयत्
    दयितया सह दीनविलापया ॥ 3.55 ॥ 161

किमपि चिन्तितमागतमन्यथा
    किमिदमित्यवशादुपजातया।
विषविदूषितयेव मनीषया
    मुहुरदूयत मोहविचेष्टितः ॥ 3.56 ॥ 162

अविषये विपदामसुरान्तके
    पुनरियेष निकारपरम्पराम्।
नियतिरेकमुखी दुरतिक्रमा
    कृतधिया किमुताऽऽविलचेतसा ॥ 3.57 ॥ 163

परिबभूव चुकोप विसिष्मिये
    परिजहास हरिं प्रजगर्ज च।
परिणतेन भवान्तरवासना -
    ऽऽग्रहगुणेन भजन् भवितव्यताम्॥ **3.58**॥ 164

क्वचन धामनि कंसनिवेदिते
    सभयमानकदुन्दुभिरावसत्।
स्मृतिगतेन सुतेन सजीविता
    दिनशतानि निनाय च देवकी॥ **3.59**॥ 165

विगतकन्यकया च यशोदया
    नियतिसम्भृतनिर्भरनिद्रया।
चिरसमागतजागरयाऽन्तिके
    हरिरपत्यमदृश्यत धन्यया॥ **3.60**॥ 166

यदवबुद्धनिराकुलनीतिभिः
    मुनिगणैरधुनापि विमृग्यते।
तदिदमागममौलिविभूषणं
    विधिवशादभवत् व्रजभूषणम्॥ **3.61**॥ 167

अनघवत्समनाकुलधेनुकं
    प्रचुरदुग्धमचोरभयोद्भवम्।
व्रजमनामयविश्वजनं विभुः
    कृतयुगास्पदकल्पमकल्पयत्॥ **3.62**॥ 168

अजनि गोपगृहेषु मनोरमैः
    अमितकान्तिभिरप्सरसां गणैः।
यदनुभूतिरसेन समेष्यतः
    शरणयादवशैशवयौवने॥ **3.63**॥ 169

सुरमहीसुरतोषणमादरात्
नवमुपादित नन्द उदारधीः।
तरलगोपगणागमसङ्कुलं
तनयजन्ममहोत्सवमद्भुतम्॥ **3.64** ॥ 170

अधिचकार वदान्यमणेः श्रियं
व्यधित कल्पतरोरनुकल्पताम्।
अजनयच्च सुतप्रसवोत्सवे
महति मेघविकत्थनमोघताम्॥ **3.65** ॥ 171

निधिमनन्तमिव स्वयमुत्थितं
निरवधिं निजभागमिवोदितम्।
व्रजभुवः प्रतिलभ्य रमापतिं
जहसुरैन्द्रमसारतरं पदम्॥ **3.66** ॥ 172

पुत्रं प्रसूय तपसा पुरुषं पुराणं
कालं चिरं विधिवशात् कृतविप्रकर्षौ।
शङ्काकलङ्कितधियावपि दम्पती तौ
तद्वैभवस्मरणशान्तरुजावभूताम्॥ **3.67** ॥ 173

नन्दसद्मनि नवेन्दुसन्निभौ
वासमेत्य वसुदेवनन्दनौ।
वृद्धिमापतुरनेहसा स्वयं
स्वादुभोगजननीं सुपर्वणाम्॥ **3.68** ॥ 174

मनीषितं कैतवमानुषस्य
श्रुत्वा भयक्रोधपरिप्लुतात्मा।
कंसश्चिरं प्राग्भवकालनेमिः
चिन्तार्णवे मग्न इवावतस्थे॥ **4.1** ॥ 175

स दुर्दमानासुरसत्त्वभेदान्
नेता समाहूय नृशंसचेताः।
प्रस्थापयामास परैरधृष्यं
नन्दास्पदं नाथविहारगुप्तम्॥ **4.2**॥ 176

कदाचिदन्तर्हितपूतनात्मा
कंसप्रयुक्ता किल कापि माया।
निद्रापराधीनजने निशीथे
व्रजं यशोदाकृतिराविवेश॥ **4.3**॥ 177

स्तन्येन कृष्णः सह पूतनायाः
प्राणान् पपौ लुप्तपुनर्भवायाः।
यदद्भुतं भावयतां जनानां
स्तनन्धयत्वं न पुनर्बभूव॥ **4.4**॥ 178

निशम्य तस्याः परुषं निनादं
रुक्षं यशोदा रुदितं च सूनोः।
ससम्भ्रमावेगमुपेत्य भीता
तमग्रहीद् दुर्ग्रहमागमानाम्॥ **4.5**॥ 179

नन्दश्च तीव्रेण भयेन सद्यः
समेत्य पश्यन्ननघं कुमारम्।
तेनैव तस्य त्रिजगन्नियन्तुः
प्रायुङ्क्त रक्षां परमार्थवेदी॥ **4.6**॥ 180

य एष लोकत्रयसूत्रधारः
पर्यायपात्राणि चराचराणि।
आनर्तयत्यद्भुतचेष्टितोऽसौ
ननर्त खेलं नवनीतकाङ्क्षी॥ **4.27**॥ 181

गृहेषु दध्नो मथनप्रवृत्तौ
पृषत्कणैरुत्पतितैः प्रकीर्णः।
निदर्शयामास निजामवस्थां
प्राचीं सुधाशीकरयोगचित्राम्॥ **4.28** ॥ 182

त्रस्यन् मुकुन्दो नवनीतचौर्यात्
निर्भुग्नगात्रो निभृतं शयानः।
निजानि निःशब्ददशां ययाचे
बद्ध्वाञ्जलिं बालविभूषणानि॥ **4.29** ॥ 183

आरण्यकानां प्रभवः फलानाम्
अरण्यजातानि फलान्यभीप्सन्।
विस्रंसिधान्याञ्जलिना करेण
व्याधात्मजां विश्वपतिः सिषेवे॥ **4.30** ॥ 184

सुजातरेखात्मकशङ्खचक्रं
ताम्रोदरं तस्य करारविन्दम्।
विलोकयन्त्याः फलविक्रयिण्या
विक्रेतुमात्मानमभूद्विमर्शः॥ **4.31** ॥ 185

अपूरयत् स्वादुफलार्पणेन
क्रीडाशिशोर्हस्तपुटं किराती।
रत्नैस्तदा कौस्तुभनिर्विशेषैः
आपूरितं तत् फलभाण्डमासीत्॥ **4.32** ॥ 186

मुहुः प्रवृत्तं नवनीतचौर्ये
वत्सान् विमुञ्चन्तमदोहकाले।
उलूखले कुत्रचिदात्तपुण्ये
बन्धुं सतां बन्धुमियेष माता॥ **4.33** ॥ 187

आनीतमग्रे निजबन्धनार्थं
दामाखिलं संहितमप्यपूर्णम्।
निरीक्ष्य निर्विण्णधियो जनन्याः
सङ्कोचशक्त्या स बभूव बन्ध्यः ॥ **4.34** ॥ 188

बद्धं तथा भावयतां मुकुन्दम्
अयत्नविच्छेदिनि कर्मबन्धे।
तपस्विनी तत्क्रतुनीतिराद्या
सव्रीडमारण्यकथासु तस्थौ ॥ **4.35** ॥ 189

पुरस्कृतं मङ्गलगीतवाद्यैः
पुंसः प्रसत्यै जगतां प्रसूतेः।
कयाऽपि तत्र स्पृहयाऽन्वतिष्ठन्
कन्याव्रतं किञ्चन गोपकन्याः ॥ **4.46** ॥ 190

निशात्ययस्नानसमुद्यतानां
निक्षिप्तमाभीरकिशोरिकाणाम्।
कूलादुपादाय दुकूलजालं
कुन्दाधिरूढो मुमुदे मुकुन्दः ॥ **4.47** ॥ 191

स चैकहस्तप्रणतिं विधून्वन्
क्षौमार्थिनीनां हरिरङ्गनानाम्।
अन्योन्यहस्तार्पणसम्प्रवृत्तम्
आसां जहासाञ्जलिमप्यपूर्वम् ॥ **4.48** ॥ 192

स चाऽऽत्मचण्डातकमात्रभाजां
क्षौमार्थिनीनां स्वयमर्थ्यमानैः।
अनन्यहस्तार्पणसम्प्रवृत्तैः
तासां जहासाञ्जलिभिस्तदीयैः ॥ **4.49** ॥ 193

प्रसुप्तमुद्बोधयता परत्वं
वीरश्रियो विभ्रममण्डनेन।
नीलादिनिर्वेशनिधानधाम्ना
नाथो बभासे नवयौवनेन ॥ **4.50** ॥ 194

अथापदानं मदनस्य दातुम्
आदातुमालोकयतां मनांसि।
नवं वयो नाथसमं प्रपेदे
गुणोत्तरं गोपकुमारिकाभिः ॥ **4.94** ॥ 195

अनङ्गसिन्धोरमृतप्रथिम्ना
रसस्य दिव्येन रसायनेन।
महीयसीं प्रीतिमवाप तासां
योगी महान् यौवनसम्भवेन ॥ **4.95** ॥ 196

विजृम्भमाणस्तनकुङ्मलानां
व्यक्तोन्मिषद्विभ्रमसौरभाणाम्।
मधुव्रतत्वं मधुराकृतीनां
लेभे लतानामिव वल्लवीनाम् ॥ **4.96** ॥ 197

अतिप्रसङ्गादवधीरयन्त्या
प्राचीनया संयमितो नियत्या।
पाञ्चालकन्यामिव पञ्चभुक्तां
धर्मः सतीरादृत तादृशीस्ताः ॥ **4.97** ॥ 198

दिशागजानामिव शाक्वराणां
शृङ्गाग्रनिर्भिन्नशिलोच्चयानाम्।
स तादृशा बाहुबलेन कण्ठान्
निपीड्य लेभे पणितेन नीलाम् ॥ **4.98** ॥ 199

करेण दम्भोलिकठोरतुङ्गान्
देहान् पृथून् दानवदुर्वृषाणाम्।
विमृद्य नूनं विदधे मुकुन्दः
प्रियास्तनस्पर्शविहारयोग्याम्॥ **4.99** ॥ 200

आत्मीयपर्यङ्कभुजङ्गकल्पौ
अक्षेप्यरक्षापरिघौ पृथिव्याः।
नीलोपधानीकरणात् स मेने
भूयिष्ठधन्यौ भुजपारिजातौ॥ **4.100** ॥ 201

रागादिरोगप्रतिकारभूतं
रसायनं सर्वदशानुभाव्यम्।
आसीदनुध्येयतमं मुनीनां
दिव्यस्य पुंसो दयितोपभोगः॥ **4.101** ॥ 202

अनुद्रुता नूनमनङ्गबाणैः
सुलोचना लोचनभागधेयम्।
प्रत्यग्रहीषुः प्रतिसन्निवृत्तं
त्यक्तेतरैरक्षिभिरात्मना च॥ **4.102** ॥ 203

उदग्रसंरम्भमुदीक्ष्य भीताः
तार्क्ष्यध्वजं तार्क्ष्यमिवाऽऽपतन्तम्।
प्रपेदिरे सागरमाश्रितौघाः
काकोदराः कालियमात्रशेषाः॥ **4.115** ॥ 204

अथाम्भसः कालियनागमुग्रं
व्यात्ताननं मृत्युमिवोज्जिहानम्।
भोगेन बध्नन्तमपोह्य शौरिः
प्रह्वीकृतं तत्फणमारुरोह॥ **4.116** ॥ 205

सद्यो महानीलमयीं मुकुन्दः
सपद्मरागामिव पादपीठीम्।
क्रामन् फणां कालियपन्नगस्य
ग्रस्तोदितो भानुरिवाबभासे॥ **4.117** ॥ 206

फणामणीनां प्रभयोपरक्ते
खेलन् बभौ चक्रिणि चक्रपाणिः।
प्रदोषसिन्दूरितमम्बुवाहं
प्राचेतसो नाग इवोपमृद्नन्॥ **4.118** ॥ 207

प्रणेमुषां प्राणभृतामुदीर्णं
मनो विनेष्यन् विषमाक्षवक्त्रम्।
अकल्पयत् पन्नगमर्दनेन
प्रायेण योग्यां पतगेन्द्रवाहः॥ **4.119** ॥ 208

तद्भोगबृन्दे युगपन्मुकुन्दः
चारीविशेषेण समैक्षि नृत्यन्।
पर्याकुले वीचिगणे पयोधेः
सङ्क्रान्तबिम्बो बहुधेव चन्द्रः॥ **4.120** ॥ 209

तदुत्तमाङ्गं परिकल्प्य रङ्गं
तरङ्गनिष्पन्नमृदङ्गनादम्।
प्रशस्यमानस्त्रिदशैरकार्षीत्
अव्याहतामारभटीमनन्तः॥ **4.121** ॥ 210

एकेन हस्तेन निपीड्य वालं
पादेन चैकेन फणामुदग्राम्।
हरिस्तदा हन्तुमियेष नागं
स एव संसारमिवाश्रितानाम्॥ **4.122** ॥ 211

स पन्नगीनां प्रणिपातभाजां
द्रवीभवन् दीनविलापभेदैः।
प्रसादितः प्रादित भर्तृभिक्षां
किमस्य नः स्यादपदं दयायाः ॥ **4.123** ॥ 212

लोलापतच्चरणलीलाहतिक्षरितहालाहले निजफणे
नृत्यन्तमप्रतिघकृत्यं तमप्रतिममत्यन्तचारुवपुषम्।
देवादिभिः समयसेवादरत्वरितहेवाकघोषमुखरैः
दृष्टावधानमथ तुष्टाव शौरिमहिरिष्टावरोधसहितः ॥ **4.124** ॥ 213

हरिचरणसरोजन्यासधन्योत्तमाङ्गः
शमितगरुडभीतिः सानुबन्धः स नागः।
युगविरतिदशायां योगनिद्रानुरूपां
शरणमशरणः सन् प्राप शय्यां तदीयाम् ॥ **4.125** ॥ 214

विविधमुनिगणोपजीव्यतीर्था
विगमितसर्पगणा परेण पुंसा।
अभजत यमुना विशुद्धिमग्र्यां
शमितबहिर्मतसम्प्लवा त्रयीव ॥ **4.126** ॥ 215

अवधूतभुजङ्गसङ्गदोषा
हरिणा सूर्यसुता पवित्रिता च।
अपि तत्पदजन्मनः सपत्न्या
बहुमन्तव्यतरा भृशं बभूव ॥ **4.127** ॥ 216

ततः समानीतरसालपाकः
संवीजयन् पाटलगन्धवाहैः।
निरूढमल्लीविभवो निदाघः
सीरायुधं शौरिसखं सिषेवे ॥ **5.1** ॥ 217

अबिभ्रतीनां कुचकुम्भकक्ष्यां
आलिप्तकर्पूरहिमोदकानाम्।
स सुभ्रुवां देहगुणेन यूनां
आसीत् वसन्तादपि माननीयः ॥ **5.2** ॥ 218

विहारयूना भजता स्वयं तत्
व्रजाङ्गनाविभ्रमकिङ्करत्वम्।
नितान्तधन्याः स्वगुणैरभूवन्
निर्विश्यमानाः ऋतवः क्रमेण ॥ **5.3** ॥ 219

कृतावसेका इव कृष्णगीतैः
वनद्रुमा वर्धिततुङ्गशृङ्गाः।
अयत्नलब्धानि गवां बभूवुः
स्थायीनि वर्षातपवारणानि ॥ **5.4** ॥ 220

बभञ्ज वातः प्रबलो न वृक्षान्
न तिग्मरश्मिः सलिलं ततापा
ददाह वन्यां न च तत्र दावः
संरक्षिता यत्र गवां स देवः ॥ **5.5** ॥ 221

गावो महिष्यश्च गभीरनादाः
सञ्चारिताः शार्ङ्गभृता यथार्हम्।
कलिन्दकन्यामवगाह्य काले
घर्मापदा सम्पदमेव भेजुः ॥ **5.6** ॥ 222

गतेऽपि भूयिष्ठगुणे वसन्ते
गोपाः सुखं चारितगोधनास्ते।
कलिन्दजानूपसमीपभाजः
कालं कठोरातपमत्यनैषुः ॥ **5.7** ॥ 223

वितेनिरे जङ्गमधामकल्पैः
अनोभिरध्यासितचत्वराणि।
निदाघवर्षानुगुणानि गोपाः
स्थानानि गोवत्सगुणोचितानि ॥ **5.8** ॥ 224

अकालकाल्येन परेण पुंसा
साम्यं गतानामिव वल्लवीनाम्।
सुखाय सर्वे समया बभूवुः
स्वैः स्वैरविच्छिन्नगुणैर्विशेषैः ॥ **5.9** ॥ 225

अव्यासङ्गं जलधिशयनादुत्थितस्यात्मधाम्नः
पत्युः पुण्यं प्रथमनयनस्पन्दितं प्राप्तुकामा।
नित्यापूर्वश्रुतिपरिमलं न्यस्तलीलारविन्दा
पादाम्भोजं सह वसुधया धारयामास पद्मा ॥ **5.95** ॥ 226

अनुचरितविधिज्ञैरादृतां पूर्वपूर्वैः
महदिदमनपायं मङ्गलं मन्यमानाः।
प्रचितविविधभोग्यां प्रारभन्त प्रतीतां
वलमथनसपर्यां वल्लवा नन्दमुख्याः ॥ **5.96** ॥ 227

वाहेषु गोषु द्विरदेषु चाग्र्यां
तज्जन्यया जीविकयोपपन्नाः।
तदर्हसम्भारवतीं सपर्यां
क्षिप्तापदं क्षेमविदो वितेनुः ॥ **5.97** ॥ 228

आबालप्रेक्षणीयं प्रणतमनिमिषैरद्भुतानां प्रधानं
धूतत्रैलोक्यदोषं ध्वजममरपतेस्तूर्णमुत्थापयन्तः।
घृष्टीनामर्चनाभिः स्तुतिगुणनिकया गीतनृत्तोपहारैः
उद्वेलप्रीतिलोला विदधुरविकलैः उत्सवं गोपवृद्धाः ॥ **5.98** ॥ 229

शमयता पुरुहूतमहोत्सवं
व्रजपतिः सह वल्लवयूथपैः।
निभृतमञ्जुगिरा निजसूनुना
निजगदे जगदेककुटुम्बिना ॥ **6.1** ॥ 230

विदितवानिव विज्ञपयाम्यहं
शृणुत मे शकुनेरिव भाषितम्।
पृथुकबुद्धिरहं पृथुचेतसः
प्रभवतो भवतो नहि शिक्षये ॥ **6.2** ॥ 231

निगमदृष्टमिदं निखिलेन वः
क्वचन विश्वतनौ पुरुषे स्थिते।
य इह यामुपजीवति तत्तनुं
स हि तया हितया भुवि नाथवान् ॥ **6.3** ॥ 232

अतियजेत निजां यदि देवतां
उभयतश्च्यवते जुषतेऽप्यघम्।
क्षितिभृतैव सदैवतका वयं
वनवताऽनवता किमहिद्रुहा ॥ **6.4** ॥ 233

अनघशाद्वलकाननसम्पदा
नदनदीह्रदनिर्झरशालिना।
बहुपशुः पशुपालकसंततिः
महिभृता हि भृता न मरुत्वता ॥ **6.5** ॥ 234

अचलमर्चत किं विबुधैश्चलैः
शुभवनं भवनं च दिवौकसाम्।
क्षममनेन वने परिरक्षिते
न हरिणा हरिणानपि बाधितुम् ॥ **6.6** ॥ 235

गिरिषु विष्णुविभूतिषु युज्यते
निखिलदेवमयीषु च गोषु नः।
तदुभयाश्रितवृत्त्युपजीविनां
गुरु चिरं रुचिरं च समर्चनम्॥ **6.7**॥ 236

अभिमतं गिरयः कृतसत्क्रिया
ददति दर्शितदैवतभूमिकाः।
हरितरक्षुमुखैरपि विग्रहैः
अहितमाहितमानविपर्ययाः॥ **6.8**॥ 237

पशुभिरद्रिचरैरुपकल्पिते
व्रजनये जनयेम न विप्लवम्।
क्षितिभृदेष समीहितसिद्धये
जनमितं न मितम्पचतां नयेत्॥ **6.9**॥ 238

अपि च साधु गवामभिवर्धनात्
अनृतहानिजया निजयाऽऽख्यया।
भजति गोपगणैरभिराध्यतां
वनमयं नमयन् फलसम्पदा॥ **6.10**॥ 239

हरति तापमसावुपसेदुषां
महिमवान् हिमवानिव दक्षिणः।
वितनुते मणिरश्मिभिरप्यसौ
सुरपतेरपतेज इवास्पदम्॥ **6.11**॥ 240

प्रदिशता मधुमूलफलानि नः
सतरुणा तरुणाद्भुतवीरुधा।
उपकृतं गिरिणा तदिहार्प्यतां
रसततं सततं हविराहृतम्॥ **6.12**॥ 241

समरुता मरुतापजिताऽमुना
नदवता दवतान्तिदवीयसा।
श्रमहता महता कृतविश्रमा
वयमितो यमितोल्बणशाक्वराः ॥ **6.13** ॥ 242

बहुमतो मनुजा दधते धृतिं
बहुमतोऽयमनन्यधृतिः सताम्।
गिरिशतोन्नतिमानधिको ह्यसौ
गिरिशतोषकृतोऽपि महीभृतः ॥ **6.14** ॥ 243

सनगरा नगराजिमताऽमुना
कुहरिणा हरिणा समसम्पदा।
सततमाततमानमहीयसी
वसुमती सुमतीश्वर धार्यते ॥ **6.15** ॥ 244

सुरसगन्धविभूतिनिधे हितं
परिगृहाण निजे पशुपालने।
सुरसगन्धविभूति निधेहि तं
हरिमवेत्य गिरिं हविरुत्तमम् ॥ **6.16** ॥ 245

तटभूमिरसौ जयति त्रिदिवं
पवनागततापवनागतता।
इह देवगणैरनिशाध्युषिता
युतकोकनदायुतकोकनदा ॥ **6.19** ॥ 246

नन्द नीतिधन सर्वनन्दनी
तत्त्व यातमतिभूष तत्त्वया।
साधुना क्षितिभृतो रसाधुना
सेव्यतामिह गतेन सेव्यताम् ॥ **6.21** ॥ 247

नम्यतेह नियता विभूतये
    भूतयेश्वरतया विराजते।
राजतेदृशतटीमहीयसे
    हीयसे न यदि नाम नम्यते ॥ **6.22** ॥ 248

निशाकरस्य स्फटिकेष्विहाधिकं
    सुजातरूपा श्रयतो विभा सिता।
रविप्रभा च स्पृशतीव सांध्यतां
    सुजातरूपाश्रयतो विभासिता ॥ **6.24** ॥ 249

वसत्यमुष्मिन् वनदेवताद्भुता
    विभाति भास्वत्तिलकालिकानना।
विचित्ररत्ना महती च मेखला
    विभाति भास्वत्तिलकालिकानना ॥ **6.35** ॥ 250

यमभिप्लुतमम्बुधरैरभितः
    सरसा सरसास रसाऽऽसरसा।
स्थिरधर्म तया गिरिराद्रियते
    स मया समयासम या समया ॥ **6.38** ॥ 251

प्रणम तमिममचलममरम्
    अहितमहितमहितमहित।
भजनमलघु विफलमिह न
    सदयसदय सदय सदय ॥ **6.39** ॥ 252

रत्नोपसङ्घटितशृङ्गफणासहस्रः
    स्फारोदितस्फटिकरश्मिविशुद्धकायः।
नित्यं वहन्निजबलेन महीमहीनः
    पुष्यत्यसौ मधुरिपोरपि भोगयोगम् ॥ **6.40** ॥ 253

मरुद्गणसमाश्रितो मघवरत्ननीलद्युतिः
विभाति वनमालया विततनित्यतुङ्गाकृतिः।
कनत्यभिगतः श्रिया कनकरश्मिपीताम्बरः
करोति विधृतिं भुवः कथमसौ न विश्वम्भरः॥ **6.41** ॥ 254

मुहुरवधीरितोऽपि भजतीह युवा गणयन्
हितमतिभूरितानवसुधे वनितां तरसा।
सपदि विहाय मानमियमृच्छति तं प्रति सा
हितमतिभूरिता नवसुधेव नितान्तरसा॥ **6.42** ॥ 255

इह मरुतो वहन्ति सुरसिन्धुसगन्धसरि -
द्विकसित हेमकोकनद सौरभसारभृतः।
मधुकरमौलिदघ्न मददन्तुर दन्तिघटा -
करटकटाहवाहिघन शीकरशीभरिताः॥ **6.43** ॥ 256

मनःप्रियमिह प्रभो मधुरसादरं सादरं
विधत्स्व हविरर्पयन्व्रतशुभावनां भावनाम्।
कुरुष्व च गुरुष्वघक्षपणदक्षिणां दक्षिणां
प्रयच्छति तवेप्सितं प्रणयपर्वतः पर्वतः॥ **6.44** ॥ 257

गिरिभजनोदितप्रियविकासमये समये
जनितनभः प्रचारजलपत्रिदशैस्त्रिदशैः।
सह यदि नः समेति हरिरप्रतिघप्रतिघः
प्रतिहतिमेतु दुष्टवधदोहलिना हलिना॥ **6.45** ॥ 258

सभाजनं वदाम्येतद्द्रव्यैः सरसभाजनम्।
सभाजनं गिरेरर्थ्यं स्ववृत्त्युल्लासभाजनम्॥ **6.52** ॥ 259

घनाघना घनाघनाद्धुतेह शाखिसंततिः।
वनावनावनावनानुरूपसत्फलावृता॥ **6.71** ॥ 260

वृतेह भाति हेमभूर्नमेरुणा समन्ततः।
प्रतीहि नैनमद्भुतं न मेरुणा समं ततः॥ **6.72** ॥ 261

इह प्रभूतवाहिनीवने वने वने वने।
फलेन भूयते स्वयं नतेन तेन तेन ते॥ **6.73** ॥ 262

अहार्यमेतिचेतनासितासितानराज ते।
अहार्यमेति चेतना सितासिता न राजते॥ **6.74** ॥ 263

नुन्नैनसां निनंसूनां सानूनासनसानुना।
सानसां नः ससेनानां सानेनासन्नसूः सनिः॥ **6.85** ॥ 264

रुरुरूरुरिरारोऽरं दूदादीं दददादिदः।
लालिलोलालिलीलालो हाहाहूहूहहेह हि॥ **6.95** ॥ 265

नानानानानानानानाना नाना नाना ना नाना।
ना नानानाना ना नानानानाना ना नानानाना॥ **6.96** ॥ 266

नयानयानयानयानयानयानया।
नयानयानयानयानयानयानया॥ **6.98** ॥ 267

सेवा माननमावासे वासिताहिहितासिवा।
माता पिता तापितामा नहिताततता हि न॥ **6.100** ॥ 268

गेहा देववदेहागे हासताननतासहा।
देतानयायानतादेऽव नयात तयानव॥ **6.101** ॥ 269

सद्दैवेऽङ्कुरयातवैभवलताशोभ्युच्चनानागमे
    भव्यं कर्म सदार्चितोद्भव नदीयादःसनाथीकृते।
चित्राटव्यनुवाहिवातवलनश्रेयः प्रचेयोत्सवे
    वेदोक्त्या समये भजेः शुचि गिरौ मेरून्नतेऽस्मिन्ध्रुवे॥ **6.104** ॥ 270

सानुमानयमतीततारकः
    सानुमानयमतीततारकः।
सानुमानयमतीततारकः
    सानुमानयमतीततारकः ॥ **6.106** ॥ 271

विराजमानादसमान भूमा -
    विराजमानादसमानभूमा।
विराजमानादसमानभूमा
    विराजमानादस मानभूमा ॥ **6.107** ॥ 272

अक्लिष्टचित्रमिदमत्र मनागिवोक्तं
    चित्रायुतानि सुवचानि पुनस्तथापि।
कृत्यं विभोर्निगमनीयमनन्यभक्तैः
    आराध्यतां हरिरसौ पृथिवीधरात्मा ॥ **6.108** ॥ 273

इति कथयति कृष्णे गोपवृद्धा विदध्युः
    शरणमशरणानां शाद्वलश्यामलाङ्गम्।
पुलकितवनमालं पुष्पकिञ्जल्कजालैः
    पुरुषमचलशृङ्गे पुण्डरीकायताक्षम् ॥ **6.109** ॥ 274

शतमखमणिशैलः स्यादसौ देवतात्मा
    शरदि समुदितं वा तोयकालस्य तोकम्।
चिरपरिचितपूर्वं चेतसां किं न भाग्यं
    न किमिदमिति चिन्तां न व्यतीयाय नन्दः ॥ **6.110** ॥ 275

आद्यं किमेतदधिदैवतमद्भुतानां
    आकालिकं फलमुतैकमिदं शुभानाम्।
एकीभवन्निधिरसौ किमभीप्सितानां
    इत्यन्वभावि सविधोपगतैः स देवः ॥ **6.111** ॥ 276

पीतांशुके पृथुलबाहुभुजान्तराले
मेघाभिजन्मनि मिथः प्रतिबिम्बबुद्ध्या।
धन्यानि गोपनयनानि तदाऽन्वभूवन्
कृष्णे च तत्र च कियन्ति गतागतानि ॥ **6.112** ॥ 277

व्रजौकसौ विस्मयमन्थराक्षाः
बालार्कवर्णं वसनं वसानम्।
श्यामं युवानं शतपत्रनेत्रं
शैलोदितं देवमथोपसेदुः ॥ **7.1** ॥ 278

यमाहुरन्तर्बहिरप्यलक्ष्यं
योगेश्वरं योगिभिरेव दृश्यम्।
तमद्रिशृङ्गे समुदीक्षमाणाः
गोपं सतां गोपगणाः प्रणेमुः ॥ **7.2** ॥ 279

स तानशेषान् सुधयेव दृष्ट्या
प्रहर्षयन् प्रत्ययितप्रसादः।
स रामकृष्णान् सनकादिगम्यः
स्वामी सतां स्वागतमन्वयुङ्क्त ॥ **7.3** ॥ 280

शरत्प्रवृत्त्येव शशाङ्कभासो
वाचा हरेर्गोपधियः प्रसन्नाः।
मिथो विमर्शैः कुमुदैरिवासन्
मिषद्भिरासादितनिर्मलाशाः ॥ **7.4** ॥ 281

विधानदक्षा विपिनाश्रयास्ते
तदन्यसंराधनवीतसङ्गाः।
तमर्चयामासुरदीनसत्त्वाः
संप्रीणनैः शक्रमखोपनीतैः ॥ **7.5** ॥ 282

अनन्ययोगादयजन्त चैनं
कृष्णेन तेनैव कृतानुचाराः।
समेघकैलासनिभैरसङ्ख्यैः
सव्यञ्जनैः सादरमन्नकूटैः ॥ 7.6 ॥ 283

निर्धारितार्थेषु निजोपदेशान्
न्यस्तोपहारेषु महीधरार्थम्।
अर्च्यत्वमाचार्यकमप्ययासीत्
गोपेषु कृष्णो भुवनेषु गोप्ता ॥ 7.7 ॥ 284

उपाहरन्यानि सभाजनार्थं
बलद्विषो वल्लववंशवृद्धाः।
परेण पुंसा परिगृह्यमाणैः
प्राप्तं फलं पुष्पफलादिभिस्तैः ॥ 7.8 ॥ 285

मृत्यूपसिक्तैर्भुवनैरशेषैः
अनन्यदत्तैरपि हव्यकव्यैः।
अलब्धपूर्वामभजत्तदानीं
गोपाहृतैः प्रीतिमशेषगोप्ता ॥ 7.9 ॥ 286

विधिप्रयुक्ते हविषि प्रभूते
सम्भुज्यमाने हरिणा समक्षम्।
अनागमश्रान्तधियोऽपि तत्र
श्रद्धामविन्दन्त समग्रतोषाः ॥ 7.10 ॥ 287

अमृष्यमाणो विहतां स्वपूजां
अक्ष्णां सहस्रेण तदा महेन्द्रः।
अनेहसं रक्तशिलीन्ध्रजालैः
आकालिकैरञ्जितमन्वकार्षीत् ॥ 7.11 ॥ 288

अवञ्चितान्यूनपयः प्रदानान्
आराधकान् कालमियन्तमिन्द्रः।
आहारकर्षादभिहन्तुमैच्छत्
कृतानभिज्ञेषु किमानृशंस्यम्॥ **7.12** ॥ 289

अथाजुहाव प्रतिघानुषङ्गात्
घोराशयो घोषविमर्दकाङ्क्षी।
समेष्यतां सम्भवमर्णवानां
संवर्तकं नाम गणं घनानाम्॥ **7.13** ॥ 290

प्रदीपितान् कोपहुताशभूम्ना
पीतोदधीन् वारिधरायुधौघान्।
मरुद्ध्वजेन त्वरितं मरुत्वान्
प्रायुङ्क्त घोषाभिमुखं सघोषान्॥ **7.14** ॥ 291

प्रकल्पयन्तः परिवेषचक्रं
बृन्दावने विह्वलगोपबृन्दे।
समीरनुन्नाः सहसा पयोदाः
शक्रस्य ते शासनमन्वतिष्ठन्॥ **7.15** ॥ 292

तटित्सहस्रेण विदीप्तनेत्रः
समेतवज्रो धृतचित्रचापः।
अतर्क्यतेन्द्रः स्वयमभ्रवाहः
कालात्मना भूमिकयेव खेलन्॥ **7.16** ॥ 293

असूयता वज्रभृता प्रयुक्तां
आकालिकीं प्रावृषमादिदेवः।
आशानिरोधं जगतां दिशन्तीं
निरोद्धुमैच्छन्निजया न शक्त्या॥ **7.17** ॥ 294

वियत्पयोधिं परितः पयोदैः
वेलातमालैरिव वर्धमानैः।
जिघांसता गोपगणान्मघोना
च्छन्नेन तस्थे मृगयार्थिनेव ॥ **7.18** ॥ 295

यदर्चनादापदियं प्रसक्ता
तेनैव गोपालगणस्य गुप्तिम्।
अरोचयत् कर्तुमशेषगोप्ता
रामेण संमन्त्र्य रथाङ्गपाणिः ॥ **7.47** ॥ 296

स लीलया मेरुमिव द्वितीयं
गोवर्धनं गोपकुलप्रदीपः।
नवप्ररूढं निहितैकहस्तो
नागो नलस्तम्बमिवोज्जहार ॥ **7.48** ॥ 297

अधोमुखावस्थितमेरुकल्पं
शैलं तमुत्खाय शरण्यगोपः।
उदञ्चयन् सत्वरमूर्ध्वमूलं
चक्रे महेन्द्रं शमितार्धगर्वम् ॥ **7.49** ॥ 298

फणाभिरामप्रसृताङ्गुलीकः
प्रियाङ्गरागव्यतिषङ्गपाण्डुः।
भुजस्तदीयो गिरिणा बभासे
भूमण्डलेनेव भुजङ्गराजः ॥ **7.50** ॥ 299

आभुग्नरक्ताङ्गुलिपञ्जरं तत्
रत्नोर्मिकारश्मिशलाकमन्तः।
नवोदकक्षौमवृतं व्यभासीत्
छत्रप्रकाण्डं हरिबाहुदण्डे ॥ **7.51** ॥ 300

विहारपद्मस्पृहयेव कृष्णो
भुजाद्रिणा भूमिधरं दधानः।
स्वशेषभूतस्य हलायुधस्य
प्राचीमवस्थां प्रथयाम्बभूव ॥ **7.52** ॥ 301

नाथ त्वया नर्मविहारभाजा
विमोहितो विप्रतिसारितश्च।
अकिञ्चनस्त्वामहमाश्रितस्सन्
क्षिप्तापकारो न बहिष्क्रियार्हः ॥ **7.93** ॥ 302

कृतापराधेष्वपि सानुकम्पं
क्षेमङ्करं क्षेत्रविवेचकानाम्।
विश्वोपकाराध्वरबद्धदीक्षं
वेद्यं परं वेदविदो विदुस्त्वाम् ॥ **7.94** ॥ 303

निगृह्णतस्ते सृजतश्च वर्षं
निमित्तभावे निहितैस्त्वयैव।
प्रवर्तते निष्प्रतिघो विहारः
स्वयं प्रयुक्तैरिव यन्त्रभेदैः ॥ **7.95** ॥ 304

अनन्यसाधारणपारमेष्ठ्यात्
अन्यानशेषानतिसन्दधानात्।
गोपायितुं पारयति त्रिलोकीं
गोपायमानादपि न त्वदन्यः ॥ **7.96** ॥ 305

व्रजौकसां नाथ दिवौकसां वा
विपत्प्रसङ्गे विहितावतारः।
एकस्त्वमेव स्वयमीप्सितानां
दयासहायो नियमेन दाता ॥ **7.97** ॥ 306

स्वरूपतो विग्रहतश्च विश्वं
    नित्यं त्वयैकेन धृतं यदेतत्।
तदेकदेशोद्वहनादमुष्मात्
    न विस्मयं तत्त्वविदो भजन्ति ॥ 7.98 ॥ 307

प्रयोजितोऽहं त्वयि भक्तिबन्धात्
    गोभिः स्वलोकादुपसेदुषीभिः।
इच्छामि संरक्षितगोव्रजं त्वां
    स्थाने गवामिन्द्रतयाऽभिषेक्तुम् ॥ 7.99 ॥ 308

तिरोहितामम्भसि विन्दता गां
    पूर्वं त्वया पोत्रिवरेण लब्धा।
निरुक्तनिष्णातकृताभ्यनुज्ञा
    व्यक्तिं पुनर्यातु शुभा त्वदाख्या ॥ 7.100 ॥ 309

उपेन्द्रभूताद्भवतोऽपि भूम्ना
    मान्यो मनुष्याभिनये मया त्वम्।
अभ्यर्थनामादरतस्तदेनां
    प्रतीच्छ विश्वम्भर विश्वभूत्यै ॥ 7.101 ॥ 310

इति ब्रुवाणो मघवान् धृताद्रेः
    श्रान्तिं जगद्धातुरिवापनेष्यन्।
ध्यातोपयातां त्रिदशप्रणेता
    दिव्यापगां दर्शयति स्म देवीम् ॥ 7.102 ॥ 311

अभौमगङ्गापयसा प्रपूर्णां
    आवर्जयन् वारणराजघण्टाम्।
अशेषसाम्राज्यपदाभिषिक्तं
    गुप्त्यै गवां गोत्रभिदभ्यषिञ्चत् ॥ 7.103 ॥ 312

तदङ्गसंस्पर्शवशेन धन्यैः
आप्लाव्यमानामभिषेकतोयैः।
अपेतभारामिव भूतधात्रीं
उल्लाघितां प्रैक्षत नाकनाथः॥ **7.104**॥ 313

कृताभिषेकः कृतिना मघोना
गुप्तेन गोविन्द इति स्वनाम्ना।
कृतप्रसादः प्रजिघाय कृष्णः
स्वर्गाधिरोहाय पुनः सुरेन्द्रम्॥ **7.105**॥ 314

प्रतिगतवति यूथे पुष्कलावर्तकानां
दिवि भुवि च नियत्या दीर्घनिद्रोज्झितानाम्।
गुणगरिमसमृद्धं गोकुलं वीक्ष्य तुष्यन्
गुरुभिरभिनियुक्तामाशिषं प्रत्यगृह्णात्॥ **7.106**॥ 315

मुकुलितरविधाम्ना देहदीप्त्यैव मुष्णन्
जलदकदनजातं जीवलोकस्य जाड्यम्।
व्यचरदचलभोगे चारयन् धेनुचक्रं
पिशुनितनिजमायां भूषयन् पिञ्छमालाम्॥ **7.107**॥ 316

प्रणिहितमधिरोहन् प्रागिवाद्रिं पृथिव्यां
अवमतपुरुहूतैरर्चितो गोपबृन्दैः।
व्रजपतिरुपसीदन् बालयोग्यान् विहारान्
वनचरपरिबर्हो वत्सपालैः सिषेवे॥ **7.108**॥ 317

नाथः सोऽयं शिशुरपि सतां नन्दगोपस्य सूनुः
प्रायः शैलः प्रतिनिधिरसौ पद्मनाभस्य पुंसः।
किं नः साध्यं सुरपतिमुखैः किंपचानैस्तदन्यैः
साकं दारैरिति किल जगुस्तत्र सम्भूय गोपाः॥ **7.109**॥ 318

अथ प्रसूनायुधभागधेया -
न्यारब्धमन्दानिलसौतिकानि।
मधुप्रसङ्गात्मधुराणि यूना -
मनुष्णशीतान्यभवन्दिनानि ॥ **8.1** ॥ 319

अनेकरूपैः स्वयमेकरूपः
कालात्मकं रूपमकालकाल्यः।
ऋतुप्रभेदैरनुभूय रेमे
रामासखो राममनुप्रयातः ॥ **8.2** ॥ 320

विहारयोग्यामथ वीक्ष्य वन्यां
रमापतिं रामसखं विशन्तम्।
नभश्चरैः साकमनोकहास्तं
नाथं प्रसूनोर्मिभिरभ्यषिञ्चन् ॥ **8.13** ॥ 321

संस्कारपूताभिरितीव वाग्भिः
सम्मोदयन्नग्रजमादिदेवः।
विजातलीलो विजहार हृष्यन्
वन्द्यः सतां वत्सगणानुयायी ॥ **8.42** ॥ 322

स्वयंवृतः स्वैरविहारलक्ष्म्या
मुहुर्वितेने विपिने मुकुन्दः।
स्थानान्तर प्राप्ति विभावितानि
स्थितेरभिन्नानि गतागतानि ॥ **8.43** ॥ 323

प्रभूतया पुष्पफलप्रसूत्या
वदान्यवृत्तीनि वनानि दृष्ट्वा।
सस्मार चिन्तावशवर्तिनीनां
व्रजस्थितानां वरवर्णिनीनाम् ॥ **8.44** ॥ 324

प्रायस्तदाह्वानविधौ नियोक्तुं
प्रगृह्य वेणुं प्रतिपन्नदूत्यम्।
न्यवेशयत् कुड्मलिते सलीलं
बिम्बाधरे सूचितचित्तरागे ॥ **8.45** ॥ 325

सामोपपन्नान् क्रमशः स्वरन्ध्रैः
सप्त स्वरान्सप्तभिरुद्धमन्तम्।
प्रचक्रमे वादयितुं वनान्ते
वंशं प्रियो वल्लववंशजानाम् ॥ **8.46** ॥ 326

मुकुन्दवक्त्रानिलवाद्यमानो
वेणुर्बभौ वेद इव द्वितीयः।
रागावधीनां रहसां यदेकं
गीतात्मनां तस्य निदानमासीत् ॥ **8.47** ॥ 327

तद्वंशनादः सुभगोऽनुगच्छन्
अग्रे सरन्सौरभमागमानाम्।
अयत्ननिष्पन्न मनः समाधीन्
आब्रह्मकानातनुतेव जन्तून् ॥ **8.48** ॥ 328

शृण्वद्भिरुद्भ्रान्तमधुप्रवाहं
वंशस्वनं तस्य सुधैकवंशम्।
सयूथ्यतां नूनमवाप्य सर्वैः
सत्त्वैः स्थितं सामिनिमीलिताक्षैः ॥ **8.49** ॥ 329

मधुद्रवैरुल्बण सम्मदाश्रू -
ण्यालेख्यनिष्पन्दमृगद्विजानि।
उदग्रकोशोत्पुलकानि कृष्णो
वंशीनिनादेन वनान्यकार्षीत् ॥ **8.50** ॥ 330

विलास वाक्यैरिव वेणुनादैः
दिव्येन गीतेन च दैत्यहन्तुः।
निवेदितार्थाः सुदृशः स्ववासात्
आजग्मुराकर्षण मन्त्रतीक्ष्णैः॥ **8.55** ॥ 331

अनिष्टशब्दैर्वलयैरपोढाः
काञ्च्याप्यवज्ञातपदोपगत्या।
गुणावकृष्टाः प्रियमाप्तुमीषुः
कामोपदिष्टेन महापथेन॥ **8.56** ॥ 332

आदिश्यमानां प्रियवंशनादैः
आशां निजाशामिव निर्विघाताम्।
तदास्थितां प्रास्थिषताशु धन्याम्
आसन्नसन्ध्याधिकरागभाजः॥ **8.57** ॥ 333

मधुव्रताधिज्यशरासनेन
पुष्पात्मकं सन्दधता पृषत्कम्।
अनुप्लवेन व्रजता बभूवे
तासामनङ्गेन तदोद्यतानाम्॥ **8.58** ॥ 334

आदेशयोगैरथ तत्र गोप्यो
निवार्यमाणा अपि दुर्निवाराः।
आनिन्यिरे रागमयैर्महौघैः
क्लेशापहं कृष्णसुधापयोधिम्॥ **8.59** ॥ 335

त्वरासखीनां पुरतः प्रचेले
तरस्विना निःश्वसितेन तासाम्।
सदागति प्रार्थनया समेतं
दूरस्थितं कृष्णमिवोपनेतुम्॥ **8.60** ॥ 336

प्रायेण वेगात्सुदृशां विभिन्नः
प्रकीर्णमुक्ताफलपुष्पजालः।
प्रस्तावयन् कामविहारनाट्यं
हारः समालक्ष्यत सूत्रधारः॥ **8.61** ॥ 337

अवस्थितं क्वापि कदम्बमूले
वल्गुस्मितं वादित मञ्जुवेणुम्।
साचीकृताक्षं ददृशुस्तरुण्यः
स्वाद्यं सतां स्वस्तिकचारुजङ्घम्॥ **8.62** ॥ 338

तदङ्गशोभामवलोक्य दिव्यां
विस्मेरभावं व्रजतेव दूरात्।
अमोहयद्यौवतमादिधूर्तः
सन्तोषदिग्धेन समीक्षणेन॥ **8.63** ॥ 339

द्रुतागतिव्याकुल भूषणास्ताः
किञ्चित् समुच्छ्वासितनीविबन्धाः।
पर्याकुलाक्ष्यः परिवार्य तस्थुः
कृष्णं कृपाधीनदृशं कृशाङ्ग्यः॥ **8.64** ॥ 340

स वल्लभः संसदि वल्लवीनां
बर्हस्रजा दर्शितदानराजिः।
उदग्रशृङ्गध्वनिराबभासे
दृप्तो वशानामिव वारणेन्द्रः॥ **8.65** ॥ 341

अवृद्धिसङ्कोचमिवेन्दुमन्यां
अकार्मुकं काममिवात्तवेणुम्।
तमद्भुतानामिव राशिमेकं
गोप्यस्तदात्मान इवान्वभूवन्॥ **8.66** ॥ 342

सुराङ्गनाभिः समये धृतायां
स्वेनैव गोपाकृति भूमिकायाम्।
अकर्मवश्यस्य विभोस्तदासीत्
अर्चाफलस्पर्शनमात्र लीला ॥ **8.67** ॥ 343

न खल्वमुष्य प्रमदामदान्ध्यं
न कुत्सनं तत्तदभीष्टदातुः।
न धर्मसंस्थापनबाधगन्धः
शुद्धानुचिन्त्या हि शुभस्य लीला ॥ **8.68** ॥ 344

अनागमप्रत्यय संभवानां
गुरुत्यजां गोपकुमारिकाणाम्।
अनन्यसङ्गात् स दयालुरासीत्
असङ्गघण्टापथसार्थवाही ॥ **8.69** ॥ 345

पुष्पावचायप्रवणेन गोप्यः
प्रसाधितास्तेन स च प्रियाभिः।
अभिन्नबाह्यान्तरमैकरस्यात्
आमोदमन्योन्यसगन्धमापुः ॥ **8.70** ॥ 346

स्वलालनादापतितं स तासां
सौभाग्यदुर्मानमदं विनेष्यन्।
पुष्पावचायव्यपदेशलौल्यात्
आसीद्दवीयानबहिःस्थितोऽपि ॥ **8.71** ॥ 347

अविप्रकर्षेऽपि तिरस्करण्या
क्लृप्तावृतिं कृष्णमनीक्षमाणाः।
भीमैरदूयन्त भृशं तरुण्यः
क्षणैः स्वनिश्वाससमीरदीर्घैः ॥ **8.72** ॥ 348

पुष्पावकीर्णेषु वनद्रुमाणां
    मूलेषु मोहालसचेतसस्ताः।
कृतासिकाः कृष्णवियोगखेदात्
    कामास्त्रपर्यङ्कगता इवासन्॥ **8.73** ॥ 349

विलीनचित्ता विषमास्त्रतापात्
    विलापयन्त्यो वसुधां विलापैः।
अदृश्यरूपस्य हरेरगायन्
    गुणांश्चरित्राणि च गोपकन्याः॥ **8.74** ॥ 350

मुकुन्द विश्लेषविमोहितानां
    संश्रूयमाणानि मुहुर्वनान्ते।
शमप्रदान्यात्मविदामभूवन्
    त्रय्यन्तगन्धीनि वचांसि तासाम्॥ **8.75** ॥ 351

नवेन्दुरेखा कृशपाण्डुराङ्गीः
    तापाश्रुसन्दर्शित वाह्नितोयाः।
ददर्श गोपीरवतारगोपः
    श्वासैस्त्रिलोकीमिव शोषयन्तीः॥ **8.79** ॥ 352

अविध्यतैकः प्रणयापराधी
    योगैरलक्ष्यो युगपत्प्रयुक्तैः।
आवर्जित भ्रूधनुषाममोघैः
    एणीदृशामीक्षण चित्रपुङ्खैः॥ **8.80** ॥ 353

प्रसाद जीवातुभिरङ्गनानां
    प्रत्येकमन्याभिरलक्षणीयैः।
विलासचाटूक्तिविलोकनाद्यैः
    आनन्दयन् सान्त्वनमाचचार॥ **8.81** ॥ 354

तासां तदङ्गव्यतिषङ्गलोभात्
सैरन्ध्रिका वृत्तिमुपेयुषीणाम्।
विरक्त निध्येयपदः स रागी
रागाधिकां प्रास्तुत रासलीलाम्॥ **8.82** ॥ 355

तदग्रहस्त ग्रहणार्थिनीनां
स सव्यतो दक्षिणतश्च तिष्ठन्।
बभार विद्युद्व्यवधानभाजां
वात्याजुषां वारिमुचामभिख्याम्॥ **8.83** ॥ 356

द्वयोर्द्वयोरेकतया स तासां
मध्ये स्थितो मण्डलरासनृत्ते।
करद्वयस्पर्शरसेन कान्ताः
प्रत्येकमानन्द्य भृशं ननन्द॥ **8.84** ॥ 357

अपारमावर्तयता रसाब्धिं
रामानुजो रासजवेन दीव्यन्।
पदाश्रितानां भ्रमशान्तिहेतुः
प्रियासहस्रं भ्रमयाञ्चकार॥ **8.85** ॥ 358

स्वमायया घूर्णयतो महत्या
विश्वानि भूतानि विभोरजस्रम्।
रामाजनं रासवशं विधाय
स्वस्य स्वयं प्राप निदर्शनत्वम्॥ **8.86** ॥ 359

स्वपादपांसुस्नपिताकृतीनां
स्विद्यन्मुखीनां व्रजसुन्दरीणाम्।
लम्बालकानां ललितस्मितानां
लाभात्स्वयं लब्ध मनोरथोऽभूत्॥ **8.87** ॥ 360

सनृत्तगीतेन विहारयूना
गोपीजनैरन्तरितेन बद्धम्।
तदद्भुतप्रस्थिति रासचक्रं
जवादलक्ष्यान्तरमाबभासे॥ **8.88**॥ 361

जगुः सहर्षं दिवि देवकन्याः
दिव्यास्तदा दुन्दुभयः प्रणेदुः।
पपात कल्पद्रुम पुष्पवृष्टिः
सदर्चिते संश्रितरासलीले॥ **8.89**॥ 362

गृहीतहस्तद्वितयाः सलीलं
मिथ्याभुजङ्गेन मृगीदृशस्ताः।
परिभ्रमन्त्यो विपरीतवृत्त्या
प्रक्रान्तरासां भुवमभ्यजानन्॥ **8.90**॥ 363

मनोज्ञमल्लीहसितेन तासां
रम्येण कृष्णो रजनीमुखेन।
अन्यादृशीं प्रीतिमनन्ययोगात्
आपादयिष्यन्विरराम रासात्॥ **8.91**॥ 364

सविभ्रमा चारुपयोधराभा
ताभिः समं सूर्यसुता प्रपेदे।
अलब्धपूर्वं तदनन्यलभ्यं
कृष्णोपभोगेन कृतार्थभावम्॥ **8.100**॥ 365

नितम्बवक्षोजनिरूढवृद्धिः
मध्ये कृशा संश्रितनिम्ननाभिः।
विलोलपद्माग्रतरङ्गहस्ता
तासामभूदन्य तमेव साऽपि॥ **8.101**॥ 366

तमुत्तरन्तं सरितः प्रवाहात्
उत्तारकं पङ्कमयात्पयोधेः।
मरुत्प्रयुक्ता वसनाङ्गरागैः
आकल्पयन्नप्सरसस्तदर्हैः ॥ **8.114** ॥ 367

अन्यैरप्यसुरमलिम्लुचैरनेकैः
आतङ्कान्स्थिरचरसूतिभिः प्रसूतान्।
गोपानां प्रतिविदधे गवां च काले
रामेण स्तुतचरितो रथाङ्गपाणिः ॥ **8.121** ॥ 368

अथ भोजपतिर्जगत्पतेः
अवतारं भुवि नारदान्मुनेः।
श्रुतवानतिदेवदानवं
व्यथया पीतविषोपमोऽभवत् ॥ **9.1** ॥ 369

स च दानपतिं समादिशत्
भवतो जीवतु भद्र सौहृदम्।
अजितेन जिघांसितस्य मे
भज साहायकमात्मरक्षणे ॥ **9.8** ॥ 370

अतिमानुषचेष्टितः स्वयं
मधुजिन्मानुषभूमिकां वहन्।
असुरानभिहन्तुमीहते
दमनीयोऽयमरूढयौवनः ॥ **9.9** ॥ 371

अविचारितमाशु गम्यताम्
अधिनन्दावसथं विहारिणौ।
बलदेवजनार्दनौ बलात्
उपनेयौ भवता च्छलेन वा ॥ **9.10** ॥ 372

सह नन्दमुखैरशङ्कितं
    करदानव्यपदेशवञ्चितैः।
अपरेद्युरिहोपसर्प्यताम्
    असुरध्वंसकृदग्रजान्वितः॥ 9.11 ॥ 373

त्वरितं च तदा श्वफल्कजः
    स्वहितं कंसनियोगमास्थितः।
दनुजान्तकदर्शनोत्सव -
    स्थिरसम्प्रीतिरिति व्यचिन्तयत्॥ 9.31 ॥ 374

अपि नाम निशामयिष्यते
    निगमान्तैरिव निर्मिता स्थली।
रमयिष्यति यत्र मे दृशौ
    रसभूमा रमणीयमातृका॥ 9.32 ॥ 375

भवदुर्गतदिव्यभेषजैः
    प्रचितां तत्पदपद्मरेणुभिः।
प्रणिपत्य शुभां वनस्थलीं
    परिपूतो भविताऽहमप्युत॥ 9.33 ॥ 376

रसमप्रतिमं रसायनं
    रमया च क्षमया च सेवितम्।
नयने मम किं नु पास्यतो
    नरकातङ्कनिदानभेदनम्॥ 9.34 ॥ 377

अपि शङ्खरथाङ्गतोरण -
    ध्वजवज्राङ्कुशमत्स्यलाञ्छनम्।
विनिवेशयताद्विभुः स मे
    विनते मूर्धनि पादपङ्कजम्॥ 9.35 ॥ 378

यदुवंशमसौ सभाजयत्
    बहुमानेन विहारजेन माम्।
भुजपञ्जरमध्ययन्त्रितः
    पुलकोद्भासितनुं विधास्यति ॥ **9.36** ॥ 379

श्रुतिसौरभसौम्यया गिरा
    सुधयेवैष मुखेन्दुसूतया।
शमयेदपि नाम सञ्ज्वरं
    पुरुषः पुष्करलोचनो मम ॥ **9.37** ॥ 380

अहमस्मि तवेति वादिनं
    प्रणयस्मेरमुखः प्रसन्नधीः।
विदितेतरवर्जितोऽप्यसौ
    विभुरक्रूर वदेति वक्ष्यति ॥ **9.38** ॥ 381

चिरशीलित संयमक्रमैः
    यतिभिर्योगदृशा दिदृक्षितम्।
निधिमद्भुतमुज्झितावधिं
    परिपश्येयमहं प्रसङ्गतः ॥ **9.39** ॥ 382

स दृशा सदृशान्तरोज्झितः
    सुमुखः स्वागतवाक्यगर्भया।
कलुषं किमपह्नुवीत मे
    करुणासिन्धु सुधोर्मिकल्पया ॥ **9.40** ॥ 383

व्यथितं वृजिनेन धन्वना
    विषयाशीविषमोहितं च माम्।
अपि जीवयिता पतिः सताम्
    अमृतासारनिभैरवेक्षणैः ॥ **9.41** ॥ 384

अलमत्र पृथग्विधैः फलैः
अवशादध्वनि विन्दतो मम।
वसुधावसुदेवदेवकी -
तपसामेकमिदं महत्फलम्॥ **9.42** ॥ 385

मदखेलगती महाबलौ
मधुरालङ्करणं विधित्सतः।
व्रजयूथपती वशानुगौ
भवितारौ मम भागधेयतः॥ **9.43** ॥ 386

किमकुर्वत पुण्यमग्रिमं
महितास्ते मधुरानिवासिनः।
कृपयोपगतौ निरीक्षितुं
कृतिनः कृष्णहलायुधावुभौ॥ **9.44** ॥ 387

रमया क्षमया च माधवो
रममाणः प्रतिगम्य तां पुरीम्।
अपि चर्मदृशोऽपि मादृशात्
अविसंवादयिता स्ववैभवे॥ **9.45** ॥ 388

अवरुद्धभुजान्तरः श्रिया
विदधानो वसुधाकरग्रहम्।
अभिषेकमुपेयिवानसौ
किमु नाथो भविता कुलस्य नः॥ **9.46** ॥ 389

असहिष्णुरसह्यविक्रमः
त्रिजगत्क्षोभकृदुग्रसेनजः।
बलवान्बलभद्रकृष्णयोः
हतधीर्हन्त किमाचरिष्यति॥ **9.47** ॥ 390

अकठोरशिरीषकोमलैः
कथमङ्गैः प्रतियोत्स्यते हरिः।
कुलशैलकुलीनमुष्टिभिः
कुटिलैः संयति मुष्टिकादिभिः ॥ 9.48 ॥ 391

उदयास्तमहीधरस्तनीं
चतुरम्भोनिधिमेखलां भुवम्।
उपभोक्ष्यत एष कंसजित्
न हि दुःसाधमचिन्त्यतेजसः ॥ 9.49 ॥ 392

इति सम्मतसत्त्वसारथौ
महितस्थेम्नि मनोरथे स्थितः।
हरिपादरजःपवित्रितं
व्रजमासाद्य रथादवातरत् ॥ 9.50 ॥ 393

दुरितग्रहयोगदुःखितं
त्रिगुणग्रन्थिनिबन्धनिघ्नितम्।
पतितं निजपादपङ्कजे
परिगृह्णीष्व घृणानिधान माम् ॥ 9.59 ॥ 394

स्वपदप्लवमाश्रिताञ्जनात्
नयसे पारमपारवैभवः।
अतिवेलमहोर्मिसङ्कुले
कलुषोदन्वति कर्णधारितः ॥ 9.60 ॥ 395

रमया सह राजहंसवत्
परमं धाम विभूषयन्भवान्।
प्रणिधानवतामपङ्किले
पदमेतन्निदधाति मानसे ॥ 9.61 ॥ 396

अतिरोधिरसौ निधिः श्रुतेः
अनिमेषव्रतदेशिनी दृशोः।
तनुते तनुरीश तावकी
स्मरणं विस्मरणं च दुःशकम् ॥ **9.62** ॥ 397

व्यपदिश्य मुकुन्द देवकीं
विहरन्त्या वसुदेवमन्दिरे।
जनितोऽसि निजानुकम्पया
जगतीरक्षणजागरूकधीः ॥ **9.63** ॥ 398

भवतो भवनाटिकां विदत्
विभवाडम्बरिणां विडम्बिनीम्।
अनपायपदाधिरोपणात्
अपवृत्ता न पुनर्निवर्तते ॥ **9.64** ॥ 399

सुधियस्तव गोपभूमिकां
सुभगां कौतुकसूतिकां धियाम्।
अनुविद्य गताग्र्यभूमिकाम्
अधिविन्देयुरनश्वरीं श्रियम् ॥ **9.65** ॥ 400

दुरितानि भजन्ति सङ्क्षयं
तपनेनेव तमांसि दीव्यता।
हृदयानि च योगिनां त्वया
कुमुदानीव विकासमिन्दुना ॥ **9.66** ॥ 401

गुणतश्च विभूतितश्च ते
क्वचिदंशेऽपि समाधिकत्यजः।
उपमानकलाविकल्पितैः
उपलक्ष्येत जगत्प्रधानता ॥ **9.67** ॥ 402

महिमार्णव वर्णनोद्यताः
    परिमातुं गुणमेकमक्षमाः।
त्रपयेव भजन्त्यसीमनि
    त्वयि वाचंयमतामनुश्रवाः॥ **9.68** ॥ 403

तव विश्वविदो वदामि किं
    जगदेकाधिपतेर्दिशामि किम्।
कृपणः परिपूर्णसम्पदः
    कमिवांशं परिपूरयाम्यहम्॥ **9.69** ॥ 404

प्रकृते किमनेन तत्प्रभो
    भवदाविर्भवनस्थलीं पुनः।
पदपद्मरजःपवित्रितां
    विदधानो जहि नाथ विद्विषः॥ **9.70** ॥ 405

बहुशाखविजृम्भणो महान्
    अवदातेन सुगन्धिनाऽद्य नः।
यशसा भवतु प्रसूनवान्
    यदुसन्तानमहीरुहस्तव॥ **9.71** ॥ 406

त्वरते रिपुरागतौ तव
    स्वयमेवावसरं समर्पयन्।
नतरक्षण किं वदन्त्यसौ
    न विलोपं भुवि यातु तावकी॥ **9.72** ॥ 407

स्वयमेव समेयुषां वधे
    विमतानां क्षितिभारजन्मनाम्।
मृगयामिव भावयन्त्यसौ
    महती सम्पदुपस्थिताऽद्य ते॥ **9.73** ॥ 408

शतकोटि सहस्रसारवान्
मथनं प्राप्स्यति मातुलस्त्वया।
व्यसनं विपदप्यनेहसा
विनिपातश्च न कस्य कर्मिणः ॥ **9.74** ॥ 409

अभिसंहितमौग्रसेनिना
कथितं च क्रमशो व्यजिज्ञपत्।
कुलजः कुटिलाशयोज्झितः
कुशलं पृष्टवते मधुद्विषे ॥ **9.75** ॥ 410

अपरेद्युरशेषतो नयन्
सहसा गोपगणान्स यादवः।
स्थितमध्वनि रामकेशवौ
रथमारोपयदग्र्यरंहसम् ॥ **9.76** ॥ 411

व्रजतोरथ वल्लवस्त्रियो
बलभद्रस्य जनार्दनस्य च।
अनुदुद्रुवुराशु वर्तनीं
कुररीकूजित सूचकस्वनाः ॥ **9.77** ॥ 412

व्यलपन्निति बाष्पगद्गदं
विरहारम्भविषाद विह्वलाः।
वलयैः प्रियवर्त्मपातिभिः
क्षतपुष्पा इव घर्मवीरुधः ॥ **9.78** ॥ 413

अपयाति सहाग्रजन्मना
सहसा नन्दसुतो विहाय नः।
अनुयाम निवारयाम वा
कथमस्माभिरुदास्यते मुधा ॥ **9.79** ॥ 414

श्रुतिषु ज्वलनं वमत्यसा -
    वदवीयो रथचक्रचीत्कृतिः।
द्रुतमेत्य पतेम तत्पदे
    गुरुभर्त्रादिषु मुक्तगौरवाः ॥ **9.80** ॥ 415

प्रगुणत्वमिव व्रजस्त्रियः
    चलसम्बन्धिनि नन्दनन्दने।
मुदिरध्वनितां विजानते
    शिखिनस्तद्रथनेमिनिस्वने ॥ **9.81** ॥ 416

अयमुद्धृत गोकुलेक्षणः
    कथमक्रूर इति प्रजल्प्यते।
अथवा भुवनेषु दारुणाः
    प्रथिताः पुण्यजना निशाचराः ॥ **9.82** ॥ 417

बडिशामिषवत् प्रयुक्तया
    रिपुरक्रूरसमाख्ययान्वितः।
विभवं हरति व्रजौकसां
    किमिहोच्येत वदेम कस्य वा ॥ **9.83** ॥ 418

अवतारवराहरूपिणा
    हरिणा भूमिरुदञ्चितोदधेः।
विरहव्यसनोदधेरितः
    क इवोदञ्चयितुं क्षमेत नः ॥ **9.84** ॥ 419

चिरसङ्घटितोऽपि नः क्षणात्
    अनुरागो बलभद्रकृष्णयोः।
अपयात महानदीद्वयो
    भविता शोण इवैष निष्फलः ॥ **9.85** ॥ 420

अविकल्पितबाल्ययौवनः
प्रणयोऽस्मासु बलानुजन्मनः।
विधिना विषमप्रवाहिणा
सिकतासेतुरिवैष भिद्यते ॥ **9.86** ॥ 421

अमुना शशिनेव कल्पितः
चिरमस्मासु शरन्नदीष्विव।
प्रणयः प्रतिभासजीवितः
प्रतिमाचन्द्र इव प्रलीयते ॥ **9.87** ॥ 422

अहमस्मि तव त्वमेव वा
मम दृष्टिस्त्वमिति प्रलोभयन्।
विजहाति स एव वल्लवीः
अलमेतावदतः परेण किम् ॥ **9.88** ॥ 423

अयमेवमशुल्कदासिकाः
स्वपदोपघ्नलताः स्वयं प्रभुः।
बहुमत्य जहाति निःस्पृहः
कथमालेख्यगता इवाद्य नः ॥ **9.89** ॥ 424

निरपेक्ष इवैष नीलया
रसिकः पालिकया सराधया।
पृथगत्र किमेतदुच्यते
कुहकः कश्चिदसौ कुलस्य नः ॥ **9.90** ॥ 425

अमृतस्य विषस्य च स्वयं
प्रभवस्थानमभूत्पयोनिधिः।
नियतं तदनेन दर्शितं
निजसंयोगवियोगदायिना ॥ **9.91** ॥ 426

मुखचन्द्रिकया मुखानि नः
    कुमुदानीव विकासमानयन्।
कितवो यदुवाच सत्यवत्
    क्व गतं तत्क्व च तेन गम्यते ॥ **9.92** ॥ 427

यमुनापुलिनेषु दीव्यता
    यदुतानेन वशीकृता वयम्।
विफलप्रणयप्रदायिना
    विधिना हन्त विलोभितास्ततः ॥ **9.93** ॥ 428

विजहाति स एष गोकुलं
    मथुरामाद्रियते मनोरमाम्।
भवितव्यतया शुभाशुभे
    तदिहैवं परिवर्तितास्पदे ॥ **9.94** ॥ 429

सहजं हरता महानिधिं
    विवशानामिव वैरिणेव नः।
विहितः सुकृतेन कीदृशा
    मथुरायोषिदनुग्रहो महान् ॥ **9.95** ॥ 430

सहपांसुविहारसम्भृतं
    जहता स्नेहमनङ्गवर्धितम्।
अपि नागरयौवतं क्षणात्
    अमुना हन्त विलोभयिष्यते ॥ **9.96** ॥ 431

नटवत्परिगृह्य मायया
    नतचिन्तामणिरेष नस्त्यजन्।
अनुरूपतमास्वपि ध्रुवं
    नगरस्त्रीषु न सङ्गमेष्यति ॥ **9.97** ॥ 432

निजवंश निनादतोऽपि यत्
स्वदते श्रोत्ररसायनं वचः।
निदधीत नृशंसधीरसौ
पुरयोषित्स्वपि वागुरामिमाम् ॥ **9.98** ॥ 433

इह तावदुपेक्षिता वयं
वशिनाऽऽलेख्य पराङ्गना इव।
विहरन्विरसेन चेतसा
कितवस्तत्र किमाचरिष्यति ॥ **9.99** ॥ 434

युवतीरयमिन्दुकान्तयेत्
नगरे नन्दकुमार चन्द्रमाः।
स्मितचन्द्रिकया यदीयया
द्रवतामेति मनःशिलापि नः ॥ **9.100** ॥ 435

अपि जह्युरमुष्य दर्शने
नवलुब्धा नगरस्त्रियः प्रियान्।
सुलभे सुमणौ कथं मतिः
क्रमते काचन काचसङ्ग्रहे ॥ **9.101** ॥ 436

ललिताद्भुतलास्यगन्धिषु
ध्रुवमङ्गेषु बलानुजन्मनः।
नवयौवनरामणीयकं
नयनैः पास्यति नागरीजनः ॥ **9.102** ॥ 437

विधिना विषमप्रवृत्तिना
व्यपनीतोऽपि कदाचिदागतः।
अपि नः पुनरार्द्रयिष्यते
मदनप्राण सुहृद्भिरीक्षितैः ॥ **9.103** ॥ 438

इह तत्पदकाङ्क्षिभिः स्तनैः
नयनैस्तन्मुखपद्मषट्पदैः।
श्रवणैश्च तदुक्तिजीवितैः
अपि जीवेम पुनस्तदादृताः ॥ **9.104** ॥ 439

करुणाभरितैः कदा पुनः
स्वयमुल्लाघयिता स एव नः।
अपरस्परपातिभिः शनैः
अगदङ्कारनिभैरवेक्षणैः ॥ **9.105** ॥ 440

विविधारुणराजिरञ्जिते
विशदस्मेरविशालशीतले।
किमपि ब्रुवती कृतार्थतां
नयने तस्य कदाऽनुनेष्यतः ॥ **9.106** ॥ 441

बधिरत्वमिवागतान्यसौ
श्रवणान्यद्य पुनः समेत्य नः।
रमयिष्यति चाटुभिः कदा
रतिसिन्धोरिव वीचिपङ्क्तिभिः ॥ **9.107** ॥ 442

मदयन्हृदयानि विभ्रमैः
अपि संवादमिवाचरन्दृशा।
अविभागमिवावहन्गुणैः
अपि नः प्रत्यवपत्स्यते पुनः ॥ **9.108** ॥ 443

परिवर्तयिता जगत्त्रयीम्
अपरावृत्तिरनेहसः क्रमः।
यदतीतमतीतमेव तत्
पुनरेष्यत्यपि पुष्करेक्षणः ॥ **9.109** ॥ 444

अथवा पुरसुन्दरीजनैः
सुभगम्भावुक सौम्यवृत्तिभिः।
अवशादवरुद्धचेतसः
कृतिनः कैव कथा व्रजागमे ॥ **9.110** ॥ 445

मथुरापुरमत्तकाशिनी -
मधुरालापविलोभिताशयः।
पुनरेष्यति नन्दनन्दनः
किमिवास्मासु विचिन्त्य कारणम् ॥ **9.111** ॥ 446

बहुविभ्रमपाशबन्धुरां
गुणगृह्यः स्वयमेष दुस्तराम्।
अतिलङ्घयितुं न शक्नुयात्
नगरस्त्रीजननेत्रवागुराम् ॥ **9.112** ॥ 447

न रथः परिदृश्यते महान्
न च नेमिस्तनितं निशम्यते।
न च रेणुरितो विजृम्भते
तदपि भ्रश्यति जीवितं न नः ॥ **9.113** ॥ 448

इति वादिनि वल्लवीजने
यमुनां सत्वरसूतचोदितः।
घटयन् वसुधामनोरथं
वशिनस्तस्य रथः क्षणाद्ययौ ॥ **9.114** ॥ 449

स्वगुणानुभवेन सुभ्रुवां
भवभोगोचित पुण्यसञ्चयम्।
विरहव्यथया तु तीव्रया
वृजिनाम्भोधिमशोषयत्प्रभुः ॥ **9.115** ॥ 450

परवन्ति जगन्ति बाधितुं
नियतिः किं न करोति निष्ठुरा।
विजहौ करुणानिधिः प्रिया
विरहे तस्य च ताभिरास्यत॥ **9.116** ॥ 451

विनिवेश्य रथे सितासितौ
वसुदेवस्य सुतौ स यादवः।
मणिभङ्गरुचं महापगां
दिवमुष्णांशुरिव व्यगाहत॥ **9.117** ॥ 452

अघमर्षणलीनकिल्बिषः
सलिले मग्नतनुर्ददर्श तौ।
भुजगेन्द्रभुजङ्गशायिनौ
पुरुषौ किञ्चिदिवान्यलक्षणौ॥ **9.118** ॥ 453

उपसृत्य च तीरमादरात्
तदवस्थौ निरवर्णयद्रथे।
स्मयमानदृशोस्तयोरसौ
निभृतः स्वानुभवं न्यवीवदत्॥ **9.119** ॥ 454

प्रणिधानबहिर्विलोचनैः
प्रतिलब्धानुभवः प्रसादयन्।
अनिनीषत तावुभौ तदा
पुरमारब्धशरासनोत्सवाम्॥ **9.120** ॥ 455

गजसिंहगती ततश्च तौ
गिरितुङ्गेन रथेन तेरतुः।
गगनद्रवसन्निभां नदीम्
अपुनः प्राप्तिभयादिवाकुलाम्॥ **9.121** ॥ 456

अथ वियति समेतैः सिद्धगन्धर्वमुख्यैः
भुवि च भुवनगोपः संस्तुतो गोपवृद्धैः।
ललितगतिविहारो रामचन्द्रेण सार्धं
रणपरिणतिकाङ्क्षी राजधानीं जगाहे ॥ **9.122** ॥ 457

ततस्तौ ददृशुस्तत्र विशन्तौ राजवीथिकाम्।
पूर्णदृष्टिफलाः पौराः पुण्यैरेकमुखैरिव ॥ **10.1** ॥ 458

मन्मथायुतसौन्दर्यौ वसन्तायुतसौरभौ।
शशाङ्कायुतलावण्यौ चण्डरश्म्ययुतद्युती ॥ **10.10** ॥ 459

गरुत्मानिव भूभागाद्गगनाभोगमायतम्।
कंसमञ्चमपद्वारादुदप्लवत केशवः ॥ **10.55** ॥ 460

कचग्रहेण विवशं कंसमाकृष्य पातयन्।
पतन्वक्षःस्थले तस्य तत्सत्त्वमुदपाटयत् ॥ **10.56** ॥ 461

महामोहमिवाक्रम्य मातुलं मधुसूदनः।
विवेक इव वृत्तस्थमुग्रसेनममोचयत् ॥ **10.57** ॥ 462

सिद्धाश्च दिवि तत्तादृक्तालकल्पिततताण्डवाः।
हर्षदुग्धाब्धिकल्लोलं हाहाकारमकल्पयन् ॥ **10.63** ॥ 463

अथ तौ भीमदोर्दण्डकण्डूकर्षणतोषितौ।
पितृभ्यां दृष्टजन्याभ्यामुपसृत्य प्रणेमतुः ॥ **10.64** ॥ 464

तौ च तौ मृदितारातिरक्तचन्दनरञ्जितौ।
अश्रुभिः प्रीतिनिष्यन्दैः पितरावभ्यषिञ्चताम् ॥ **10.65** ॥ 465

विबुधत्वमिव प्राप्तो वसुदेवः सुतेक्षणात्।
सतत्त्वप्रतिबोधेन सात्त्वतां पतिमस्तुत ॥ **10.66** ॥ 466

नमस्ते नाभिनालीकरजसा सृष्टवेधसे।
अजाय सर्ववेदानामेकवेद्याय विष्णवे॥ **10.67**॥ 467

अनन्याधारमाधारमनन्येश्वरमीश्वरम्।
अनुशृण्वन्ति सन्तस्त्वामनन्याधिपतिं पतिम्॥ **10.68**॥ 468

अभङ्गुररसं भोग्यमनपायं रसायनम्।
अक्षयं धर्मसर्वस्वमविदुस्तव कीर्तनम्॥ **10.69**॥ 469

अनुग्रहदशादीप्तमशेषार्थप्रकाशकम्।
दयासम्प्लुतमाहुस्त्वां दीपमन्तस्तमोपहम्॥ **10.70**॥ 470

देवकी दनुजस्थूणा दिव्यं धाम व्रजाङ्गणम्।
रमा राधादयश्चेति राशिभेदैर्न भिद्यसे॥ **10.71**॥ 471

नियन्ता सर्वभूतानां नियन्तव्यैर्नियम्यसे।
पितामहमुखैः पुत्री मम पुत्रोऽसि मायया॥ **10.72**॥ 472

महता त्वत्पदेनैव मारुतिन्यायमाश्रिताः।
निस्तरन्त्यचिरात्सन्तो दुस्तरं भवसागरम्॥ **10.73**॥ 473

अहितोदन्वदौर्वाग्निमशेषोत्कर्षमातरम्।
भवभैमरथीं भक्तिं भजन्ति त्वयि साधवः॥ **10.74**॥ 474

भरन्यासाश्वयुक्तेन भाववेगप्रधाविना।
मनोरथेन गन्तव्यः सारथिश्च भवान् सताम्॥ **10.75**॥ 475

वयं तु भवता ग्राह्या वासनादुर्गभेदिना।
मनागिव समुद्बोध्य मा पुनर्मूमुहद्भवान्॥ **10.76**॥ 476

महतामपि निष्कम्पा मनुष्यत्वमतिस्त्वयि।
दृढलक्षितचिह्नानां दिङ्मोह इव दुर्दमः॥ **10.77** ॥ 477

दुरन्तसुखखद्योतं दुःखान्धतमसावृतम्।
निजेनैव प्रकाशेन निशीथमुपरुन्धि नः॥ **10.78** ॥ 478

मशकानिव मातङ्गः कंसमुख्यानिमान्क्षिपन्।
यदि विस्मयनीयस्त्वं विस्मये किं न विस्मयः॥ **10.79** ॥ 479

नखलीलाविदार्येषु नाथेषु विबुधद्विषाम्।
परिष्करणपर्यायाः पञ्चापि तव हेतयः॥ **10.80** ॥ 480

कालनेमिविकारेऽस्मिन् कंसे विमथिते त्वया।
ईदृशामितरेषां च दत्त एव जलाञ्जलिः॥ **10.81** ॥ 481

नमितायतविष्कम्भा दानवप्रभवैः क्षमा।
किञ्चिदुत्तम्भितेवाऽद्य कंसभारापहारतः॥ **10.82** ॥ 482

न खल्वतिशयं कञ्चिदियमाधातुमर्हति।
सुमणावज्ञक्लृप्तेव स्तुतिरस्मत्कृता त्वयि॥ **10.83** ॥ 483

इति विज्ञापितस्तेन व्रीडादिव नतो विभुः।
बालोपलालनमिदं भव्यवृत्तिरभावयत्॥ **10.84** ॥ 484

स वाचा सान्त्वयामास पितरं दीनचेतसम्।
स्ववक्त्रेन्दुविनिष्यन्दिसुधापूरितकुल्यया॥ **10.85** ॥ 485

गम्भीरमधुरां तस्य गिरं निगमगन्धिनीम्।
श्रुत्वा मुक्तिसखीं प्राप मुदमानकदुन्दुभिः॥ **10.86** ॥ 486

देवकी च परिष्वज्य सुतं वात्सल्यनिर्भरा।
नन्दगोपवधूलब्धं नवमानन्दमन्वभूत्॥ **10.87** ॥ 487

भूयः प्रादुरभूत्तस्य भुजयुग्मं तिरोहितम्।
तथापि तादृशं मर्त्यं तममन्यन्त तामसाः॥ 10.88 ॥ 488

बभूव बलभद्रस्य तेन विश्वातिशायिना।
शिरसा विधृतस्यापि किरीटस्येव शेषता॥ 10.89 ॥ 489

क्रियमाणपरिष्कारः किरीटाद्यैः स बन्धुरैः।
तानि तान्येव दिव्यानि तत्तदङ्गैरभूषयत्॥ 10.90 ॥ 490

सप्तिभिः सैन्यसुग्रीवमेघपुष्पवलाहकैः।
व्यक्तिमन्तोऽभवन्वेदास्त्यजन्तो धेनुभूमिकाम्॥ 10.103 ॥ 491

पद्माकमलदायादं पदं तस्य स्वमौलिभिः।
श्रुतयो धारयामासुः पादपीठीकृतात्मभिः॥ 10.104 ॥ 492

स वेणुः शङ्खरूपेण प्राचा परिपचेलिमः।
अगोपीसंविभागार्हं पपौ तस्याधरामृतम्॥ 10.105 ॥ 493

दिदेश सान्दीपनये धनुर्वेदोपदेशिने।
स्वपदारूढतनयप्रत्यानयनदक्षिणाम्॥ 10.106 ॥ 494

प्रहितां पुरुहूतेन स्वसङ्कल्पानुवर्तिना।
कंसजित्कंसपितरं सुधर्मामध्यवासयत्॥ 10.107 ॥ 495

आसागरान्तमवमत्य महीपतीन्द्रान्
भूम्ना निजेन परिहृत्य ययातिशापम्।
ओजोनिरोधकमिलाश्रयमुग्रसेनं
राजानमेकमकरोज्जगदेकनाथः॥ 10.118 ॥ 496

क्षिप्तावद्यं क्षत्रियवृत्त्या बहुशाखं
मग्नं शापोदन्वति मान्यं यदुवंशम्।

इच्छाधीनस्वेतरसर्वः स्वमहिम्ना
रक्षागोपो रामयवीयानुदहार्षीत्॥ **10.119** ॥ 497

तदद्भुतं क्रीडितकं क्रमेण
श्रुत्वा हरेरप्रतिमानशक्तेः।
महाबलान् कंसवधादिजन्मा
मन्युः प्रपेदे मगधेन्द्रमुख्यान्॥ **11.1** ॥ 498

गोपालडिम्भो नरपालहन्ता
कुले यदोरञ्जितमातपत्रम्।
अन्यच्च भूम्यामधरोत्तरत्वं
हन्तेति वादान् प्रभुरभ्यनन्दत्॥ **11.2** ॥ 499

हलादिभिर्हेतिवरैर्यथार्हं
रथाङ्गमुख्यैरपि रामकृष्णौ।
स्ववृत्तियोग्यावसरोपयातैः
प्राचीं श्रियं प्रादुरभावयेताम्॥ **11.3** ॥ 500

स दैत्यजिद्वध्यवरूथिनीनां
सम्प्रापकं सारथिमात्रशेषम्।
पुनः प्रवृत्तानुशयः पुरीं स्वां
निन्ये जरासंधमहार्यसंधः॥ **11.4** ॥ 501

समाहृतैः सैन्यमहासमुद्रैः
आयातमष्टादश साम्परायान्।
देहावशेषं प्रजिघाय दीनं
देहेन भीमेन विभेत्तुमिच्छन्॥ **11.5** ॥ 502

स्वदत्तशक्त्या मुचुकुन्ददृष्ट्या
भस्मावशेषो भविता द्रुतं यः।

कलेरिवात्मानमनन्तदोषं
यं कालपूर्वं यवनं प्रचख्युः ॥ **11.6** ॥ 503

बलस्य च स्वस्य च बाहुभूम्ना
यदाहृतम्लेच्छमृगाधिपानाम्।
सहस्रकोटीगुणितं सहस्रं
पञ्चत्वमायास्यति पञ्चसङ्ख्यम् ॥ **11.7** ॥ 504

तदागमे यादवपुङ्गवानां
विप्रावमानोपनतं विषादम्।
निवारयामास न वासुदेवः
प्रख्यापयन् ब्राह्ममृषेः प्रभावम् ॥ **11.8** ॥ 505

निसर्गनिध्येयपरावरः सः
संमन्त्र्य सार्धं यदुवंशवृद्धैः।
विहातुमिच्छन् मधुरां शुभंयुः
सङ्कल्पयामास पुरीं तदन्याम् ॥ **11.9** ॥ 506

स्वयं प्रवृत्तैरपि वृष्णिवीरैः
त्रातुं क्षमां त्रासितदैत्यलोकः।
अनन्यसाधारणशक्तिरन्यां
सङ्कल्पयामास पुरीमपूर्वाम् ॥ **11.10** ॥ 507

जहौ धरित्रीमिव जामदग्न्यः
कौलीमयोध्यामिव कोसलेन्द्रः।
अचिन्त्यवृत्तिर्मधुरामनिन्द्यां
तज्जन्मजातो महिमा तु नैनाम् ॥ **11.11** ॥ 508

परित्यजन्नप्यभिमत्य तिष्ठन्
व्याप्तः शुभं व्यक्तिपदं तदग्र्यम्।

अनन्यभाजामभजत् स देवः
तस्मिन् सतां प्रागिव सन्निधानम्॥ **11.12** ॥ 509

अहंसपद्मामिव वाहिनीं तां
वीतेन्दुतारामिव वासतेयीम्।
समाप्तकार्यामिव सत्रशालां
शून्यां पुरीं प्रेक्ष्य जगाम शौरिः॥ **11.13** ॥ 510

चित्रावशेषद्विरदाश्वयोधा
शुकादिसम्भाषणशेषसूक्ता।
मणिप्रभाशेषितदीपिका सा
नाम्नैव माधुर्यवती तदाऽऽसीत्॥ **11.14** ॥ 511

प्रचोदितस्तत्र च विश्वकर्मा
नाथप्रसत्त्यै नलिनासनाद्यैः।
रथ्यादिवैचित्र्यवतीं वितेने
राशिं गुणानामिव राजधानीम्॥ **11.31** ॥ 512

अनन्यदृष्टिं नगरी नवीना
विस्मेरतां विश्वपतिं निनाय।
स्वयंप्रभैः सौधभरैरुदारैः
तुङ्गैः सुमेरोरिव रत्नशृङ्गैः॥ **11.38** ॥ 513

परेण नाकं प्रलयानभिज्ञाम्
अधीयते यस्य पुरीमचिन्त्याम्।
स लोकनाथो विदधे सनाथां
दूराधिकां द्वारवतीं दिवोऽपि॥ **11.40** ॥ 514

अभिन्नसत्वान्नभसः परस्मात्
क्षीरोदधेरंशुमतश्च बिम्बात्।

रमासखस्य प्रणिधानभाजां
याऽभूत् प्रियं व्यक्तिपदं पृथिव्याम्॥ **11.69** ॥ 515

प्रभुणा सहस्रवदनेन वर्ण्यतां
द्विगुणैरमुष्य नयनैरवेक्ष्यताम्।
श्रुतिभिश्च तस्य बहुधा निशम्यताम्
अधिकां ततः श्रियमवाप सा पुरी॥ **11.75** ॥ 516

स्वयमजनि किमत्र श्वेतमेवान्तरीपं
परिणतमुत किञ्चिद्भागधेयं पृथिव्याः।
वरुणनगरमन्यद्वारिधेरुत्थितं वा
किमिदमिति पुरं तत् कीर्तयन्ति स्म पौराः॥ **11.76** ॥ 517

रामप्रष्ठैरधिवसति सा राजधानी जगाहे
लोकाधीशे सह बहुमतैर्लोकपालैरिवान्यैः।
आश्चर्याणां प्रकृतिरियमित्यद्भुतावेशयोग्याम्
अप्रत्यूहामनितरतुलारोहणीयामभिख्याम्॥ **11.77** ॥ 518

तन्मध्ये विरचितशिल्पमेरुकल्पं
वैचित्र्यादपहृतवैजयन्तगर्वम्।
प्रस्पष्टं निजमिव पारमेष्ठ्यमुर्व्यां
प्रासादं प्रभुरधिवासयाञ्चकार॥ **11.78** ॥ 519

रामः पुनर्व्रजमुपेत्य विहारभेदैः
आश्वासयन् सहचरैः सुहृदश्च सर्वान्।
विश्राणितां दुहितरं वरुणेन विन्दन्
सीरावकृष्टयमुनास्नपितो विजह्रे॥ **11.79** ॥ 520

प्रत्यञ्चमब्धिमवधूतवतोऽतिदूरं
दग्धुश्च कूलमिव दक्षिणमस्त्रभूम्ना।

आकर्षतश्च सरितं सवितृप्रसूतां
रामस्य तस्य शुशुभे रसिकस्य लीला ॥ **11.80** ॥ 521

पद्मयोनिवचनादुपनीतां
प्राक्तनीं प्रियतमामिव कान्तिम्।
रेवतस्य तनयामनुरूपां
रेवतीं च परिणीय स रेमे ॥ **11.81** ॥ 522

तथाविधानन्दमहापयोधेः
तरङ्गवृत्त्या भजतोऽवतारान्।
अशेषरूपेष्वनुरूपरूपा
देवी जगन्नेतुरनुप्रजज्ञे ॥ **12.1** ॥ 523

सा तस्य नित्योदितदिव्यधाम्नः
पत्युः प्रिया भानुमतः प्रभेव।
अध्यासितुर्द्वारवतीमदूरात्
व्यक्तिं शुभां प्राप विदर्भदेशे ॥ **12.2** ॥ 524

शिखण्डकं निष्प्रतिमं श्रुतीनां
शृङ्गारलीलोपमविश्वकृत्यम्।
अधीयते तन्मिथुनं स्वभावात्
अन्योन्यजीवातुमनन्यभोग्यम् ॥ **12.3** ॥ 525

दयेव नित्यं दयिता त्रिधाम्नः
सर्वेषु भावेषु समानभावा।
परावराणां जननी प्रजानाम्
आसीद्विदर्भाधिपतेरपत्यम् ॥ **12.4** ॥ 526

महीतलान्मैथिलसीरकृष्टात्
क्षीरोदधेराहितमन्थशैलात्।

भृगूद्वहात्ख्यातिमतश्च याऽभूत्
सा भीष्मकादभ्युदियाय भूयः ॥ **12.5** ॥ 527

अमन्यतैनां तनयां स राजा
रुक्मश्च मोहादनुजामजन्याम्।
यामेकपत्नीमनघस्य पुंसः
प्रजासृजां मातरमामनन्ति ॥ **12.6** ॥ 528

शृङ्गारयोनेरिव शिल्पविद्यां
दिव्यां त्रिलोक्या इव दिष्टवृद्धिम्।
सीमान्तरेखामिव सम्पदस्तां
जगुः स्त्रियो जङ्गमरत्नसृष्टिम् ॥ **12.67** ॥ 529

वयस्ययाऽभीष्टवरानुयोगे
साऽपश्यदात्मानममन्दलज्जा।
असूचयन्नूनमनेन तस्याः
स्वलक्षणं शौरिमनन्यलक्ष्यम् ॥ **12.68** ॥ 530

अलिप्सत श्वेव हविस्तदैनां
दैत्यस्वभावो दमघोषजन्मा।
तस्मै च कृष्णैकमनोरथां तां
रूपाधिकां दातुमियेष रुक्मी ॥ **12.69** ॥ 531

परस्परं भूषयतः प्रतीकान्
औद्वाहिकं मङ्गलमुद्वहन्त्याः।
प्रायः स्वदीप्तेरतिरोधिमिच्छ -
न्त्यावारयन्नाभरणानि तस्याः ॥ **12.70** ॥ 532

निनीषतां देवगृहं यथैताम्
आकल्पलक्ष्म्या समयोजयन्त।

मुकुन्दसंस्पर्शमवाप्तुमर्हा
सैव स्थिरा धन्यतमा बभूव ॥ **12.87** ॥ 533

पतिव्रताः पार्थिवयोषितस्तां
प्रत्यङ्गसौन्दर्यनिमग्नभावाः।
कृताशिषः कृष्णमनोरथस्यां
आरोप्य कर्णीरथमन्वगच्छन् ॥ **12.88** ॥ 534

मङ्गल्यसङ्गीतसमेतयात्राम्
अनुष्यदेवीभिरनुद्रुता सा।
निनंसितैषा स्वयमेव देवी
नान्येति सद्भिर्निरणायि नाथा ॥ **12.89** ॥ 535

भावान्तरेषु प्रतिपन्नलीला
पैतामहादीनि पदानि दातुम्।
स्वदत्तशक्तेः कुहनामनुष्या
कुतश्चिदिष्टं स्वयमाशशंसे ॥ **12.90** ॥ 536

प्रणम्य मूर्ध्ना निहितोपहाराम्
उत्तस्थुषीमुत्सवदेवतैनाम्।
अवोचदारादशरीरिवाचा
परैरजय्यं पतिमाप्नुहीति ॥ **12.91** ॥ 537

पत्या निजेन परिणीतिमवाप्तुकामा
लब्ध्वा वरं ललितमुत्सवदेवतायाः।
तेनैव सा समसमीहितसिद्धिरासीत्
मानाधिका जगति मन्मथमन्मथेन ॥ **12.92** ॥ 538

ऊरुः सव्यो नयनकमलं भ्रूलता चापि तस्याः
प्रावेपन्त प्रियमुपगतं सूचयन्ति स्ववृत्त्या।

आरादासीदलघुतुलसीगन्धसौम्यः समीरः
प्रत्यासन्नं मुहुरुदचरत्पाञ्चजन्यप्रणादः ॥ **12.93** ॥ 539

प्रसादभाजः प्रतिनिर्गतां तां
प्रासादतो वासववल्लभायाः।
समग्रशक्तिः समयोपयातः
प्राणेश्वरीं प्राप्तुमियेष शौरिः ॥ **13.1** ॥ 540

तामद्भुतां सिद्धिमिवाद्भुतानां
सौभाग्यविद्यामिव सद्गुणानाम्।
सत्तामनन्यामिव सद्गुणानां
यथाश्रुतं प्रैक्षत यादवेन्द्रः ॥ **13.2** ॥ 541

अङ्गैरवज्ञातकदम्बगोलैः
अस्पन्दमन्देन विलोचनेन।
लीलोपशान्त्या लिखितेव साऽभूत्
दामोदरे दृष्टिपथं प्रयाते ॥ **13.3** ॥ 542

पद्माकराणां परिषन्निवेशे
पर्याप्तचन्द्रायुतकान्तिसारे।
अनन्यलभ्यां लभते स्म तृप्तिं
तस्या मुखे दृष्टिरतीव शौरेः ॥ **13.4** ॥ 543

वाचस्पतित्वं च वनस्पतीनां
दिव्येतरेषां च दिवस्पतित्वम्।
दातुं क्षमाया दयिते तदानीं
आज्ञापको नूनमभूदनङ्गः ॥ **13.5** ॥ 544

तस्मिन् द्वितीयामिव वैजयन्तीं
सा च प्रिये साचिविशेषरम्याम्।

कटाक्षमालां निबबन्ध कृष्णे
कामाधिके कौतुकमेदुराक्षी ॥ **13.6** ॥ 545

अलक्ष्यभेदत्रिविधाम्बुजाभैः
आलक्ष्यशृङ्गारगुणानुबन्धैः ।
स्वयंवरस्त्रग्भिरभावि तस्याः
कालोदिते कंसरिपौ कटाक्षैः ॥ **13.7** ॥ 546

स वैजयन्त्यादिविभावशाली
निर्व्याजनिष्पन्ननिजानुभावः ।
शृङ्गारवीराद्भुतचित्रितात्मा
रम्यस्तया निर्विविशे रसोऽन्यः ॥ **13.8** ॥ 547

आकेकराणामनघस्तदानीम्
एकक्षणं लक्ष्यमभूत् बहूनाम् ।
तस्याः स्थिरानन्दपरिप्लुतानाम्
अर्थस्पृशामर्धविलोकितानाम् ॥ **13.9** ॥ 548

तस्याश्चिराकाङ्क्षितलाभधन्यैः
अपत्रपामन्थरितैरपाङ्गैः ।
बभार भूयो बहुमानपूर्वं
बाल्ये धृतां बर्हिकलापभूषाम् ॥ **13.10** ॥ 549

सन्तानसौभाग्यघनेन यूना
सिक्ता सुधासारनिभैरपाङ्गैः ।
उद्भिन्नरोमाञ्चततिर्बभासे
कान्तप्ररोहा कमलस्थलीव ॥ **13.11** ॥ 550

स्वकान्तिसाम्यादिव जातसङ्गैः
शौरिस्तदा स्वागतसूक्तिगर्भैः।
प्रियासखीनामभजत् प्रहृष्टैः
उद्वीक्षणैरुत्पलपुष्पवृष्टिम्॥ **13.12**॥ 551

स रुक्मिणीनेत्रचकोरचन्द्रः
सा तत्प्रहर्षाम्बुजपूर्वसन्ध्या।
तदद्भुतद्वन्द्वमवेक्ष्य सख्यः
प्रापुस्तुलामप्सरसामनूनाम्॥ **13.13**॥ 552

तथैव तादात्म्यमिवाऽऽगतानां
तस्याः सखीनां सममाविरासन्।
परस्य वीक्षां प्रतिसंलपन्तो
वक्रोक्तिगर्भा इव मन्दहासाः॥ **13.14**॥ 553

स कौस्तुभाभ्यर्णनिवेशयोग्यं
कन्यामयं कामपयोधिरत्नम्।
परीतमारात् प्रतिहारपालैः
पश्यन् क्षणं पान्थ इवावतस्थे॥ **13.15**॥ 554

तं माल्यभूषापरिकर्मिताङ्गं
धारातटित्वन्तमिवाम्बुवाहम्।
समीक्ष्य बाला तदनन्यदृष्टिः
चर्यामवालम्बत चातकानाम्॥ **13.16**॥ 555

तलोदरीं तालफलस्तनीं तां
ताम्राधरां चारुनवोत्पलाक्षीम्।
किं नाम भावीति विभावयन्तीं
कृष्णस्तदा किञ्चिदिवाऽऽससाद॥ **13.17**॥ 556

दुर्दर्शमध्यां द्विरदेन्द्रयातां
व्यूहक्रमव्यक्तविचित्रगात्रीम्।
परैरभेद्यां प्रतिजग्मुषीं तां
कान्तात्मिकां कामचमूं स मेने॥ **13.18**॥ 557

स चन्द्रिकां चन्द्र इवाभियातः
चन्द्राननां यादववंशचन्द्रः।
निर्वेशनीयः सविशेषमासीत्
नेदीयसां नेत्रचकोरबृन्दैः॥ **13.19**॥ 558

अहं त्वया दूतमुखेन दूरात्
साध्व्या समाहूत इहोपयातः।
मा ते भयं भूदिति मञ्जुभाषी
तामग्रहीदग्रकरे मुकुन्दः॥ **13.20**॥ 559

प्रियेण सा तेन गृहीतहस्ता
तद्वक्त्रदिव्याम्बुजषड्पदेन।
विलोचनेन व्यवृणोत् सखीभ्यः
कृतार्थतां क्षीबदशोल्बणेन॥ **13.21**॥ 560

प्राचोऽवतारानतिशय्य भूम्ना
सा रुक्मिणी तेन वृता चकाशे।
तस्यैव रूपान्तरदूरवृत्तिः
कन्दर्पजन्मानुगुणेव कान्तिः॥ **13.22**॥ 561

मल्लीविकासोज्ज्वलमन्दहासा
रोमोद्गमैराहितकोरकश्रीः।
समेयुषी संददृशे तदा सा
वसन्तलक्ष्मीरिव माधवेन॥ **13.23**॥ 562

अघर्मजस्वेदकणावकीर्णाम्
अभीतिजं वेपथुमुद्वहन्तीम्।
अनुष्णबाष्पोदयमन्थराक्षीं
विलोक्य देवीं विभुरभ्यनन्दत्॥ **13.24** ॥ 563

हरिप्रियां केसरिणीमिवैनां
दुरासदामन्यनृपद्विपेन्द्रैः।
सखीजनः प्रीतमना निदध्यौ
ययौ च खेदं निजविप्रयोगात्॥ **13.25** ॥ 564

मिथो गुणैस्तन्मिथुनं निबद्धं
वियोगवैदेशिकसंप्रयोगम्।
अजायतान्योन्यनिलीनभावं
सखीदृशां सादरदर्शनीयम्॥ **13.26** ॥ 565

जगत्त्रयार्तिप्रशमाय जातां
विहारसंक्षोभितवैरिसिन्धुः।
देवेषु पश्यत्स्विव पूर्वमेनां
जग्राह तां जाग्रति राजलोके॥ **13.27** ॥ 566

स पुष्पकं राम इव प्रियां स्वाम्
उत्तारितां शत्रुभयादुदीर्णात्।
मनोजवं सत्यमनोरथस्तां
आरोपयामास रथं रथाङ्गी॥ **13.28** ॥ 567

सा चामरौघैरुपचर्यमाणा
वातावधूतैरिव काशजालैः।
रराज नाथेन रथोदयाद्रौ
चन्द्रेण पूर्णेन शरन्निशेव॥ **13.29** ॥ 568

परस्परप्राप्तगुणेन भासा
बर्हावृतं व्योम विभावयन्तौ।
विरेजतुस्तुङ्गरथाश्रयौ तौ
विद्युत्पयोदाविव मन्दरस्थौ ॥ **13.30** ॥ 569

प्रभेव देवेन तमोपहेन
प्रत्यग्दिशं तेन सह प्रयान्ती।
नित्यानपायित्वमजानतीनां
सत्यापयामास निजं प्रजानाम् ॥ **13.31** ॥ 570

तामुद्वहंस्तामरसायताक्षो
रत्नौघदीप्तेन रथेन देवीम्।
आत्मानमेवार्यममण्डलस्थं
विद्यासखं व्यञ्जयति स्म वीरः ॥ **13.32** ॥ 571

अतीतदर्शामिव चन्द्रलेखां
शान्तोपरोधामिव शारदीं द्याम्।
अमंस्त निर्विघ्नफलामिवेच्छां
शोकत्यजं शूरकुलेश्वरस्ताम् ॥ **13.33** ॥ 572

समेत्य सिंहीमिव तामनन्यां
यानोद्यतं यादवपञ्चवक्त्रम्।
आघुष्य गोमायुरिवामिषार्थी
चैद्यः क्रुधा दीप्तमुखोऽन्वधावत् ॥ **13.34** ॥ 573

रुक्मी च तूर्णं प्रतिपन्नरोषः
पुरो भवन् भूमिभृतां सखीनाम्।
पराभवस्य प्रतिकारमिच्छन्
जग्राह पार्ष्णिं जगदेकनेतुः ॥ **13.35** ॥ 574

जिघांसिते भ्रातरि जातखेदैः
कान्ताभिलापैः कतकैरिवाम्भः।
मनः प्रपेदे सहजां प्रसत्तिं
सत्त्वाधिकं सात्वतवंशगोप्तुः ॥ **13.36** ॥ 575

स वीक्षमाणः सविलासनेत्रं
वल्गुस्मितं वामदृशो मुखाब्जम्।
तदुक्तिभिः स्वादुतमाभिरासीत्
आप्यायितो नूनमनाविलाभिः ॥ **13.37** ॥ 576

अनुद्रुतां वैरिचमूं स वीरो
बलेन रुद्ध्वा निजबाहुनैव।
विनिर्दिशन् मार्गभवान् विशेषान्
विश्वासयामास विदर्भकन्याम् ॥ **13.38** ॥ 577

प्रियासहायः पदवीं स गच्छन्
द्राघीयसीं दारुकसारथिस्ताम्।
उदग्रवेगानुदधेरनूपे
वीतीन् क्षणं विश्रमयांबभूव ॥ **13.39** ॥ 578

भयार्णवादुद्धृतया स्वयाऽसौ
श्रियेव साक्षादनुभूयमानः।
पयोधिरूपां परिघां विलङ्घ्य
द्युसंमितां द्वारवतीमयासीत् ॥ **13.40** ॥ 579

परिष्कृतां काञ्चनतोरणैस्तां
वल्गुध्वजां वन्दनदामचित्राम्।
रामासहायः प्रसमीक्ष्य रेमे
रम्यप्रसूनाञ्चितराजवीधीम् ॥ **13.41** ॥ 580

महीयसां मङ्गलदुन्दुभीनां
नादैरवज्ञातपयोधिशब्दा।
श्रुतोत्सवानां विदधे पुरी सा
स्वर्गौकसां श्रोत्रसुधामपूर्वाम्॥ **13.42** ॥ 581

प्रत्येयुषां कंसरिपुर्यदूनां
देवद्रुमाणामिव जङ्गमानाम्।
अनर्घरत्नाभरणप्रधानान्
आदत्त दिव्यानुपदाविशेषान्॥ **13.43** ॥ 582

तस्मिन् महानीलमणिप्रकाशे
तां रुक्मिणीमाहितरुक्मकान्तिम्।
पुराङ्गनाः प्रेक्षितुमीहमानाः
स्वर्गाधिकानारुरुहुः स्वसौधान्॥ **13.44** ॥ 583

कलक्वणन्नूपुरचारुवाद्यं
कर्णावतंसोदितभृङ्गगीतम्।
कस्याश्चिदन्वागतनाट्यवेदं
लीलागतं लास्यमभूदपूर्वम्॥ **13.45** ॥ 584

परिच्युतं किञ्चिदिवान्तरीयं
काचित्समालम्ब्य सहैव कान्त्या।
क्षिप्तेव तीव्रेण कुतूहलेन
क्षणेन वातायनमाससाद॥ **13.46** ॥ 585

आमुच्य ताटङ्कमनङ्गचक्रं
सव्येतरे सत्वरमाव्रजन्ती।
अन्येन काचिद्दृशमाबभासे
कर्णेन कैवल्यविभूषणेन॥ **13.47** ॥ 586

उदञ्चिता बाहुलतेतरस्या
मौलीस्रजा हस्तगृहीतयाऽऽसीत्।
जगज्जिगीषोर्मदनस्य जैत्री
पताकयेवाद्भुतकेतुयष्टिः ॥ **13.48** ॥ 587

प्रकोष्ठभाजः प्रियशारिकायाः
पयः स्वयं सादरमर्पयन्ती।
गवाक्षमागम्य गजेन्द्रयाता
काचित् प्रसस्मार कृतावशेषम् ॥ **13.49** ॥ 588

प्रचारवेगात् त्रुटितेन चक्रे
हारेण मुक्ताफलवर्षिणाऽन्या।
अदूरतः सन्निहितस्य शौरेः
आचारलाजाञ्जलिपूर्वरङ्गम् ॥ **13.50** ॥ 589

स्तनांशुकं स्रस्तमबुध्यमाना
सखीजने सस्मितमीक्षमाणे।
परामृशन्ती वितितान काचित्
प्रतिक्रियां पाणिनखांशुजालैः ॥ **13.51** ॥ 590

सखीधृतैश्चामरतालवृन्तैः
आश्यानतां प्रापितमङ्गरागम्।
विलोकिते शार्ङ्गिणि विह्वलाऽन्या
श्वासानिलैः शोषमिवानिनीषत् ॥ **13.52** ॥ 591

प्रसाधयन्तीमवधीर्य धात्रीम्
अङ्गैरसम्भावितभूषणाऽन्या।
समीक्ष्य कृष्णं सहसोपजातैः
परिष्क्रियामाद्रियतेव भावैः ॥ **13.53** ॥ 592

भ्रुवा स्फुरन्त्या मदनस्य मौर्वी
ज्याघातरेखामभिदर्शयन्ती।
अन्यानुषक्तेऽपि हरौ वियातां
प्रायुङ्क्त दूतीमिव दृष्टिमन्या॥ **13.54** ॥ 593

तदीक्षणे भर्तुरिव स्मरन्त्या
कन्यादशां कामवशाद्व्रजन्त्या।
स्वयंवरार्हे स्वयमेव तस्मिन्
कयाचिदाधायि कटाक्षमाला॥ **13.55** ॥ 594

समेयुषीमप्रतिमेन यूना
तां रुक्मिणीं वीक्ष्य विलीनभावा।
भाग्यं किमस्या इति भावयन्ती
तदात्मतां नूनमलिप्सतान्या॥ **13.56** ॥ 595

कक्ष्यानिबन्धच्यवने सलीलं
स्तनाहितस्वस्तिकबाहुबन्धा।
जगत्पतौ पश्यति जातभीषा
प्रायस्तदालिङ्गनमभ्यनैषीत्॥ **13.57** ॥ 596

रथेन तं राजपथे प्रयान्तं
निर्व्याजसङ्गेन निशामयन्ती।
त्यक्ता निमेषैरपराऽन्वकार्षीत्
चित्राङ्गनानां सुरयोषितां च॥ **13.58** ॥ 597

समीक्षितस्यापि सहत्वसङ्गात्
दुष्प्रापलोभादपि दूयमाना।
गलद्भिरन्या वलयप्रसूनैः
अभ्यर्चनामातनुतेव शौरेः॥ **13.59** ॥ 598

समानकान्त्या प्रियया समेते
दृष्टे जगद्धातरि जातरागा।
प्रणामयोग्येयमितीव मत्वा
प्राप्तं पदं मेखलया परस्याः॥ **13.60** ॥ 599

तासां तदेकोत्सुकदर्शनानां
समाधिभाजामिव शेमुषीणाम्।
अलं प्रभुः सोऽपि न मातुमासीत्
अपारहर्षादनघामवस्थाम्॥ **13.61** ॥ 600

अवारुणीसम्भवसौरभैस्तैः
अनन्यसाध्याधर बिम्बरागैः।
निरञ्जनोपस्थितनेत्रशोभैः
स पिप्रिये पौरवधूमुखाब्जैः॥ **13.62** ॥ 601

स पौरकन्याकरविप्रकीर्णान्
प्रायः प्रतीच्छन्नुपचारलाजान्।
अचीचरत् स्यन्दनमब्जनेत्रः
सव्यापसव्येन गतेन वीधीम्॥ **13.63** ॥ 602

कह्लारपद्मोत्पलकान्तिचोरैः
कटाक्षणैः पौरवधूजनानाम्।
मुग्धेन्दुहासो मुमुदे मुकुन्दः
पश्यन् प्रियां प्रापितपुष्पवृष्टिम्॥ **13.64** ॥ 603

कृष्णस्य तां स्कन्धमुपघ्नयन्तीं
सुरद्रुमस्येव सुवर्णवल्लीम्।
अवेक्ष्य नूनं चतुरः पुमर्थान्
अनन्यलभ्यानलभन्त पौराः॥ **13.65** ॥ 604

वक्त्रैः सुधासोदरकान्तिपूरैः
कस्तूरिकापत्रकलङ्कदृश्यैः।
अलक्ष्यदेहा विदधुर्मृगाक्ष्यः
प्रत्युप्तपूर्णेन्दुशतान् गवाक्षान्॥ **13.66** ॥ 605

शुचिस्मिताः सौधतलान्तरस्थाः
पद्मेक्षणं प्रेक्ष्य परिस्फुरन्त्यः।
शरत्पयोदोदरसंश्रितानां
क्षणद्युतीनां द्युतिमन्वविन्दन्॥ **13.67** ॥ 606

अपाङ्गजालैरसितोत्पलाभैः
कृष्णात्मकं भावमिवोद्वमन्त्यः।
वितेनिरे राजपथे मृगाक्ष्यः
तदादृतां बर्हवितानशोभाम्॥ **13.68** ॥ 607

हरेरभिख्यामनुपाधिरम्यां
विलोचनैर्वीतनिमेषविघ्नैः।
आस्वादयन्त्यः सुदृशस्तदानीं
अयत्ननिष्पीतसुधा इवाऽऽसन्॥ **13.69** ॥ 608

अम्भोरुहाणामवलेपसीमां
कर्णोत्पलानामपि कान्तिकक्ष्याम्।
विलङ्घयन्तः सुदृशां कटाक्षा
विलिल्यिरे कृष्णमवाप्य लक्ष्यम्॥ **13.70** ॥ 609

तमात्मवन्तं परविद्ययेव
पराक्रमं तत्परयेव लक्ष्म्या।
तमेव देवं दययेव जुष्टं
संमेनिरे तत्त्वविदः सभार्यम्॥ **13.71** ॥ 610

तां प्राप्य चित्रामिव तारकेशः
स्तव्यैः स्तुतो वन्दिगणैरभौमैः।
विवेश धाम स्वमुदीर्णधामा
वैवाहिकीं सम्पदमाप्तुमिच्छन्॥ **13.72** ॥ 611

विहारयोगेन विभज्य युक्तं
मिथोऽनुरूपं मिथुनं तदाद्यम्।
उपाचरन् व्योमचरा यथार्हं
संप्रीणनैरुत्सवसंविधानैः॥ **13.73** ॥ 612

सदाऽभिगम्यैरभिगम्यमानं
विश्राणने वैश्रवणात् प्रभूतम्।
तं शङ्खपद्मप्रमुखा महान्तः
सिषेविरे शेवधयः समेताः॥ **13.74** ॥ 613

अकृत्स्नसंवेदिनि जीवलोके
संग्राहयन् धर्ममथात्मवृत्त्या।
प्रत्यर्चयामास मुनीनुपेतान्
प्रभुः स्वयं प्रेष्य इवोपचारैः॥ **13.75** ॥ 614

अपत्रपाविप्लुतचेतसो ये
त्यक्त्वा विपक्षं तरसोपसेदुः।
यथाक्रमं सात्यकिरुत्सवादौ
संभावयामास सभासदस्तान्॥ **13.76** ॥ 615

शुभंयवः स्वामिमहोत्सवेन
स्वाराज्यमक्षय्यमिवाप्तवन्तः।
दत्तोपचारा वसुदेवदारैः
पुण्याशयाः पौरजना जहर्षुः॥ **13.77** ॥ 616

सहोदरन्यस्तभरस्तदात्मा
रुक्माणि रत्नानि च रौहिणेयः।
अदत्त सन्तोषवशादभीक्ष्णं
वाञ्छाधिकं वन्दिवनीपकानाम् ॥ **13.78** ॥ 617

अनन्यभक्तैरनुभाव्यभूम्ना
दत्तेक्षणो दानपतिस्त्रिधाम्ना।
समाहितैः संमतमुद्धवाद्यैः
पुरोधसां पूजनमाचचार ॥ **13.79** ॥ 618

आहन्यमाना धृतहेमकोणैः
गन्धर्वमुख्यैरिव गाढविद्धैः।
जातानुनादा जगतां त्रयाणां
दोषच्छिदो दुन्दुभयः प्रणेदुः ॥ **13.80** ॥ 619

विभावितं शिक्षितनाट्यवेदैः
उद्वाहसंगीतमुदारक्लृप्तम्।
प्रसादनं दृष्टिमनश्श्रुतीनाम्
अदिव्यमास्कन्दितदिव्यमासीत् ॥ **13.81** ॥ 620

लावण्यपूरं ललिताङ्गयष्टेः
कात्स्न्येन निर्वेष्टुमपारयन्त्यः।
अङ्गानि वध्वाः कुलवृद्धनार्यः
प्रसाधनैरन्तरयांबभूवुः ॥ **13.82** ॥ 621

प्रयुज्यमानानि तयोर्यथार्हं
मङ्गल्यमाल्याभरणाक्षतानि।
प्रायेण लोकाभ्युदयं प्रदातुं
तत्सङ्गमात्तादृशतामकाङ्क्षन् ॥ **13.83** ॥ 622

अरातिपक्षार्णवमन्दराभे
हस्ते हरेर्यत्तदबन्धि सूत्रम्।
तदाददे स्थानवशादभिख्यां
संवीतनागेन्द्रनिदर्शनीयाम्॥ **13.84** ॥ 623

समेधितस्तस्य विवाहवह्निः
पुरोधसा पुण्यकृदग्रिमेण।
प्रदक्षिणावृत्तशिखाकलापः
प्रायेण नीराजनमाततान॥ **13.85** ॥ 624

आशास्य लाजाञ्जलिहोमभाजा
क्षेमाशिषा किञ्चिदशेषहृद्यम्।
अन्योन्यमाकेकरसस्मिताक्षा -
वपश्यतामादिमदम्पती तौ॥ **13.86** ॥ 625

वैलक्ष्यडोलामिव संश्रितानां
विलोचनानां ववृधे विहारैः।
तयोरनन्यादृशवैभवानाम्
अन्योन्यराजीवमधुव्रतानाम्॥ **13.87** ॥ 626

परस्परं पाणिसरोजयोगात्
बभूवतुस्तौ पुलकाञ्चिताङ्गौ।
अस्विद्यतां च ज्वलनस्तु मन्दैः
असूत धूमैरधिवासमात्रम्॥ **13.88** ॥ 627

समन्त्रकं साक्षिणि हव्यवाहे
सख्योचितां सप्तपदीं भजन्तौ।
स्वशासनेन स्वयमन्वयाताम्
आचारमागन्तुकदम्पतीनाम्॥ **13.89** ॥ 628

अन्वेतु विष्णुः स्वयमित्युदीर्य
    प्रियां पराधीन इवानुगच्छन्।
जायापतीनां जगदुद्भवानां
    भव्यां दशां भावयति स्म नाथः ॥ **13.90** ॥ 629

आत्मानमेव स्वयमग्निरूपं
    परिक्रमैः पर्यचरत्स देवः।
विश्वस्य बाह्यान्तरनित्यवृत्त्या
    न कर्म कर्ता च य एव येषाम् ॥ **13.91** ॥ 630

प्रदक्षिणेन क्रमणेन ताभ्यां
    दत्तार्चनो दिव्यवधूवराभ्याम्।
नूनं तथाऽऽनर्च विघूर्णनेन
    स्वान्तः स्थितौ वह्निरपि स्वयं तौ ॥ **13.92** ॥ 631

तस्याः सलीलं चरणारविन्दं
    कामी गृहीत्वा करपङ्कजाभ्याम्।
आस्थापयद्यां दृषदं मुकुन्दः
    साऽभूत् स्वयं मौलिमणिः श्रुतीनाम् ॥ **13.93** ॥ 632

यदत्र कर्मण्ययथाकृतं तत्
    स्विष्टं क्रियादग्निरिति ब्रुवाणः।
स्वतेजसा भावितविश्वतेजाः
    स्वाहासखं देवमुपास्त देवः ॥ **13.94** ॥ 633

रामस्य सीतेव रमेव विष्णोः
    अमुष्य भूयास्त्वमिहैकपत्नी।
इत्यूचिषो यादववृद्धदारान्
    प्रीताशया प्रैक्षत सा सनाथा ॥ **13.95** ॥ 634

वरेण वन्द्येन सुरासुराणां
मङ्गल्यसीमान्तभुवा च वध्वा।
समीक्षिता ब्रह्मसुतस्य पत्नी
सर्वैरभूत् सादरदर्शनीया॥ **13.96**॥ 635

तदेकभावा तमनन्यभावं
नाथप्रिया नाथमनुव्रजन्ती।
अभीष्टसिद्धेरधिदेवतेयं
यद्वा सवित्रीति यथार्थमूचे॥ **13.97**॥ 636

कृताशिषं कृष्णगृहेश्वरीं तां
पुरोधसा पुण्यमनोरथेन।
सकौतुकां कौतुकिनः सुरत्नैः
अभ्यर्चयामासुरमात्यवृद्धाः॥ **13.98**॥ 637

मनुष्यतां मानयतो विहारैः
स्वामेव देवीमुपयच्छतस्ते।
समेधतां मङ्गलमित्युशन्तः
सत्याशिषस्तं मुनयः शशंसुः॥ **13.99**॥ 638

प्रदाय ताभ्यामुपदाः समीचीः
प्रत्यागताः स्वानि गृहाणि पौराः।
आशापतीनां विभवादनूनां
तत्रैव ते सम्पदमन्वभूवन्॥ **13.100**॥ 639

स्त्रीपुंसनाम्ना बहुधा विभक्तं
विश्वं ययोरेव विभूतिमाहुः।
नयो जहौ द्वारवतीं न ताभ्याम्
अङ्गीकृतामादिमदम्पतीभ्याम्॥ **13.101**॥ 640

वधूसखे तत्र जगन्निवासे
वसत्यमर्यादगुणानुभावे।
तस्मिन्निवाऽऽसीदनपायभावा
तस्यां नगर्यामपि रुक्मिणी श्रीः ॥ **13.102** ॥ 641

तस्याः कटाक्षैर्विहिताभिषेकः
तद्बाहुना कल्पितकण्ठमाल्यः।
अवाप शोभामधिकां मुकुन्दः
सौभाग्यसिंहासनसार्वभौमीम् ॥ **13.103** ॥ 642

कदम्बगोलश्रियमाक्षिपन्तं
कन्दर्परूपोदयपूर्वरूपम्।
प्रियापरिष्वङ्गरसेन धन्यं
प्रीताशयो बह्वमतात्मदेहम् ॥ **13.104** ॥ 643

तां प्राप्य कृष्णः प्रभुतामिव स्वां
मनःप्रसूतेरिव मन्त्रसिद्धिम्।
आसीदभीतैः सहसाऽभिगम्यो
मित्रैरमित्रैरपि सापराधैः ॥ **13.105** ॥ 644

श्रीवत्ससंस्थानजुषा प्रकृत्या
स्थानेन चिह्नेन च लक्षणीयौ।
दृष्टावभीष्टं भजतां ददाते
जगत्पती ताविह दम्पती द्वौ ॥ **13.106** ॥ 645

न ते मनुष्या न च देवतास्ते
प्रायेण तावेव तथाभवन्तौ।
यैरेवमन्योन्यविभूषितं तत्
द्वन्द्वातिगं द्वन्द्वमवैक्षि धन्यैः ॥ **13.107** ॥ 646

अथ समुदितहर्षैरादृतो मन्त्रिवृद्धैः
सुरपतिदयिताभिः स्तूयमानापदानः।
रुचिमिव निरपायां रुक्मिणीं प्राप्य हृष्यन्
यदुपतिरधिचक्रे यायजूकाधिकारम्॥ **13.108**॥ 647

सुभगमुपलबिम्बे शातकुम्भेऽपि रत्नं
कनति विपिनभागे कालकण्ठेऽपि गङ्गा।
वशिकनृपगृहे सा वासुदेवेऽप्यदीव्यत्
न हि भवति विशेषः क्वापि नित्योन्नतानाम्॥ **13.109**॥ 648

अथैकदा रोधसि पश्चिमोदधेः
अदभ्रसत्राजितभक्तियन्त्रितः।
त्रयीमयश्चन्द्रसमीकृतद्युतिः
प्रसेदिवान् प्रादुरभूद्दिवाकरः॥ **14.1**॥ 649

अनल्पतेजोनिधिमप्रमाद्यतां
प्रसूतिमिष्टस्य धनस्य भूयसः।
स्वकण्ठलग्नं द्युमणिः स्यमन्तकं
महामणिं भूमिभृते वरं ददौ॥ **14.2**॥ 650

तमुग्रसेनार्थमियेष कंसजित्
न वार्यते राजनि रत्नहारिता।
प्रतीत्य सत्राजित एतदप्रियं
क्वचिन्निचिक्षेप गुणाधिके मणिम्॥ **14.3**॥ 651

यदेकमेकेन च लब्धमेकतो
रसेन रत्नामिषमर्थकाङ्क्षिणा।
बभूव तद्बन्धुविरोधमादधत्
क्रमाद्बहूनां विनिपातकारणम्॥ **14.4**॥ 652

स्यमन्तकोदन्तविशेषसंभवां
मृषाभिशस्तिं शमयन्नथात्मनः।
प्रसेनविध्वंसकसिंहघातिनो
बिलं ययौ जाम्बवतो बलानुजः॥ **14.5** ॥ 653

स्तनन्धयोपान्तनिबद्धगीतया
ददर्श धात्र्या विधृतं करेण सः।
धनाष्टभारप्रभवं दिनेदिने
मणीश्वरं दर्शितकौस्तुभश्रियम्॥ **14.6** ॥ 654

जिघृक्षया दत्तदृशं च तत्र तं
जरानिरुद्धोऽपि जवेन जाम्बवान्।
अरोधनीयं विबुधैरपि स्वयं
रुरोध नैसर्गिकसत्त्वरोषितः॥ **14.7** ॥ 655

मलिम्लुचं कञ्चिदिवागतं हरिं
वनेचरः प्रेक्ष्य तदर्हविक्रियः।
अहेतिहस्तं स्वयमप्यनायुधः
प्रसह्य तं बाधयितुं प्रचक्रमे॥ **14.8** ॥ 656

अनन्यतन्त्रस्य पितुः पितामहः
सुतस्य चाऽऽरब्धमवेक्ष्य संयुगम्।
समीहितोदर्कमिदं द्वयोरिति
प्रबुध्यमानो न निरोधमादधे॥ **14.9** ॥ 657

मिथस्तयोरस्तदयं विमथ्नतोः
अनायुधं युद्धमपेतकैतवम्।
अकल्पित प्राश्निकमन्ववैक्षत
स्वयं चतुर्भिर्दशभिश्च साक्षिभिः॥ **14.10** ॥ 658

उवाच चैनं विधिवक्त्रसम्भवः
स्वविक्रमप्रीतमनुक्रमाद्विदन्।
सगद्गदं सन्नमितेन मौलिना
नखत्विषा पुष्पितमञ्जलिं वहन्॥ **14.24** ॥ 659

अहो महत् सत्त्वमहो पराक्रमः
त्वमीश्वरो नूनमहो निरीश्वरः।
अतीतदेवासुरनागनैर्ऋतः
पतिः पतीनां प्रतिभाति मे भवान्॥ **14.25** ॥ 660

अनेकमन्वन्तरदर्शिना मया
न खल्वरामो ददृशे भवादृशः।
निजौजसा नैर्ऋतयूधघातिनं
नियोधयन् यन्निभृतं प्रवर्तसे॥ **14.26** ॥ 661

गुणैरपि प्रत्यवमृश्यते भवान्
दशाननाद्यैर्युधि दृष्टवैभवः।
श्रुतं मया सिद्धजनादिह स्वयं
गुहाशयः प्राप्स्यति ते गुहामिति॥ **14.27** ॥ 662

वनं तदेतन्महितं तपोवनं
गिरिं च वेद्मि त्रिदिवेश्वरालयम्।
पचेलिमं किन्नु तपो बिलस्य मे
प्रसाधितं यत्तव पादपांसुभिः॥ **14.28** ॥ 663

स्वनाभितः सप्तमजन्मभागिनो
विजृम्भमाणस्य विधेर्यदृच्छया।
त्वमेव मां वेदमधुव्रताश्रितात्
मुखाब्जतः स्वानुचरं व्यजीजनः॥ **14.29** ॥ 664

त्रिभिः क्रमैर्दीव्यति दिव्यवामने
स्वमायया मोहितदानवे त्वयि।
जगन्ति विश्वानि मितानि विष्णुने -
त्यघोषयं द्रागिव जैत्रघोषणाम्॥ **14.30** ॥ 665

जिघांसिते देव दशानने त्वया
हतारिसङ्घैर्हरियूथपैर्वृतः।
अवर्तयत् सूर्यसुतस्य सन्निधा -
वयं जनः किङ्करवृत्तिमाहवे॥ **14.31** ॥ 666

गतेषु सुग्रीवमुखेषु तावकं
पदं तदप्राप्यमहं त्विह स्थितः।
त्वदीक्षणात् प्राप्तफलोऽस्मि साम्प्रतं
जरन् पुनर्यौवनमाप्तवानिव॥ **14.32** ॥ 667

न तादृशाः सम्प्रति सन्ति भूतले
ऋते भवन्तं प्रतिसन्धिभावनैः।
हनूमतैकेन विभीषणेन वा
मयाऽपि वा सोऽयमिति त्वमूह्यसे॥ **14.33** ॥ 668

रसावहैरेकधियां रसायनैः
शुभैः श्रुतिश्रेणिशिरोविभूषणैः।
अपेतभारामतिदेवमानुषैः
विहारभेदैरवनीं विधास्यसि॥ **14.34** ॥ 669

विशुद्धमिश्रैश्चतुरश्रवृत्तकैः
अगाधतुङ्गैः प्रमितामितक्रमैः।
अनन्यभावाननुकम्पते भवान्
अचिन्त्यचिन्त्यैरवतारनाटकैः॥ **14.35** ॥ 670

न वर्धसे कर्मभिरीश साधुभिः
    न हीयसे च त्वमसाधुभिः कृतैः।
जगत्परित्राणपरेण केवलं
    विधिर्निषेधश्च न लङ्घ्यते त्वया॥ **14.36** ॥ 671

गुणोदधिस्त्वं गुणकर्बुरात्मना
    तिरस्करिण्या पिहितात्मदृष्टिभिः।
न दृश्यसे देव सदा सहैव सन्
    दिदृक्षमाणैरपि देवदानवैः॥ **14.37** ॥ 672

जगत्तवान्तर्बहिरप्यमुष्य च
    त्वमेवमेवंविधचित्रवैभवः।
समाधिदृष्ट्या मुनिभिः समीक्ष्यसे
    सनातनो नूतनभूमिकाश्रितः॥ **14.38** ॥ 673

तवैव सङ्कल्पकलांशतः क्वचित्
    समर्थवादाः परमेष्टिनामपि।
त्वयि प्रतिद्वन्द्विनि कस्य किं बलं
    क एव जेता न भवेत्त्वयेक्षितः॥ **14.39** ॥ 674

असह्यमेतन्मधुकैटभादिभिः
    स्वतल्पसारोल्बणबाहुना त्वया।
निपीडनं यन्निबिडं विषह्यते
    मयाऽल्पसत्त्वेन तवैव तद्बलम्॥ **14.40** ॥ 675

त्वया जितोऽहं क इवाजितः परो
    न रुध्यसे नाथ मया न किं परैः।
दयालुनाऽपास्यत दर्प एव मे
    भुजाहवे च व्युदपादि भूष्णुता॥ **14.41** ॥ 676

न नीतिवर्तन्यतिलङ्घिता मया
न च त्वदादेशविपर्यये स्थितः।
तथाऽपि सर्वाधिकसत्क्रियोचिते
विरुद्धचेष्टा विदधे विमोहितः ॥ **14.42** ॥ 677

जगत्पते जाम्बवतीमिहार्हणां
गृहाण पत्नीं गृहमागतः स्वयम्।
मणिं च दिव्यं द्युमणेः स्यमन्तकं
युतं धनैर्यौतकमर्पयामि ते ॥ **14.43** ॥ 678

ममाऽऽत्मजाऽपि श्रियमेवमप्सरः
प्रसूतिरेषा वहती श्रिया समाम्।
त्वदर्हशीलादिगुणप्रसाधिता
स्वयं वृणीतेऽद्य भवन्तमेकधीः ॥ **14.44** ॥ 679

त्वदागमादृक्षबिलं परं पदं
त्वदीक्षणात् सूरिगणा इमे वयम्।
त्वदाश्रयात् सिन्धुसुतेव मत्सुता
त्वया धृतोऽसौ मणिरस्तु कौस्तुभः ॥ **14.45** ॥ 680

त्वदाहितस्वातिशयैः स्वयोगतः
परत्र साध्योऽतिशयः स्थिरत्रसैः।
अनन्यसाध्यातिशयस्य तस्य ते
स्वशेषताऽसौ न विघातमर्हति ॥ **14.46** ॥ 681

स्वयोगभूम्ना चुलकीकृताखिलैः
मुकुन्द देवैरपि किं न मुह्यते।
विवेकवैराग्यविदेशवर्तिना
वनौकसा मांसदृशा मया न किम् ॥ **14.47** ॥ 682

अभार्गवो नापनयेत न क्वचित्
न वक्त्यसाधून्यबृहस्पतिर्न च।
अवासवो न च्यवते न चाह्वा -
दते च ते तद्वदहं तु किं पुनः॥ **14.48** ॥ 683

भवार्णवे कर्मविपाकवात्यया
भवद्भिरावर्तगणैः परिभ्रमन्।
कृतोपरोधः कृपया त्वदीयया
भवत्पदं कूलमिव प्रपद्यते॥ **14.49** ॥ 684

अविन्दतस्त्वाममितामृतोदधिं
विगाढतृष्णाविवशान्तरात्मनः।
विगाह्नीयाः प्रतिभान्ति वीचिका
मरीचिकानामिव भोगसम्पदाम्॥ **14.50** ॥ 685

गुणोदधिं यः प्रमितप्रमाणया
गिरा त्वदीयं परिमातुमिच्छति।
स पातुमीहेत समग्रचापलः
सरोजनालेन पयःपयोनिधिम्॥ **14.51** ॥ 686

अकर्मतन्त्रस्य जगन्ति कर्मभिः
निबध्यमानानि विमुञ्चतस्तव।
अलीकलेशैरनुपप्लुता स्तुतिः
तथाऽप्यकल्प्येयमयावदुक्तितः॥ **14.52** ॥ 687

अजानत त्वन्महिमानमद्भुतं
विमोहितं देव तवैव मायया।
कृतापराधं कृपया वशीकृतः
क्षमस्व मामित्यपतत् क्षमातले॥ **14.53** ॥ 688

विलूनमूलद्रुमसन्निभं स तं
विलक्षमुत्थाप्य विहारयादवः।
प्रियाङ्गरागव्यतिहारगन्धिना
भुजान्तरेणोपजुगूह सादरम्॥ **14.54** ॥ 689

स कन्यकारत्नमचिन्त्यवैभवं
वदान्यरत्नं च समं समर्पयन्।
सरस्वतीवल्लभवक्त्रसम्भवो
महामनाः पूर्णमनोरथोऽभवत्॥ **14.55** ॥ 690

वनौकसां पत्युरहीन्द्रशोभिना
विमथ्यमानादचलेन बाहुना।
ननन्द लब्ध्वा हृदयङ्गमां प्रियां
मणिं च दिव्यां मधुकैटभान्तकः॥ **14.56** ॥ 691

स्तनापदेशस्तबकावभासिनी
विलासभेदैरभिनीतपल्लवा।
रमापतौ गारुडभूधरद्युतौ
रसाधिका रत्नलतेव सा बभौ॥ **14.57** ॥ 692

सविस्मया पूर्वमथ प्रमोदिनी
ततो मदारम्भमिवाभिजग्मुषी।
तदन्यसंस्कारनिरोधतः क्रमात्
तदीक्षणे तन्मयतामवाप सा॥ **14.58** ॥ 693

स पर्यणैषीत् त्रिदशैरुपस्थितो
विधिर्यदाज्ञा विधिजन्मनः सुताम्।
बिले तदीये विबुधालयोपमे
विकल्प्यमानाकृतिमप्सरोगणैः॥ **14.59** ॥ 694

अवाप्य जामातरमादिपूरुषं
जगत्प्रतीक्ष्यत्वमवाप जाम्बवान्।
विदर्भराजेन विदेहभूभृता
समक्रमं दुग्धपयोधिना च सः॥ **14.60** ॥ 695

मनुष्यभावाभिनयव्यवस्थितां
कुशीलवार्हां कुहनां वहन् प्रभुः।
पुनस्तमृक्षेन्द्रपदानुभूतये
परं च भोक्तुं पदमन्वमन्यत॥ **14.61** ॥ 696

ततस्तमामन्त्र्य चतुर्मुखात्मजं
प्रतिप्रयातः स्वपुरीं प्रियासखः।
स्यमन्तकं संसदि दानवान्तकः
स्वतोऽनघः स्वामिवशे न्यवीविशत्॥ **14.63** ॥ 697

जगत्पतिं जाम्बवतीसखं तदा
नियुद्धचिह्नैः परिकर्मिताकृतिम्।
निरीक्ष्य तं द्वारवतीनिवासिनो
ननन्दुरानन्दजलाविलेक्षणाः॥ **14.64** ॥ 698

जिताहितो जाम्बवतीनिषेवितः
स तत्र सत्राजितसात्कृते मणौ।
स्वचौर्यदुर्वादममार्जयत् स्वयं
न विद्यते यस्य न किञ्चिदण्वपि॥ **14.66** ॥ 699

स्यमन्तकस्य द्युमणेरिव त्विषा
निमेषमापुः कुमुदाकरा इव।
ह्रिया च मिथ्यापरिवादिनस्तदा
परे च पद्मा इव तद्विपर्ययम्॥ **14.67** ॥ 700

स्वगोचरानेवमगोचरो गिरां
    बलानुजो बालधियामपाहरत्।
रहः सु रथ्यासु च लब्धसम्भवान्
    अवर्णवादाननघो गुणार्णवः ॥ **14.68** ॥ 701

अकीर्तिरारोप्यत कीर्तिरागता
    यदप्रियं प्रोचुरिदं प्रियाप्तये।
न कर्मतन्त्रेषु मतेरमोहता
    न च स्वतन्त्रे स्युरनिष्टहेतवः ॥ **14.69** ॥ 702

प्रशान्तखेदः प्रतिलभ्य सन्मणिं
    जगद्विनेतुर्वसुदेवजन्मनः।
ददौ धरित्रीमिव सद्गुणाधिकां
    स सत्यभामां तनयां नयाम्बुधिः ॥ **14.70** ॥ 703

यथा गिरीशो गिरिराजसम्भवां
    पुलोमकन्यां च दिवौकसां पतिः।
स्वयं च दुग्धोदसुतां सुधासखीं
    तथा स रेमे सदृशीमवाप्य ताम् ॥ **14.71** ॥ 704

अनुव्रता कामकलास्वधीतिनी
    विचित्रशस्त्रास्त्रविहारवेदिनी।
बहुप्रियस्यापि हरेरतीव सा
    बभूव देवी बहुमानगोचरः ॥ **14.72** ॥ 705

यथा न खेदाय गतः क्षणो भवेत्
    यथा च तन्वीत न भीतिमायतिः।
अनन्तनिष्कम्पगुणामनुक्षणं
    प्रियः प्रियां प्रीतिमलभ्भयत्तथा ॥ **14.73** ॥ 706

स वल्लभाभिस्तिसृभिः प्रकाशयन्
परत्वमाद्यं प्रतिपन्नषड्गुणः।
नयो महीयानिव शक्तिभिः समं
समेतसिद्धिः प्रचिकाय सम्पदम् ॥ **14.74** ॥ 707

स्वदिव्यदेहप्रकृतीरिवापराः
पराश्च देवीरवृणीत पञ्च सः।
यथार्हसेवावसरे प्रमाद्यतां
यदन्वितः सन्नभिगम्यतां ययौ ॥ **14.75** ॥ 708

अखण्डिताशोक्तिभिरेकवृत्तितः
स ताभिरन्योन्यसमन्वितात्मभिः।
विभूषयामास विभूतिवैभवं
दिशाभिरष्टाभिरिवात्मनः पदम् ॥ **14.76** ॥ 709

अवाप्य देव्यः पतिमग्र्यनायकं
महौजसं मन्मथसूत्रसंयताः।
उदग्रसद्वंशभुवो मिथः समाः
सुवृत्तमुक्तावलि सौम्यतां ययुः ॥ **14.77** ॥ 710

आदौ लक्ष्मीरभजत हरिं रुक्मिणीरूपदृश्या
प्रापुस्तस्याः प्रतिनिधिपदं तत्प्रियाः सप्त देव्यः।
सिद्धीरष्टौ दधदिव तदा सेवितस्ताभिरेकः
क्रीडायोगी निरवधिमसौ निर्वृतिं निर्विवेश ॥ **14.78** ॥ 711

प्राचीनासु प्रकृतिषु यथा प्रादुरासन् प्रजौघाः
तद्वज्जाताः सममिव जगन्नेतुरष्टासु तासु।
पश्चात्प्राप्तप्रणयिनि तथा षोडशस्त्रीसहस्रे
तेषामेकः किमयमथवा तत्समानो बभूव ॥ **14.79** ॥ 712

शमितनिगमखेदैः साधुभिः श्लाघनीयं
चरितमिदमुदारं तस्य चाणूरहन्तुः।
श्रुतमनुकथितं वा शुद्धिमग्र्यां दधानं
समतनुत पृथिव्यां शाश्वतं धर्मसेतुम्॥ **14.80** ॥ 713

अथ पद्मभुवः पितुः सकाशात्
अभिगच्छन् यदुपुङ्गवं दिदृक्षुः।
मुनिरध्वनि वल्लकीसहायः
प्रजगौ लास्यतरङ्गितप्रचारः॥ **15.1** ॥ 714

अहमस्मि पितामहस्य सूनुः
स विभोरात्मभुवः सरोजनाभेः।
भजते भुवि साम्प्रतं स देवः
स्वयमेवानकदुन्दुभेः सुतत्वम्॥ **15.2** ॥ 715

अवरोपितगोपसूनुभावः
स नटः सम्प्रति देवकीसुतः सन्।
परितोषितभावुकः स्ववृत्त्या
श्रुतिलक्ष्यां महतीं प्रियामविन्दत्॥ **15.3** ॥ 716

तदहं तमसः स्थितं परस्तात्
अनपायद्युति भास्वताऽऽत्मनैव।
कमलोल्लसितेन दर्शनीयं
दिनमाद्यन्तविवर्जितं दिदृक्षे॥ **15.4** ॥ 717

गुणसिन्धुरसौ गुणातिवर्ती
गतिरन्तः स्थितिरागमैकगम्यः।
दयितासहितो दयैकसङ्गी
गुरुराद्यो मयि गौरवं विधाता॥ **15.5** ॥ 718

जगदेकहितेन जन्मनाऽसौ
    दनुजैराक्रमणं भुवो निरुन्धन्।
कलहप्रिय मद्वचोनुरोधात्
    न कथं विग्रहमारभेत नाथः ॥ **15.6** ॥ 719

अधिकारविलम्बितापवर्ग -
    स्थिरसङ्गादपकौतुकस्त्रिवर्गे।
विधिना नियतेन धर्मगुप्तौ
    विनियुक्तोऽस्मि विरोधनेन दीव्यन् ॥ **15.7** ॥ 720

विदधे विनिवेदितं मयाऽसौ
    विविधं विश्वहितं विधास्यते च।
स्वजनत्वधिया सुरासुराणां
    बहुमानैकपदं यतोऽहमासम् ॥ **15.8** ॥ 721

विनिवेदयता रिपोरुदन्तं
    दिविषद्वैभवदावचित्रभानुम्।
अजितस्य जिगीषतो मयाऽसौ
    विजयारम्भमहोत्सवो विधेयः ॥ **15.9** ॥ 722

इति भव्यमनोरथो महीयान्
    प्रभुमासीनमुपह्वरेऽभियातः।
विदिताखिलवेदितव्यमित्थं
    मुदितः प्राह जगद्धितं मुनीन्द्रः ॥ **15.10** ॥ 723

जय देव जगत्त्रयान्तरात्मन्
    न नियन्ता न च ते समस्त्वदन्यः।
भवभीतिनिशीथिनीविभातं
    परमं ब्रह्म भवन्तमामनन्ति ॥ **15.11** ॥ 724

सुकृतोपचयेन जातसिद्धिः
त्वदसौ कश्चिदुपस्थितापराधः।
अनुभूय हिरण्यरावणत्वे
भजते सम्प्रति चेदिराजभावम्॥ **15.15**॥ 725

त्रिषु जन्मसु ते विहारदक्षं
विधिना सिंहगजक्रमेण सृष्टः।
सहजः किल रुक्मिणीनिमित्ते
स रिपुः सम्प्रति कृत्रिमश्च जातः॥ **15.16**॥ 726

विपथेन सदैष विप्रधावन्
विबुधग्रामविपन्निदानभूतः।
भवतो भजतामनन्यसाध्यं
विनिपातं प्रणिपातवृत्त्यनर्हः॥ **15.17**॥ 727

दमनं दमघोषसम्भवस्य
प्रबलस्यापि यदर्थ्यते तदेतत्।
मधुकैटभमेरुमर्दिनस्ते
मशकामर्शनमात्रमित्यवैमि॥ **15.18**॥ 728

अहितं न विचिन्तितं मयैतत्
चिरदुष्कर्मकृतोऽपि चेदिभर्तुः।
सह नाकसदामसौ विमानैः
सुकृतित्वं लभतां त्वदस्त्रपूतः॥ **15.27**॥ 729

स्वपतः किल जाग्रतश्च तस्य
त्वयि वैरेण विदीप्तचित्तवृत्तेः।
त्वदनुस्मरणप्रभावयुक्ता
नियतिस्त्वन्मयतामिवातनोति॥ **15.28**॥ 730

विनिवेदितविश्वकार्य इत्थं
    कृतिना तेन कृतार्हणो यथार्हम्।
मुनिरात्ममनीषिकावदातः
    खलचेतोमलिनं खमुत्पपात ॥ **15.29** ॥ 731

वसुदेवसुतश्च पाण्डवेन
    क्रतुमारब्धवता कृतोपहूतिः।
समरप्रियया सह ध्वजिन्या
    सवनं तस्य जगाम सत्प्रतीक्ष्यः ॥ **15.30** ॥ 732

जगदेकपतेरमुष्य पूजां
    स्थिरधर्मद्रुममूलसेकरूपाम्।
निखिलानुमतां नृपो विधत्ते
    निरपायप्रियपथ्यभावभव्याम् ॥ **15.38** ॥ 733

इति दर्शयतः पदं समाजे
    बलिनां मानभृतां महीपतीनाम्।
महती बहुवारमुत्तमाङ्गे
    सहदेवस्य पपात पुष्पवृष्टिः ॥ **15.39** ॥ 734

सहनीयतया प्रतिश्रुतं यत्
    वसुदेवस्वसुरच्युतेन पूर्वम्।
अपराधशतं तदद्य पूर्णं
    भविता चैद्यविपत्तये परं तत् ॥ **15.72** ॥ 735

त्यज साहसमुज्झ्यताममर्षः
    समये विक्रमसम्पदाद्रियेत।
सदनागतसूदनापवादो
    महतां सम्प्रति मा च भूदयं वः ॥ **15.81** ॥ 736

भजतु प्रथमार्हणां यथार्हं
भगवानेष भवार्णवैकसेतुः।
प्रकृतस्य विधातुमन्तरायं
स्वयमेतस्य शुभस्य न क्षमं वः॥ **15.82** ॥ 737

इति शान्तनवे प्रभाषमाणे
निखिलानुश्रवसंशयप्रमोक्ता।
मुदितो मुनिरब्जयोनिजन्मा
मुहुराधूतकरस्तदभ्यनन्दत्॥ **15.83** ॥ 738

क्षितिपालगणोदधिस्तदानीं
विषमारम्भविरोधसेतुभिन्नः।
स्तिमितक्षुभिताकृतिर्बभासे
गगनाम्भोधरसन्निभो गभीरः॥ **15.84** ॥ 739

ननृते मुदितेन नारदेन
क्षिपता मङ्क्षु मृगत्वगुत्तरीयम्।
सुरसिन्धुसुतोदितं विपञ्चीम्
असकृद्वाप यताऽनुनादवृत्त्या॥ **15.85** ॥ 740

उदगीयत यत्तदा विधिज्ञैः
सममुद्गातृभिरेकताननादैः।
मधुमर्दन गीतगर्भया तत्
विशदं नारदवीणयाऽन्ववादि॥ **15.86** ॥ 741

व्रजयोषिदपाङ्गवेधनीयं
मधुराभाग्यमनन्यभोग्यमीडे।
वसुदेववधूस्तनन्धयं तत्
किमपि ब्रह्म किशोरभावदृश्यम्॥ **15.87** ॥ 742

निकटेषु निशामयाम नित्यं
निगमान्तैरधुनाऽपि मृग्यमाणम्।
यमलार्जुनदृष्टबालकेलिं
यमुनासाक्षिकयौवनं युवानम्॥ **15.88** ॥ 743

पदवीमदवीयसीं विमुक्तेः
अटवीसम्पदमम्बुवाहयन्तीम्।
अरुणाधरसाभिलाषवंशां
करुणां कारणमानुषीं भजामि॥ **15.89** ॥ 744

अधराहितचारुवंशनालाः
मकुटालम्बिमयूरपिञ्छमालाः।
हरिनीलशिलाविभङ्गनीलाः
प्रतिभाः सन्तु ममान्तिमप्रयाणे॥ **15.90** ॥ 745

जयतादिह देवकीसुतोऽसौ
जगतामादिरनाद्यनन्तभूमा।
अवतारयितुं भरं पृथिव्या
वसुदेवस्य गृहे कृतावतारः॥ **15.91** ॥ 746

क्रतुरत्र समर्पितः कृतार्थः
स च धर्मः किमिवाचचार धर्मम्।
जगदेकपतेरमुष्य पूजां
विदधानेन युधिष्ठिरेण पुत्री॥ **15.92** ॥ 747

इह नाकसदो न मानुषास्ते
य इमे कृष्णमिहार्चयन्त्यनन्याः।
अयमेव महो ममेति गायन्
स तदा मूर्त इवास नाट्यवेदः॥ **15.93** ॥ 748

अभिनन्दितवृत्तिरार्यमिश्रैः
अविसंवादिभिरागमोदितेषु।
विनयादवनम्य विश्वभर्तुः
सहदेवः स्वयमाहरत् सपर्याम्॥ **15.94**॥ 749

अरजस्तमसां महीपतीनाम्
अनुमत्या मुनिमुख्यसम्मते च।
पुरुषस्य परस्य पूर्वपूजां
सहदेवप्रहितां शशंसुरार्याः॥ **15.95**॥ 750

सुकृतेन पुराकृतेन चैद्यः
प्रतिपन्नप्रकृतिः प्रशान्तवैरः।
क्षणमद्भुतकृष्णरूपदर्शी
शिथिलाकृष्टशिलीमुखोऽवतस्थे॥ **15.126**॥ 751

समयोदयसम्भृतप्रसादः
त्रिगुणग्रन्थिचिकित्सकः श्रितानाम्।
विलुलाव सुदर्शनेन कृष्णः
शिशुपालस्य शिरः किरीटजुष्टम्॥ **15.127**॥ 752

सह भृत्यगणैः समित्रवर्गे
निहते चेदिपतौ निवृत्तखेदाः।
अभितुष्टुवुरादरेण देवा
नरदेवाश्च तमीड्यमादिदेवम्॥ **15.128**॥ 753

हरिणा निधनं तदीक्षणं च
प्रयतामप्रतिबोधसम्प्रयुक्तम्।
जगदद्भुतदिव्यभोगहेतुः
प्रविबोधे तु दुरत्यया विमुक्तिः॥ **15.129**॥ 754

सहसा हरिचक्र सम्प्रयोग -
क्षणसम्प्राप्तविपाकया नियत्या।
अनघस्थितिमन्तिमामवस्थां
स तदा संयमिनामवाप चैद्यः॥ **15.130**॥ 755

रभसेन रथाङ्गलूनकण्ठात्
वपुषश्चेदिपतेरुदीयमानम्।
तपनायुतसन्निभप्रकाशं
यदुवीरस्य तनुं विवेश तेजः॥ **15.131**॥ 756

अवलोक्य तदद्भुतं महीयः
क्षितिपालैरमरैः सलोकपालैः।
मुनिभिश्च मुहुः कृतावमर्शैः
इदमित्थं त्विति निश्चयो न लेभे॥ **15.132**॥ 757

इति सम्भृतवीरसप्ततन्तुः
कृतिना धर्मभुवा कृतानुयात्रः।
विनिवर्त्य तमग्रजानुवर्ती
परमेशः स्वपुरीं पुनः प्रतस्थे॥ **15.133**॥ 758

जगद्वन्द्यः प्राप्तो जलधिरशनामात्मनगरीं
यथार्हं संसृष्टो यदुभिरखिलैरर्चितपदः।
धरित्री भारार्धव्यपनयनधर्मे धृतमतिः
महिष्या रुक्मिण्या महित चरितः साधु मुमुदे॥ **15.134**॥ 759

अलघुभिरपराधैराशरीरं प्रवृत्तैः
श्रितमपि शिशुपालं शृण्वतामप्यसह्यैः।
विधिवशनियतेन व्याजमात्रेण मुञ्चन्
अजनि परिजनानां शौरिराश्वासपात्रम्॥ **15.135**॥ 760

ऐरावतमथारुह्य श्वेताद्रिमिव जङ्गमम्।
पुरीं द्वारवतीं शौरेराजगाम पुरन्दरः॥ **16.1** ॥ 761

नाथ त्वयि निराबाधं त्रिलोकीं त्रातुमागते।
नरको नाम दैत्येन्द्रः कदर्थयति नाकिनः॥ **16.26** ॥ 762

जननी सर्वभूतानां पत्नी तव वसुन्धरा।
प्रसूय नरकं देवी दूयते त्वदुपेक्षया॥ **16.28** ॥ 763

न हिरण्यहिरण्याक्षौ न मधुर्न च कैटभः।
उपमानपदे तस्य त्वच्छक्तिजनितात्मनः॥ **16.29** ॥ 764

अहरद्वारुणं छत्रं मामकं मणिभूधरम्।
अमृतस्यन्दिनी चास्मज्जनन्या मणिकुण्डले॥ **16.41** ॥ 765

देवदानवसिद्धानां नृपाणामपि कन्यकाः।
अपहृत्य त्वदेकार्हास्त्वरते पाणिपीडने॥ **16.43** ॥ 766

स भौमस्त्वन्निरस्तानां समवाय इवोत्थितः।
बाधते विबुधानेवं बलवीर्यपराक्रमैः॥ **16.44** ॥ 767

निवर्त्ये धर्मशल्येऽस्मिन् निदाने सर्वपाप्मनाम्।
निवेदनमिहास्माकमंशो निर्वहणं त्वयि॥ **16.47** ॥ 768

मशकामर्शवद्यस्य मधुकैटभमर्दनम्।
तदन्यदनुजध्वंसे तस्य ते किमिवाद्भुतम्॥ **16.48** ॥ 769

निगमान्तेषु निगदव्याख्यातनिजवैभवः।
विधत्स्व विपदुत्तीर्णानमर्त्याननुकम्पया॥ **16.49** ॥ 770

इति विज्ञापितोदन्तं दत्तहस्तं बलद्विषम्।
विनिवर्त्य जगन्नाथो वैनतेयमथास्मरत्॥ **16.50** ॥ 771

अनुचिन्तितमात्रस्तमुपतस्थे खगेश्वरः।
अहीन्द्रदामभिर्भीमैरंसलम्बिभिरंसलः॥ **16.51** ॥ 772

वपुषा भक्तिनम्रेण धीरोन्नतमहीयसा।
शान्तवीराद्भुतरसान् समाहृत्येव सम्पतन्॥ **16.61** ॥ 773

मुरं पञ्चजनं सप्तसहस्राणि मुरोद्भवान्।
शलभीकृत्य चक्राग्निरुपदुद्राव तत्पुरम्॥ **16.75** ॥ 774

निसर्गतमसस्तस्य जिह्मगस्याङ्गमुत्तमम्।
रथपादेन चिच्छेद राहोरिव रमापतिः॥ **16.106** ॥ 775

उदतिष्ठत हाकारस्ततो युगपदेकधा।
देवदानवसौधेभ्यो हर्षशोकसमुद्भवः॥ **16.107** ॥ 776

निकृत्तशिरसं देवी निजाङ्के पतितं सुतम्।
महती मेदिनी दीनं कम्पमानाऽन्वकम्पत॥ **16.109** ॥ 777

अथ सा दैत्यहन्तारं प्रणम्य नतजीवितम्।
अयाचत दयासिन्धुमात्मजस्य शुभां गतिम्॥ **16.110** ॥ 778

तुष्टाव च पतिं तुष्टा मेदिनी विश्ववेदिनी।
स्नपयन्तीव संयत्तं दन्तदीधितिगङ्गया॥ **16.111** ॥ 779

अहमस्मि विभूतिस्ते भूतधात्री त्वया धृता।
अशेषाधारमेकं त्वामनाधारमधीयते॥ **16.112** ॥ 780

तिसृभिः शक्तिभिर्युक्तं षाड्गुण्यप्रथितोदयम्।
अधिराजमशेषस्य जगदुस्त्वां जिताहितम्॥ **16.113** ॥ 781

कस्त्वदङ्गीकृतं हन्ता कस्त्राता त्वज्जिघांसितम्।
निहंसि पासि चैकस्त्वं स्वेन विश्वं परेण वा॥ **16.121** ॥ 782

वृद्धिसङ्कोचविषमा गतागतसहायिनी।
नियतिः केन लङ्घ्येत निजच्छायानुकारिणी ॥ **16.122** ॥ 783

न पुत्रवधमन्वीक्ष्य न दूये त्वन्मतस्थिता।
न च पुत्राभिमानो मे मत्प्रसूतेषु जन्तुषु ॥ **16.123** ॥ 784

सूदने कृतसङ्कल्पः स्वभक्तपरिपन्थिनाम्।
यदि तीर्णप्रतिज्ञस्त्वं किं मयेदं न मृष्यते ॥ **16.124** ॥ 785

त्वत्प्रसूतस्त्वयैवासौ वधितश्चक्रधारया।
का नाम कृतिनस्तस्य परिदेवयितव्यता ॥ **16.126** ॥ 786

निरुद्धे नरके नाथ नित्यधर्मात्मना त्वया।
निष्प्रतिद्वन्द्विकं स्वर्गसुखमास्वाद्यतां सुरैः ॥ **16.127** ॥ 787

निर्यातितमिदं भूयः त्वज्जनन्यै मया स्वयम्।
श्रवणाभरणद्वन्द्वं शीतलार्कयुगप्रभम् ॥ **16.128** ॥ 788

इति विज्ञाप्य सा तस्मै विषादाभावमात्मनः।
विरराम ततो देवी विलक्षा विश्वधारिणी ॥ **16.129** ॥ 789

तामशेषजगद्धात्रीं सन्नताङ्गीमसान्त्वयत्।
सहधर्मचरीं पूर्वां वासुदेवो वसुन्धराम् ॥ **16.130** ॥ 790

पुरस्कृतप्रसादस्तां पूर्वसम्भवगेहिनीम्।
गृहीतकुण्डलो गन्तुमन्वमंस्त गदाग्रजः ॥ **16.131** ॥ 791

सर्वस्वमिव पुण्यानां साम्राज्यमिव सम्पदाम्।
समाजमिव सिद्धीनां स तद्यौवतमग्रहीत् ॥ **16.141** ॥ 792

भुजमन्दरवेगेन चक्रभ्रमवता विभुः।
मथिताद्दानवाम्भोधेरमृतं तदविन्दत ॥ **16.142** ॥ 793

मणिपरुवकसम्पन्माननीयस्तनीनां
मनसिजवपुषेव स्वेन सङ्कल्पितानाम्।
सकलजगदभिख्यासारसीम्नां स तासां
स्वयमजुषत सिद्धिं स्वप्रसादप्रसूताम्॥ **16.143** ॥ 794

पुरमथ गमयित्वा भूषितं यादवाग्र्यैः
शतसमधिकसङ्ख्यं षोडशस्त्रीसहस्रम्।
अवनितनयभीतान् प्रीणयन्नादितेयान्
परिणयनविलम्बं पद्मनाभः प्रसेहे॥ **16.144** ॥ 795

दिवि भुवि च समिद्धं दीपरूपेण रूढैः
त्रिभुवनविभवानामङ्कुरैरेकरूपैः।
जनितनिगमसख्यं दानवीनां विलापैः
नरकवधदिनं तन्नाथपूजार्हमासीत्॥ **16.145** ॥ 796

ऐरावतप्रतिनिधीनथ षट्सहस्रं
स्तम्बेरमान् पृथुलदन्तचतुष्कभाजः।
काम्भोजवाजिनियुतानि च सत्रिसप्ता -
न्यभ्यानयन्निजपुरं नरकस्य भृत्यैः॥ **16.146** ॥ 797

उद्गम्य दुर्गजलधेरुदयाद्रिकल्पं
तुङ्गं विहङ्गमपतिं त्वरयाऽधिरोहन्।
उल्लासहेतुरभवद्यदुवीरभास्वान्
वैमानिकप्रणयिनीवदनाम्बुजानाम्॥ **16.147** ॥ 798

आतपत्रमथ तत्प्रचेतसो
मन्दरस्य मणिशृङ्गमुन्नतम्।
सावरोधमपि सात्त्वतां पतिं
लीलयैव गरुडो वहन् ययौ॥ **17.1** ॥ 799

लोकतः खगरथेन मध्यमात्
उत्पतन्तमवनम्य माधवम्।
निर्जराः स्तुतिभिरभ्यपूजयन्
पुष्कलाभिरपि पुष्पवृष्टिभिः॥ **17.3** ॥ 800

प्राप्य यादवपतिस्त्रिविष्टपं
देवमातुरुपनीतकुण्डलः।
अग्रजेन हरिणा हरिः स्वयं
भावितेन समभाव्यतोचितम्॥ **17.5** ॥ 801

भागधेयपरिपाकतस्तदा
वासवो वसतिमभ्युपागतम्।
देवदानव समानदैवतं
पर्युपास्त परिकल्पितार्हणः॥ **17.6** ॥ 802

तत्र सम्मदवतीभिरञ्जसा
लोकपालमहिषीभिरर्चिताम्।
देहिनीमिव जयश्रियं निजां
बह्वमंस्त दयितां बलानुजः॥ **17.7** ॥ 803

गाढबद्धनयना त्वमीहसे
कामधेनुसहजन्मनि द्रुमे।
नूनमस्य मणिभूभृता सह
स्थापनं निजनिवेशनिष्कुटे॥ **17.40** ॥ 804

व्युत्थितेषु विमुखेषु वा स्वयं
निर्निमेषनयनेषु नाकिषु।
त्वद्विवक्षितमतः परं कथं
पुष्पमस्य बिभृयात् पुलोमजा॥ **17.41** ॥ 805

शङ्खपद्मसुरपादपादिभिः
    श्लाघितां त्रिदिवतो गुणाधिकाम्।
माननीयचरिता मया सह
    द्वारकां त्वमधिवत्स्यसि प्रिये॥ **17.42** ॥ 806

इत्थमादिकविना समीरिता
    साऽन्वभावि किल सत्यभामया।
सामरस्यमिव तेन जग्मुषी
    सौकुमार्यसुभगा सरस्वती॥ **17.44** ॥ 807

योजितोऽथ यदुवंशकेतुना
    ख्यातकीर्तिरमृतापहारतः।
उत्क्षिपन् खगपतिः सुरद्रुमं
    पक्षपङ्क्तिविपिने न्यवीविशत्॥ **17.45** ॥ 808

शक्र एष शरणं प्रपद्यते
    भक्तजीवित भवन्तमीश्वरम्।
मित्रभावसमुपागतं जनं
    न त्यजेयमिति नाथ मन्यसे॥ **17.89** ॥ 809

मातरं त्रिजगतां तव प्रियां
    मानुषीति मनुते स्म मद्वधूः।
तेन नूनमनुभूतमीदृशं
    दैन्यमेतदवशोदितं मया॥ **17.90** ॥ 810

निर्जितोऽहमजितेन यत्त्वया
    लम्भितोन्नतिरनेन न त्रपे।
न ह्यजय्यमिह किञ्चिदस्ति ते
    सर्वनेतुरतिरिक्तमात्मनः॥ **17.91** ॥ 811

न क्षिपेदपि तृणं समीरणः
त्वत्प्रयुक्तमनलो न निर्दहेत्।
न प्रजापशुपती न चेतरे
त्वद्विपक्षमभिरक्षितुं क्षमा॥ **17.95**॥ 812

त्वत्पदैकदृढभक्तिरूपया
मुक्तिवासरविभातसन्ध्यया।
क्षीयते जगति कस्यचित् प्रभो
मोहसन्ततिमयी महानिशा॥ **17.100**॥ 813

का कथा तव समेऽधिकेऽपि वा
हीन इत्यपि क एव गण्यते।
मेरुसर्षपनिदर्शनं च ते
मा स्म भूत्त्वदितरस्य चात्मनः॥ **17.102**॥ 814

भूतभव्यभवदात्मनः प्रभो
यन्निदानमखिलस्य शाश्वतम्।
यत् प्रविश्य न पुनर्निवर्तते
यत् परं पदमुशन्ति तद्भवान्॥ **17.103**॥ 815

जन्मकर्मभिरसौ निबध्यते
तानि यस्तव न वेत्ति तत्त्वतः।
त्वत्कथामृतरसं पिबन्ति ये
ते भवेयुरपुनः स्तनन्धयाः॥ **17.107**॥ 816

कथ्यते चिदचिदन्तरात्मनः
शास्त्रशुद्धहृदयैर्मनीषिभिः।
सृष्टिसंहरणरक्षणेषु ते
विश्वरूप ननु कर्मकर्तृता॥ **17.108**॥ 817

त्वद्गृहीतगुणसूत्रसन्दितान्
दारुपुत्रनयतः प्रवर्तिनः।
निर्गुणानपि निसर्गकिङ्करान्
स्वीकुरुष्व कृपया स्वयैव नः॥ **17.120**॥ 818

वासवस्य वचनं निशम्य तत्
भावशुद्धिपरिकर्मिताक्षरम्।
दीनगुप्तिजननीं पुनर्दयाम्
अन्वविन्ददरविन्दलोचनः॥ **17.121**॥ 819

भद्रमस्तु भवते दिवस्पते
निर्जराश्च निरपायमासताम्।
आत्मचौर्यदुरिताकरत्यजां
माऽपहार्षुरसुराः पदानि वः॥ **17.124**॥ 820

जन्मतोऽपि भवतां महीयसाम्
आप्तबन्धुरदितेरहं सुतः।
देवकीतनयभावतोऽपि मे
सैव सम्प्रति सहोदरत्वधीः॥ **17.127**॥ 821

आत्माधिकारमनुमत्य दिशापतीनां
वज्रं प्रदिश्य पुनरप्यनघं मघोने।
दिव्यद्रुमप्रतिगतिं च पुनर्विधास्यन्
दत्ताभयो दनुजशत्रुरवाप तुष्टिम्॥ **17.133**॥ 822

अथ पदविनिकीर्णमन्दारवन्दारुबृन्दारक -
स्तुतिशतबहुमानसत्यापितेहः स सत्यापतिः।
अमरसमरवेगविख्यातदाक्ष्येण ताक्ष्र्येण गां
प्रतिजिगमिषितां पुरीं त्रातुमन्वक् समन्वग्रहीत्॥ **17.134**॥ 823

पश्यत्यारादनिमिषगणे पारिजातापहारात्
स्रस्ताकल्पामिव यदुपतिः स्थापयन् स्वर्गलक्ष्मीम्।
आशापालैरवनतपदस्त्यक्तलज्जैरभीक्ष्णं
रामत्रातां खगपतिरथो राजधानीं प्रतस्थे॥ **17.135** ॥ 824

अथात्मचिन्तानुचरेण यास्यन्
विहङ्गराजेन विभुः पुरीं स्वाम्।
उवाच पत्नीं दशनांशुलक्ष्यात्
वमन्निवानन्दममान्तमन्तः॥ **18.1** ॥ 825

सत्ये समीक्षस्व विपारिजातां
वृत्तेन हीनामिव वेदविद्याम्।
निशामिव प्रोषितशीतभानुं
नारीमनाथामिव नाकलक्ष्मीम्॥ **18.2** ॥ 826

आलम्बिता नम्रमुखी भवत्या
हस्तेन रक्ताङ्गुलिपल्लवेन।
वदान्यवृक्षस्य विभाति शाखा
वक्तुं वयस्येव रहः प्रवृत्ता॥ **18.3** ॥ 827

सुपर्णवेगानिलविप्रकीर्णैः
सुरद्रुमैरन्तरितः सुमेरुः।
आलक्ष्यते कालवशेन भूयः
प्ररूढलूनैरिव पक्षजालैः॥ **18.4** ॥ 828

निसर्गकल्याणतया प्रतीतं
सर्वोत्तरं तत्त्वमिवैकमाद्यम्।
अमुं प्रिये नूनमतन्द्रितानि
ज्योतींषि भक्त्या परियान्त्यजस्रम्॥ **18.5** ॥ 829

वितानवान् व्योमतलेन मेरुः
तारागणैराहितमौक्तिकेन।
निविश्य मध्येक्षितिभद्रपीठं
गङ्गोदकैराद्रियतेऽभिषेकम्॥ **18.6** ॥ 830

सहस्रभानुप्रमुखैः समन्तात्
ज्योतिर्गणैरस्य विघूर्णमानैः।
महीभृतामग्रसरस्य मन्ये
नीराजनं विश्वसृजा प्रयुक्तम्॥ **18.7** ॥ 831

प्रख्यातधाम्नामपि दिक्पतीनां
प्रासादवासादरमाक्षिपन्तः।
अध्यासिता योगिभिरस्य नित्यं
राजन्त्यमी रत्नगुहाविशेषाः॥ **18.8** ॥ 832

इत्यालपन्तमथ तार्क्ष्यरथेन कृष्णं
हेमाद्रिणा हरितशैलमिवोपनीतम्।
पौराः समीक्ष्य मुदिताः सह वल्लभाभिः
पद्मावृतां दिवमकुर्वत दृष्टिपातैः॥ **18.130** ॥ 833

प्रत्युद्गतप्रियसखीजनदत्तहस्तां
सत्यां त्रयीमयरथादवतारयिष्यन्।
नाथस्तदा नगरमध्यनभः प्रदेशात्
आसीदति स्म निजसौधसमीपरथ्याम्॥ **18.131** ॥ 834

व्यतिकरितसुवेलां विश्वकर्मप्रसूतिं
लवणजलधिगुप्तामाप लङ्कामिवान्याम्।
धनपतिबहुमान्यां धर्मसेतुर्यदूनां
दुरधिगमसमीपां द्वारकां राजधानीम्॥ **18.132** ॥ 835

विजयिनमुपयातं वीक्ष्य सत्यासहायं
    व्यतनुत मुदितेव द्वारका वन्दिकृत्यम्।
अमरतरुसमीरैः प्रेषितैराहृतानाम्
    उपवनमधुपानामुन्मदानां प्रणादैः ॥ **18.133** ॥ 836

स्तुतिशतमुखराभिः स्वर्गनेतुः स जेता
    सविनयमनुयातः सत्यभामासखीभिः।
निजमगमदगारं निर्विशन् प्रेयसीनां
    स्मरशरशयितानां मन्दमभ्युत्थितानि ॥ **18.134** ॥ 837

अभिगतमुषया तदाऽनिरुद्धं
    बलितनयेन बलीयसा निरुद्धम्।
यदुपरिषदि सर्वलोकदर्शी
    कलहरुचिः कथयाम्बभूव योगी ॥ **18.135** ॥ 838

बाणाभिख्यं बलिसुतमथो बद्धबन्धुं जिगीषुः
    सेनोत्थानं सुमहति पुरे श्वस्तनं घोषयित्वा।
चिन्तारूढत्रिभुवनहितश्चिन्तनीयो मुनीनां
    वासागारं प्रभुरधिगतो वासतेयीं निनाय ॥ **18.136** ॥ 839

नित्यप्रबुद्धमपि निर्मलया स्वदृष्ट्या
    निद्राणवद्दरनिमीलितनेत्रपद्मम्।
प्राबोधिकीभिरुपसेदुरितीव वाग्भिः
    स्वाधीनमर्त्यतनयं श्रुतिवन्दिनस्तम् ॥ **19.1** ॥ 840

यामिन्यपैति यदुनाथ विमुञ्च निद्रां
    उन्मेष मृच्छति तवोन्मिषितेन विश्वम्।
जातः स्वयं खलु जगद्धितमेव कर्तुं
    धर्मप्रवर्तनधिया धरणीतले त्वम् ॥ **19.2** ॥ 841

अश्रान्तसन्ततिभिराभरणप्रकाशैः
आरात्रिकं प्रमुखयन्त्य इवोपचारम्।
इच्छन्ति ते प्रथमदृष्टिमनन्यलभ्यां
पद्माननाः पदनिवेशनधन्यहस्ताः ॥ **19.3** ॥ 842

वृद्धाः कथञ्चिदररं व्यतिभिद्य हैमं
दौवारिकास्तव गृहीतसुजातवेत्राः।
निर्गच्छतः प्रविशतश्च निशामयन्तो
नाथ त्वदेकहृदया न भजन्ति तन्द्रीम् ॥ **19.4** ॥ 843

विश्वैकतीर्थभजनेन विशुद्धिमन्तो
निद्रोज्झिता निगमसीम्नि निशात्यये च।
वैतानिकान् विधिवशेन विहृत्य वह्नीन्
पुण्याशयाः परिचरन्ति पुरोधसस्ते ॥ **19.5** ॥ 844

हरति रतिविहारैरर्धविस्रंसितानां
युवजनहृदयानि श्रान्तपञ्चायुधानि।
उपहितगुणमारादुत्थिताभिर्वधूभिः
कुटिलनियमिताग्रं गुम्भनं चूलिकानाम् ॥ **19.79** ॥ 845

क्षितिरियमवधूतध्वान्तनीलोत्तरीया
विकसितमुखपद्मा व्यक्तसन्ध्याङ्गरागा।
अभिमतकरदाना निर्व्यपेक्षा त्वदन्यैः
अनुभवितुमिव त्वां दर्शयत्यात्मरूपम् ॥ **19.80** ॥ 846

मधुन इव दयायाः सामरस्यं दधानैः
कमलवनमनन्यां कान्तिमध्यापयद्भिः।
फणिपतिरमणीयं देव पर्यङ्कमुज्झन्
परिणमय शुभं नः पावनैरक्षिपातैः ॥ **19.81** ॥ 847

दिनमुखमिति नाम श्रावितः सूतपुत्रैः
अभजत जितनिद्रो जागरं यादवेन्द्रः।
सरिदपगमकाले साधुसंरक्षणार्थं
मुनिभिरिव स एव स्तूयमानो मुकुन्दः ॥ **19.82** ॥ 848

धनमिव निगमानां धर्ममुत्तम्भयिष्यन्
त्रिजगदनुविधेयं कर्म निष्पाद्य सान्ध्यम्।
सितगुणपरिधानैः सेवितो मन्त्रिमुख्यैः
अलमकुरुत नाथो हैममास्थानपीठम् ॥ **19.83** ॥ 849

अथोपहूतैः पुरुहूतजेता
सेनेश्वरैरप्रतिमानवीर्यैः।
अभीषुभिः सूर्य इवाभिदीप्तः
कुबेरगुप्तां ककुभं प्रतस्थे ॥ **20.1** ॥ 850

प्रयाणतूर्यध्वनिरस्य भूयान्
घर्मान्तजीमूतरवानुकारी।
अनर्तयद्धर्ममयूरमाद्यं
प्राप्तस्थितिं पादयुगेन भूम्याम् ॥ **20.2** ॥ 851

नभःपृथिव्योरुपदिष्टकम्पे
नाथस्य यात्रापटहप्रणादे।
उषेतरासां नयनं चकम्पे
वामेतरं बाणपुराङ्गनानाम् ॥ **20.3** ॥ 852

ततो हरस्त्रातुमनाः स्वभक्तं
दत्ताभयं दानवसार्वभौमम्।
अनुद्रुतो भूतगणैरनन्तैः
प्रत्युद्ययौ विश्वपतिं प्रकुप्यन् ॥ **20.28** ॥ 853

तमुन्मदोदग्रवृषाधिरूढं
सिताचले मेरुमिव ज्वलन्तम्।
शरैः प्रतिप्रास्थित शार्ङ्गधन्वा
देवं सुधासूतिकलावतंसम्॥ **20.29** ॥ 854

शिलीमुखैः शौरिधनुर्विमुक्तैः
विस्मारितान् पूर्वविकत्थनानि।
पलायमानान् प्रमथानशेषान्
मेने पशूनेव पतिः पशूनाम्॥ **20.30** ॥ 855

आस्वादनीं दानवशोणितानां
अकुण्ठितामद्रिविदारणेऽपि।
अनाहतास्त्रो युधि शम्बरारिः
संस्तम्भयामास गुहस्य शक्तिम्॥ **20.31** ॥ 856

क्लेशादिदोषैरपराहतेन
क्रीडामनुष्येण जनार्दनेन।
ज्वरे निरस्ते गिरिशप्रयुक्ते
वीतज्वरं विश्वमिदं बभूव॥ **20.32** ॥ 857

अथ प्रयुक्तानसुरेन्द्रगुप्त्यै
प्रसह्य वह्नीनपि पञ्च जित्वा।
अजृम्भयद्द्रावितजृम्भणास्त्रो
वृषध्वजं विष्णुरचिन्त्यभूमा॥ **20.33** ॥ 858

शरव्यभूतत्रिपुरेऽप्यमोघं
शूलायुधे शौर्यमवेक्ष्य शौरेः।
पुरन्दरप्रत्युपरोधजातं
व्ययोजयन् विस्मयमादितेयाः॥ **20.34** ॥ 859

अथाच्छिनद्भीषणसत्त्वसारां
भुजाटवीं भूतपतेः समक्षम्।
चक्रेण सङ्कल्पनिभेन कृष्णः
किं वा विधौ वैरिणि केन रक्ष्यम्॥ **20.72** ॥ 860

मैवं प्रभो मत्परिवारभूतं
बलेः सुतं बाधितुमर्हसि त्वम्।
मयैष रक्ष्यो दनुजस्त्वयाऽपि
स्वभक्तबुद्ध्यैव समीक्षणीयः॥ **20.78** ॥ 861

त्वमादिदेवः त्रियुगस्त्रिधामा
शुद्धामशुद्धां च विभाव्य सृष्टिम्।
अकर्मतन्त्रैरवतारभेदैः
क्रीडस्यनन्तैरपि जन्तुजातैः॥ **20.79** ॥ 862

अयं स ते वेदमयो गरुत्मान्
वेदैरशेषैरपि वेद्यसे त्वम्।
विभागमृच्छन्त्यमरास्त्वदन्ये
शाखैकदेशेषु शकुन्तकल्पाः॥ **20.80** ॥ 863

सिसृक्षतस्ते भुवनानि सप्त
प्रसादतो नाथ बभूव वेधाः।
संहर्तुकामस्य तवैव कोपात्
अहं त्वया दत्तनिजाधिकारः॥ **20.81** ॥ 864

अविक्रियश्चेष्टयसि त्वमेको
विश्वानि भूतानि विहारशक्त्या।
अचेष्टमानप्रकृतीन्ययांसि
स्थाताऽप्ययस्कान्त इवाभिमुख्यात्॥ **20.82** ॥ 865

अलङ्घ्यमायागुणजालभीतान्
अनन्यचित्ताननुकम्पमानः।
स्वदत्तयैव स्वपदाब्जभाजा
भक्त्या स्वयं तारयसे भवाब्धिम्॥ **20.83** ॥ 866

भारावताराय भुवोऽवतीर्णं
भवन्तमन्तर्हितदिव्यभावम्।
संस्थापयन्तं नियमेन धर्मं
धर्मं परं वेदविदो विदुस्त्वाम्॥ **20.84** ॥ 867

विधाय दैत्यप्रकृतीनशेषान्
नामावशेषान्नरलोकपालान्।
करिष्यसि त्वं करुणार्द्रचेता
नाथ क्षितिं नावमिवास्तभाराम्॥ **20.85** ॥ 868

दयाक्षमाभ्यामिह दीव्यसि त्वं
लक्ष्मीमहीभ्यामिव लालितात्मा।
तत् क्षम्यतामस्य मदेकभक्तेः
आजानतः स्वात्मचमत्क्रियेयम्॥ **20.86** ॥ 869

तवैष भक्तो मम चेति मन्ये
क्षान्तस्ततो नित्यमसौ मयाऽपि।
न चास्ति बन्धोरपि साम्पराये
वीरव्रतं धारयतोपकारः॥ **20.89** ॥ 870

विहारनृत्तानि वितन्वतस्ते
वल्गुध्वनिं वादयिता मृदङ्गम्।
भजत्वविच्छिन्नधृतिर्भवन्तं
दत्ताभयो दैत्यपतिर्मयाऽसौ॥ **20.90** ॥ 871

अथान्वमंस्त त्रिजगन्नियन्ता
पत्युः पशूनां प्रणयानुरोधात्।
बाणावरोधप्रमदाजनानां
स्थायीनि मङ्गल्यविभूषणानि ॥ **20.91** ॥ 872

ततोऽसुरेन्द्रः प्रणिपातपूर्वं
जगत्परित्राणरतं जगाद।
उषानिरुद्धान्वयतः समीक्ष्याः
भृत्या वयं प्रीतधिया त्वयेति ॥ **20.92** ॥ 873

यथार्थनामानमथानिरुद्धं
कृत्वा सभार्यं कृतकृत्यचेताः।
सबन्धुसैन्यः सविशेषदृश्यां
प्रत्याययौ विश्वपतिः पुरीं स्वाम् ॥ **20.96** ॥ 874

देवाः सहस्रनयनं दनुजेन्द्रमन्ये
निर्धूतमानमनघेन निशामयन्तः।
कूपोदकप्रभवकूर्मनयेन जातां
अस्वामिकप्रभुपरिग्रहबुद्धिमौज्झन् ॥ **20.97** ॥ 875

नीतस्त्रिलोकपतिना निजराजधानीं
भूयः प्रजात इव पौरजनैः प्रतीतः।
दैत्येश्वरस्य सुतया सहितः स रेमे
रागाधिको रतिपतेरनघः कुमारः ॥ **20.98** ॥ 876

अथ तमुषासहायमुपयातमुपायनवान्
जनपदपत्तनप्रभृतिकादुपगम्य जनः।
उपचरति स्म सम्यगुपपन्नधृतिर्बहुधा
यदुनगरे विवाहविजयोत्सवयन्त्रितधीः ॥ **20.99** ॥ 877

वासुदेव इति नाम दधानः
पौण्ड्रकस्तदनु भूरिमदान्धः।
मानुषत्वकवचान्तरितेन
स्पर्धते स्म हरिणा हतचित्तः॥ **21.1** ॥ 878

हेतिपञ्चकमधारयत श्री -
वत्सकौस्तुभमुखानि च मूढः।
ऐश्वराणि चरितानि च पूर्वा -
ण्यात्मनः स्वयमजूघुषदाप्तैः॥ **21.2** ॥ 879

इन्द्रजालकुहनादिषु दाक्ष्यात्
ईश एष इति मोहितलोकः।
अध्यशेत भुजगेश्वरशय्यां
आरुरोह विहगेन्द्रविवर्तम्॥ **21.3** ॥ 880

अन्वहं च महतीं वनमालां
माल्यकृद्भिरुपकल्प्य बभार।
नामधेयमदिशत् सचिवानां
नाकनायकविशेषनिरूढम्॥ **21.4** ॥ 881

बद्धकृत्रिमभुजान्तरयुग्मं
शस्यमानमनुजीविजनेन।
विश्वकर्तुरवतार इति स्वं
बह्वमंस्त बधिरो निगमेषु॥ **21.5** ॥ 882

इत्थमीश्वरविडम्बनरूपं
नाटकीयमनुरुध्य विहारम्।
शोच्यतामपि परावरविद्भिः
हास्यतामपि जगाम जगद्भिः॥ **21.6** ॥ 883

नामचिह्नवसनाभरणाद्यैः
नाथसम्पदनुकारनिरूढैः।
पौण्ड्रकस्थितिमवाप्य सृगालो -
ऽप्यन्वभूत् किल गतिं च तदीयाम्॥ **21.35**॥ 884

तोषितत्रिनयनस्य नृशंसः
काशिराजतनयस्य पुरोधाः।
कल्पिताहुतिरजीजनदुग्रां
कालवह्निपदवीमिव कृत्याम्॥ **21.39**॥ 885

साऽभिपत्य यदुवीरसकाशं
हेतिराजविभवेन हताशा।
जन्मधामनि निजे नियमस्थं
जञ्झपूकमभिसृत्य जघान॥ **21.40**॥ 886

निर्ददाह नगरीमथ काशीं
विस्फुलिङ्ग इव माधवदीप्तेः।
यादवग्रसनकौतुकवत्या
कृत्यया सह रथाङ्गकृशानुः॥ **21.41**॥ 887

स्यन्दनद्विरदवाजिपदाति -
प्राज्यसौधपरिपाटिसमृद्ध्या।
चक्रवह्निविभवेन तदाऽभूत्
चन्द्रशेखरविलेपनभूमा॥ **21.42**॥ 888

आसुरप्रकृतिकेषु निरस्ते -
ष्वेवमेभिरनुपालितसख्यः।
वानरो भुजबलेन बबाधे
दुर्मतिर्जगदिदं द्विविदाख्यः॥ **21.46**॥ 889

धर्ममर्मभिदि दैवविपाकात्
उद्धृते द्विविदनामनि शल्ये।
रेवतीरमणरेचितखेदा
नाकिनश्च मुनयश्च ननन्दुः ॥ **21.61** ॥ 890

त्रासितेषु विबुधेषु तदग्रे
पीतवन्तममृतं बलभद्रः।
प्रापयत् प्लवगमुख्यमितीव
स्वर्गिभिः सह सुधाशनभावम् ॥ **21.62** ॥ 891

एवमीषदवरोपितभारां
भावयन् भुवमतोषयदार्यान्।
पूर्वदेवजनितानभिनिघ्नन्
पूर्वजेन सहितो यदुनाथः ॥ **21.64** ॥ 892

भार्गवादिभिरबाधितभूम्नां
निर्ममेष्वपि निकारपराणाम्।
सौभहंसडिभिकप्रभृतीनां
सूदनैरलघयच्च धरित्रीम् ॥ **21.65** ॥ 893

उग्रसेनविनिवेशितराज्यां
उन्नमय्य यदुवंशविभूतिम्।
तस्य दिग्विजयकौतुकमाद्यः
सप्तलोकतिलको विततान ॥ **21.66** ॥ 894

तन्नियोगमथ शेखरयित्वा
स्वप्रशासनवशंवदविश्वः।
यावदुक्तनियताखिलवृत्तीन्
यादवानुपनिनाय सुधर्माम् ॥ **21.67** ॥ 895

आत्मकल्पितधृतेरथ राज्ञः
सन्निधौ सचिवपीठनिविष्टः।
मन्त्रणाय महतो यदुमुख्यान्
सम्मुखान् प्रतिननन्द मुकुन्दः॥ **21.68** ॥ 896

अधिगुणहरिवंशवीरसङ्गात्
अपचितवासवसङ्गमाभिलाषा।
अतिशयरुचिरां वहन्त्यभिख्यां
अचकमतेव सभा तदाधिराज्यम्॥ **21.70** ॥ 897

अथ देवानिवाहूतान्नरदेवानभाषत।
देवदानवसामान्यदैवतं देवकीसुतः॥ **22.1** ॥ 898

एष वः क्ष्मापतिः शास्ति विधातेव प्रजापतीन्।
महेन्द्र इव धर्मेण सुधर्मामास्थितः स्वयम्॥ **22.2** ॥ 899

शेखरीकृतभूभारः शेषत्वेन विभोः स्थितः।
वेदयत्ययमार्योऽपि मित्रभूतानमित्रजित्॥ **22.3** ॥ 900

वयं भवन्तो ये चान्ये महान्तः सर्व एव ते।
विश्वगुप्तौ जगत्कर्त्रा विनियुक्ता विभूतयः॥ **22.4** ॥ 901

तदस्माभिरवस्थेयं धर्मवर्त्मनि शाश्वते।
बिभ्यद्भिरनघादेशाद्वज्रादिव समुद्यतात्॥ **22.5** ॥ 902

द्विषन्तः ख्यातनामानो नामशेषास्तथाऽप्यसौ।
समुद्रवसना विष्वक् तामसैरवकुण्ठिता॥ **22.6** ॥ 903

अतस्त्राणाय साधूनां दुष्कृतां दमनं क्षमम्।
कडङ्करीयरोधो हि कलमोत्सेधकारणम्॥ **22.9** ॥ 904

पुष्यतां पाण्डरं छत्रं पुण्डरीकमिव श्रियः।
धर्मोऽधर्मश्च नान्योऽस्ति रक्षणोपेक्षणे भुवः॥ **22.10** ॥ 905

स एष पुरतो याता प्राज्ञः परिभृशन् पथः।
सङ्कल्प इव युष्माकं सात्यकिः सत्यविक्रमः॥ **22.46** ॥ 906

परिवारेण सम्पन्नस्त्यक्तकोशश्च कार्यतः।
नन्दकोऽयमनिस्त्रिंशः सम्मतो मम शत्रुजित्॥ **22.47** ॥ 907

जैत्रं ध्वजमिवोदग्रमेनमाहितलक्षणम्।
अनुयात दिशो जेतुमस्त्रवेदमिवापरम्॥ **22.48** ॥ 908

वनसिंहनयाद्गुप्तिर्मानतर्कक्रमादपि।
परस्परपुरस्काराद्भवित्री भवतामिह॥ **22.49** ॥ 909

अपि युष्माभिरेतावदहङ्कारग्रहोज्झितैः।
अङ्गीकृतममुह्यद्भिरातुरैरिव भोजनम्॥ **22.50** ॥ 910

इति सूक्तिसुधां पीत्वा शौरिवक्त्रेन्दुनिः सृताम्।
सहसा नरदेवास्ते सौमनस्यं प्रपेदिरे॥ **22.51** ॥ 911

अथ यादवयूथेन सहितः संयुगप्रियः।
सात्यकिः प्रचितोत्तंसः प्रतस्थे भर्तुराज्ञया॥ **22.55** ॥ 912

धर्मगुप्तिकृतादेशः स मेने मधुवैरिणा।
अपृथक्त्वमिवापन्नमन्यदायुधपञ्चकम्॥ **22.56** ॥ 913

अनाश्रमपदासन्नामभीषितकृषीवलाम्।
अनैषीन्महतीं सेनामविरुन्धान गोपनीम्॥ **22.78** ॥ 914

स्वदेशादविशेषेण स्वीकृते शत्रुमण्डले।
न योधा जगृहुस्तत्र किञ्चिदस्वामिसम्मतम्॥ **22.79** ॥ 915

अष्टासु दिक्षु विभवैरुपसङ्गृहीतैः
यक्षास्पदप्रहसनी यदुराजधानी।
सत्यानुभाववसुदेवसुतप्रसत्त्यै
सम्भूतदिक्पतिविभूतिरिवाबभासे ॥ 22.242 ॥ 916

अभ्यर्च्य पूर्वविभवादधिकैः प्रदिष्टैः
नाकाधिपानिव नवोपहृतान्नरेन्द्रान्।
धर्मानुपालननियोगनिरूढचित्तान्
प्रास्थापयत् प्रतिदिशं प्रथमो यदूनाम् ॥ 22.243 ॥ 917

मणिमकुटसहस्रैर्वासुदेवस्य भूपाः
पदसविधनिषण्णां पादुकामर्चयित्वा।
प्रतिययुरुपलब्धैः पारिजातप्रसूनैः
सुरभयितुमुपेत्य स्वावरोधान् प्रसाद्यान् ॥ 22.244 ॥ 918

अथाधिकारच्यवनाद्य इन्द्राः
पञ्चाभवन् पाण्डुसुताः पृथिव्याम्।
जयार्थिनस्ते जगदेकनाथं
प्रपेदिरे सत्त्वधनाः सदाराः ॥ 23.1 ॥ 919

तमोपहैस्तत्त्वविदामृषीणां
वाक्यैस्त्रिवेदीमनुसञ्जिहानैः।
कृष्णं यथावत् कृतिनो विदन्तः
तस्याभवन् प्राणसमाः सखायः ॥ 23.2 ॥ 920

तदाश्रयास्तत्प्रणिधेयकृत्याः
तेनैव नाथेन सदा सनाथाः।
अपारयन् योगिभिरप्यजय्यान्
बाह्यान्तरान् जेतुमरातिवर्गान् ॥ 23.3 ॥ 921

प्रतिक्रियाः प्राग्भवदुष्कृतानां
प्राणोपरोधेऽपि निरुद्धपापाः।
धीरास्त्रिलोकीसुहृदः प्रसादात्
विपाकरम्या विपदः प्रसेहुः॥ **23.4** ॥ 922

अलङ्घयन् विश्वपतेः प्रसादात्
वृत्तिं पराचीमिव वीतरागाः।
अरातिभिश्छद्मविधिप्रवीणैः
आपादितामग्निजलादिपीडाम्॥ **23.5** ॥ 923

कलिङ्गनीतिं कलहैकतानां
कर्णं च पार्थेन निबद्धवैरम्।
आस्थाय दुः शासनपूर्वजन्मा
धर्मोत्तरान् जेतुमियेष पार्थान्॥ **23.6** ॥ 924

स राजसूयक्रतुधर्मपत्नीं
भीमेन गाण्डीवभृता च मान्याम्।
द्यूतच्छलात्प्रापितदासभावां
साध्वीं मुधा पर्यभवत् सभायाम्॥ **23.7** ॥ 925

अनन्यनाथां स्थितिमाप्नुवन्त्या
नाथः स्वसम्बोधननामगर्भम्।
शुश्राव दूरान्तरितोऽपि शौरिः
प्राक्रोशनं पार्थपतिव्रतायाः॥ **23.8** ॥ 926

मिथ्याविचारान्निमिषतां गुरूणां
प्रभुः सतां पाण्डवधर्मपत्नीम्।
दुः शासनव्याकुलितोत्तरीयां
अक्षय्यकौशेयवतीमकार्षीत्॥ **23.9** ॥ 927

अवाप्तुकामाः प्रबलैरमित्रैः
अक्षच्छलेनापहृतं स्वराज्यम्।
निक्षिप्तकर्तव्यभरा बभूवुः
सत्त्वाधिकाः सात्वतयूथनाथे॥ **23.10**॥ 928

स्वातन्त्र्यगन्धद्विरदाङ्कुशेन
स्वेनैव शीलेन विनीयमानः।
अनन्यलभ्यं प्रतिलम्भितोऽभूत्
प्रभुः स्वयं पाण्डवदूतभावम्॥ **23.11**॥ 929

स तादृशीमाद्रियत त्रिधामा
प्रेष्यक्रियां प्रेषितदेवबृन्दः।
ननु प्रभूणां निरपेक्षभूम्नां
प्रसाधनं भक्तजने गुणत्वम्॥ **23.12**॥ 930

अपि प्रभूतानुगुणक्रियाभ्यः
श्लाघापदं तत्त्वविदां बभूव।
अनन्यतन्त्रस्य विभोस्तदेतत्
नाथोचितं नन्तृषु पारतन्त्र्यम्॥ **23.13**॥ 931

तपस्यतः पुत्रसमुद्भवार्थं
मार्गागतं मोचयतः पिशाचम्।
अजन्मनो जन्मभृतश्च शौरेः
स्वामित्वसंवादि बभूव दूत्यम्॥ **23.14**॥ 932

सरोषसीरायुधहेतिशक्त्या
साचीकृतां कौरवराजधानीम्।
अद्यापि गङ्गासलिलप्रवाहे
प्रक्रान्तपातामिव सम्प्रपेदे॥ **23.15**॥ 933

खद्योतवद्दर्शितखञ्जदीप्तीन्
प्रज्ञादृशो भूमिभृतः सभायाम्।
प्राप्तोदयो भानुरिव त्रिधामा
प्रच्छादयामास कुरून् स्वधाम्ना ॥ **23.16** ॥ 934

तदागमेन प्रतिपन्नहर्षाः
तद्दर्शनेनाहितपारवश्याः।
अतर्कितप्रस्मृतवैरबन्धाः
वृत्तिं द्विषन्तो विदधुर्यथार्हम् ॥ **23.17** ॥ 935

उलूखले भक्तगुणे च बद्धं
गुणोत्तरे गोपवधूस्तने च।
इयेष बन्धुं जगदेकबन्धुं
दुर्योधनो दुस्त्यजमृत्युपाशः ॥ **23.18** ॥ 936

प्रकाशयन् किञ्चिदिवाप्रमेयः
प्रभावमात्मीयमनन्यवेद्यम्।
मुहुः प्रतीपाचरणोत्सुकानां
मोघाशतां मूढधियामकार्षीत् ॥ **23.19** ॥ 937

स्ववेदितं संसदि धार्तराष्ट्रे
सन्धित्सतो धर्मसुतस्य वाक्यम्।
अनाददाने सुरभिन्निवृत्तः
सानुग्रहो विग्रहमन्वमंस्त ॥ **23.20** ॥ 938

नरांशजुष्टेन धनञ्जयेन
रथी भवन् सारथिरात्मना च।
धनुर्भृता तोत्रभृता च भेजे
पृथक्त्वमैक्यं च यथाप्रमाणम् ॥ **23.21** ॥ 939

रथाधिरूढं च रथं च रक्षन्
    यथार्थतो दर्शयति स्म यन्ता।
त्रय्यन्तचिन्तानिरपेक्षमीशः
    तत्तादृशं तत्त्वविभागमाद्यम्॥ **23.22** ॥ 940

पुरःस्थिते गोप्तरि विश्वहेतौ
    पश्चादवस्थायिनि तत्प्रवर्त्ये।
अनन्ययोगात् स रथो बभार
    प्राधीतवेद्यां प्रणवप्रवृत्तिम्॥ **23.23** ॥ 941

प्रभुर्बभौ प्रग्रहतोत्रपाणिः
    कालात्मना भावितपाशदण्डः।
यदा तदा देवगणेन मेने
    शान्तं बलं शान्तनवप्रधानम्॥ **23.24** ॥ 942

धुरन्धरः स्वर्गनिकेतनानां
    धुर्योत्थितैर्धूसरितो रजोभिः।
रराज मध्ये रथयूथपानां
    गोष्टे पशूनामिव गोपवेषः॥ **23.25** ॥ 943

समुद्रसङ्घातनिभे नृपाणां
    सैन्यद्वये संयति संप्रवृत्ते।
अस्थानकारुण्यवशान्निवृत्तं
    धनञ्जयं वीतशुचं वितेने॥ **23.26** ॥ 944

फलादपि स्वादुतमप्ररोहं
    प्रोत्साहने सख्युरिवोद्यतः सः।
जगद्धितार्थाय जगौ दयावान्
    अन्यैरविज्ञेयमनन्यधर्मम्॥ **23.27** ॥ 945

चिरन्तनस्नेहदयादिमूलं
चिन्तार्णवं निस्तरतो दुरन्तम्।
किरीटिनः केशवसूक्तिरासीत्
कालोचिता काचन पोतपात्री ॥ **23.28** ॥ 946

अभङ्गुरैर्धौतफलानुषङ्गात्
विद्याशरैर्विश्वगुरोरुपात्तैः।
विवेकधन्वा विषमानजैषीत्
अन्तः स्थितान् जिष्णुररातिसङ्घान् ॥ **23.29** ॥ 947

उपघ्नभूतां श्रुतिवल्लरीणाम्
उपास्त तुष्यन्नुपदेशमुद्राम्।
नखांशुभिः क्षिप्ततमःकलङ्कां
नाथस्य पार्थो नतपूर्वभागः ॥ **23.30** ॥ 948

विभक्तसामान्यविशेषधर्मा
प्रादुर्बभूवोपनिषत् प्रभोर्या।
स एव तां व्यासमुनिः समीचीं
पर्यग्रहीद्भारतवेदवक्ता ॥ **23.31** ॥ 949

अभञ्जनीयां परधर्मसत्तां
अनश्वरीं भारतसूर्यदीप्तिम्।
विदुः श्रुतीनामनघां वयस्यां
गीतामसम्मूढजनाविगीताम् ॥ **23.32** ॥ 950

कपिध्वजस्तस्य विभोरपश्यत्
तदर्पितं चक्षुरवाप्य दिव्यम्।
विरिञ्चिपूर्वैरपि दुर्निरीक्षं
विश्वाश्रयं रूपमशेषमूर्तेः ॥ **23.33** ॥ 951

तस्मिन्नभिव्याप्तसमस्तलोके
    स तत्स्वरूपेण विकल्प्यमाने।
विडम्बितान् गोपुरधारिबिम्बैः
    देवान् विभोरैक्षत दिव्यदेहे ॥ **23.34** ॥ 952

प्रख्यातदीक्षं प्रणतार्तिभङ्गे
    पार्थस्तदा दैत्यरिपुं प्रपन्नः।
विनाशयामास बलं रिपूणां
    विपत्प्रतीकारपरेण सख्या ॥ **23.35** ॥ 953

स्वहस्तपद्माञ्चिततोत्रपाशः
    स्वच्छन्दलीलासहधर्मचारी।
गतागतैरप्रतिमैः स चक्रे
    जयश्रियो जैत्ररथेन डोलाम् ॥ **23.36** ॥ 954

सविस्मयः संयति सव्यसाची
    तत्तादृशा सारथिना समेतः।
मनोजवानां निजसायकानाम्
    अग्रेसरं स्यन्दनमन्वपश्यत् ॥ **23.37** ॥ 955

यथा नियच्छत्ययमिन्द्रियाश्वान्
    जीवाश्रये देहरथे निबद्धान्।
तथाऽर्जुनस्यन्दनधुर्यनेता
    बभूव नान्येन निदर्शनीयः ॥ **23.38** ॥ 956

यदेकदेशे निखिलं तदन्यत्
    तद्देहभागेषु च संविभक्तम्।
रथैकदेशे तमवेक्ष्य पार्थः
    प्राबुद्ध तं सारथिमप्रतर्क्यम् ॥ **23.39** ॥ 957

निवर्तितं वैरिजनोपमर्दात्
    न्यस्तं रथे चक्रमुपाददानः।
नतप्रतिज्ञानुपरोधहेतोः
    आत्मप्रतिज्ञामजहात् स्वतन्त्रः ॥ **23.40** ॥ 958

द्विषत्प्रयुक्तं दुरपोहमस्त्रं
    भुजान्तरालेन विभुः प्रतीच्छन्।
विधाय वैकल्पिकवैजयन्तीं
    प्रच्छादितं प्राणयति स्म पार्थम् ॥ **23.41** ॥ 959

निवेशितां तस्य पदे च पूजां
    निशाम्य गङ्गामिव चन्द्रमौलौ।
अनन्यसामान्यममंस्त सख्युः
    सङ्कोचवैदेशिकमीश्वरत्वम् ॥ **23.42** ॥ 960

दिवाकरेऽनस्तमितेऽतिगाढं
    तमः सृजंस्तामसमोहनार्थम्।
प्रपन्नरक्षाप्रतिपन्नदीक्षः
    सत्याभिसन्धं विदधे सखायम् ॥ **23.43** ॥ 961

सुरैरशेषैरपि जातरोषैः
    स दुर्जयान् भीष्ममुखान् जिगाय।
सहायशक्त्या युधि सव्यसाची
    किं दुष्करं केशवमाश्रितानाम् ॥ **23.44** ॥ 962

स्वप्नः किमासीदथवेन्द्रजालं
    बभूव गन्धर्वपुरी किमेषा।
इतीव शङ्कां विदधे प्रलीना
    पताकिनी कौरवपाण्डवानाम् ॥ **23.45** ॥ 963

आकृष्टदेवासुरसाम्परायैः
ओजस्विनां शस्त्रभृतामुदन्तैः।
प्रायस्तदा प्रत्यवहारलीलं
आकालिकीं विश्वभुगन्वभुङ्क्त ॥ **23.46** ॥ 964

जिघांसुरष्टादश सम्पतन्तीः
अक्षौहिणीरद्भुतभीमरूपाः।
स्वतन्त्रयामास मिथःप्रतीपान्
सूत्रावसक्तानिव दारुमर्त्यान् ॥ **23.47** ॥ 965

कृषीवलः स्थावरजङ्गमानां
क्षेत्रे कुरूणां समकालपाकान्।
अनीकशालीन् भुजशालिवर्गैः
फलोपपन्नान् प्रभुरित्यलावीत् ॥ **23.48** ॥ 966

निस्तीर्य सङ्ग्राममहासमुद्रं
संसारपोतेन परेण सख्या।
धनञ्जयस्तत्पदमेव भेजे
निधूर्तनीहारदिवाकराभः ॥ **23.49** ॥ 967

द्रौणिस्तदा सौप्तिकमादधानः
कृपेण सार्धं कृतवर्मणा च।
हताहितैः पाण्डुसुतैरवाप्तं
सैन्यावशेषं शमयंबभूव ॥ **23.50** ॥ 968

इत्थं दशाष्टौ च निपात्य भूमौ
अक्षौहिणीरद्भुतभीमरूपाः।
सतां पतिः सत्त्व समृद्धिरोगात्
उल्लाघितामातनुतेव पृथ्वीम् ॥ **23.51** ॥ 969

विभुः स्वसङ्कल्पहतान् विनिघ्नन्
धर्मैकतानेन धनञ्जयेन।
प्रतोदसन्दंशिकयोदहार्षीत्
पाञ्चालकन्यापरिभूतिशल्यम्॥ **23.52** ॥ 970

परास्त्रविस्रंसितमुत्तरायाः
पद्मासनाद्यैरपि पूजितेन।
गङ्गाधरण्योः प्रभवेन गर्भं
पस्पर्श पादेन परावरेशः॥ **23.53** ॥ 971

विप्लोषितं द्रौणिशरेण बालं
सञ्जीवयन् पादरजःप्रभावात्।
वधूकृतक्षुद्रशिलाविशेषं
रामानुजो राममिवान्वकार्षीत्॥ **23.54** ॥ 972

तस्य श्रुतिश्रेणिशिरोधृतानां
स्पर्शः प्रजेशादिभिरीप्सितोऽभूत्।
परीक्षिदुत्थानपरीक्षितानां
अघच्छिदामङ्घ्रिरजःकणानाम्॥ **23.55** ॥ 973

अजातदीनां द्रुपदोद्भवायाः
कालस्य दीप्तामिव खड्गरेखाम्।
विपक्षसंहारमहाभुजङ्गीं
वेणीं प्रियैः संशमयांबभूव॥ **23.56** ॥ 974

पितामहाय प्रततान पार्थः
शरप्रयुक्तं शयनं यदग्र्यम्।
योगासनं योजितचित्तधैर्यं
तदेव पर्याप्तगुणं तदाऽऽसीत्॥ **23.57** ॥ 975

विन्यस्य धर्मतनये विजयाधिकारं
सख्याऽर्जुनेन यशसेव धनुर्धराणाम्।
दध्मौ स दैत्यमथनो युधि पाञ्चजन्यं
वृष्ण्यन्धकादिपरिशेषितभूमिभारः॥ **23.58** ॥ 976

प्रत्यानिनाय रथमात्तजयः स जन्यात्
धन्यावलोकनधनञ्जय दर्शनीयः।
सारथ्यसंविदवधीरितहेतिजुष्टः
सेनापरागपरिधूसरकुन्तलश्रीः॥ **23.59** ॥ 977

आलिङ्ग्य गाढमवगाढरसं रणाब्धौ
वीरव्रणैः कृतविभूषणमिन्द्रसूनुम्।
अन्यावतारपरिकल्पनकेलिलोभात्
ऐक्यं निनाय निजमंशमिवान्यनिष्टम्॥ **23.60** ॥ 978

रणभुवि शरतल्पे लीलया शायितेन
स्वपदसमुदितायाः सूनुना सिद्धसिन्धोः।
अनतिचिरविलम्बादाप्तुकामं धरित्रीं
कलिमिव शमयिष्यन् ख्यापयामास धर्मान्॥ **23.61** ॥ 979

अप्रत्यूहितसार्वभौमविभवैरभ्यर्चितः पाण्डवैः
प्रत्यावृत्तमहोत्सवेन मुदितां प्राप्तः पुरीं द्वारकाम्।
प्रत्यक्षं प्रथयाम्बभूव विहरन् प्रीतः प्रियाभिः समं
शुद्धः सामपदागमैरधिगतां स्वाधीनतां श्रीपतिः॥ **23.62** ॥ 980

अथ निजविभवादजातशत्रौ
प्रशमितशत्रुबले निवेश्य भूमिम्।
परिचरणफलं प्रभुः प्रयच्छन्
अमितगुणाभिररंस्त वल्लभाभिः॥ **24.1** ॥ 981

क्रतुविधिनियतोऽप्यकर्मवश्यः
परिचितकामरसोऽपि वीतरागः।
नगरवसतिरप्यशेषवासः
कथमिव केन विभुः स वर्णनीयः ॥ **24.2** ॥ 982

अनुगमितमिदं स्वदाररक्षाम्
अनघमनोभवतन्त्र माननीयम्।
निरुपधिकरसस्य नेतुरासीत्
नृपतिमहर्षिभिरञ्चितं चरित्रम् ॥ **24.3** ॥ 983

श्रुतिशतमहिते पदे परस्मिन्
सितजलधौ रविमण्डले च सिद्धाम्।
बहुमतिमतिशय्य सा बभासे
नरकरिपोरवरोधभूमिरग्र्या ॥ **24.4** ॥ 984

निधिगणमुखवान्तनिष्कराशिः
प्रचितगुणा मणिभिः स्यमन्तकाद्यैः।
प्रमुदितमहिषीगणेन चक्रे
यदुनगरी विभुना निवासभूमिः ॥ **24.5** ॥ 985

अविकलविभवस्य विश्वमूर्तेः
अधिवसनं यदुवीरराजधान्याम्।
अनुदिनमनपायिनीं प्रतिष्ठाम्
अभिलषतामनुचिन्तनीयमासीत् ॥ **24.6** ॥ 986

सह मुनिभिरुपास्त धर्ममाद्यं
व्यवहरणानि ददर्श वेदविद्भिः।
अरमत च वधूजनैर्यथार्हं
बहुतनुरक्रमतो विचित्रशक्तिः ॥ **24.7** ॥ 987

अपि युगपदवाप्तनैकदेहैः
उपनतयोगबलैः स्वकर्मनिघ्नैः।
धृतबहुवपुषा जगद्विधात्रा
जितकरणेन तु भुज्यते तदर्थः॥ **24.8** ॥ 988

यदुपतिरधिरूढचन्द्रशालः
सह दयिताभिरनन्यमानसाभिः।
जलनिधिमभितः प्रदर्शयंस्ताः
निजमिव धाम निवेदयाम्बभूव॥ **24.9** ॥ 989

निजपदमनपायमाश्रितानां
प्रभुरपवर्गदशामिव प्रयच्छन्।
अमितबहुगुणामनन्यलभ्याम्
अतनुत कामपि सम्पदं प्रियाणाम्॥ **24.10** ॥ 990

जगदुपजननादिजातभूम्नः
क इव वधूजनमोहनो विहारः।
कथमिव स कुतश्च कीर्तनीयः
प्रथितमनोभवतन्त्रपारदृश्वा॥ **24.66** ॥ 991

चपलप्रतिकूलतीक्ष्णरूक्षाः
स्त्रिय इत्यागमिकैर्निदर्शितार्थः।
प्रथितो यदुवीरवल्लभाभिः
परिवादोऽयमपाकृतः पृथिव्याम्॥ **24.75** ॥ 992

एकीभवद्भिरयुतैरपि मन्मथानां
यत्कान्तिबिन्दु पृषताऽनुकृतिर्न शक्या।
सम्प्रेक्ष्य तं यदुपतिं यमिनोऽपि नूनं
स्त्रीभावमेव मनसा बिभराम्बभूवुः॥ **24.82** ॥ 993

कृष्णानुभूतिविभवेन कृतार्थभावाः
तद्वल्लभास्त्रिदशमातृतया चकासुः।
यत्पादपङ्कजपरागजुषां शशंसुः
जन्माद्भुतं जगति गुल्मलतादिकानाम् ॥ **24.83** ॥ 994

श्यामो बभूव किमसौ सुदृशां कटाक्षैः
श्यामास्तदन्वयवशादथवा तरुण्यः।
ताभिः किमस्य ववृधे महिमा महीयान्
तासामनेन यदि वेति बुधैः शशङ्के ॥ **24.84** ॥ 995

अग्राम्यमेव परिहासरसं वितेने
नाश्लीलमाह न मृषा न च मर्मभेदी।
धर्माविरुद्धविभवोचितकामकामः
स्त्रीणां वरेण बुभुजे वरदो वरस्त्रीः ॥ **24.85** ॥ 996

ताराभिरिन्दुरिव भानुरिव प्रभाभिः
युक्तो वशाभिरिव वारणयूथनाथः।
विद्याभिरात्मविदिवाभ्यधिकं विरेजे
योगेश्वरो युवतिभिः सह मोदमानः ॥ **24.86** ॥ 997

पायं पायं प्रेयसः कान्तिमाध्वीं
माद्यन्तीभिर्मञ्जुलालापिनीभिः।
प्रत्येकोक्तिश्लाघनप्रीणिताभिः
प्रायो भोगाः पर्यवाह्यन्त ताभिः ॥ **24.87** ॥ 998

करणव्यपायसमये पुनर्भवं
विनिवर्त्य शाश्वतसुखं प्रदास्यता।
स्वपदानुभूतिरुदपादि तादृशी
सुदृशां स्वसम्मतिभृतां गदाभृता ॥ **24.88** ॥ 999

तद्गतेन मनसा विवशानां
तन्मयीकृतधियामिव तासाम्।
अप्रलुप्तरहसामभजेतां
स्वप्नजागरदशे न विशेषम्॥ **24.89** ॥ 1000

श्रियमनपायिनीं वसुमतीमिव दत्तकरां
सह महिषीगणेन विभुरेक इवानुभवन्।
यदुभिरनन्तताक्ष्र्यपृतनेशनिभैः सहितो
निजपदमस्मरन्निह निवासमरोचयत॥ **24.90** ॥ 1001

उपचितचित्रधर्ममुपशान्तविपक्षभयं
मुदितवधूजनः स मुखरं निगमध्वनिभिः।
बहुविधरत्नशालि बहुमान्यसमग्रगुणं
वलयसमं भुजस्य वसुधावलयं बुभुजे॥ **24.91** ॥ 1002

अनितरजनलभ्यां प्रीतिमासेदुषीभिः
सुचिरमनुबभूवे स्वर्गमोक्षातिशायी।
निरुपधिकरसाब्धिं निर्विशन्तीभिराद्यः
कुलयुवतिभिरित्थं कोऽपि शृङ्गारभूमा॥ **24.92** ॥ 1003

सहजबलसमेतः शक्रपूर्वैरजय्यः
समुदितविषमास्त्रस्तादृशानन्दहेतुः।
अविदितरचनेन स्वेन पार्थाय गीतः
स्वयमजनि स कामः कोऽपि धर्माविरुद्धः॥ **24.93** ॥ 1004

स्वपदनलिनभाजां स्वर्गमोक्षौ यथार्हं
करणविगमकाले कल्पयिष्यन् क्रमेण।
मधुरिपुरिह नूनं मन्दपुण्यैरलभ्यौ
समतनुत विहारैस्तावुभौ सम्प्रयुक्तौ॥ **24.94** ॥ 1005

नारीदृष्ट्या नियमितधियो नाकनाथेश्वरत्वं
सम्भोगे च प्रवणमनसः शाश्वतं ब्रह्मचर्यम्।
अत्रैकस्यां पुरि निवसतः सर्वलोकाधिकत्वं
निध्यायन्तस्त्वरितमतरन् दुस्तरां तस्य मायाम्॥ **24.95**॥ 1006

आसीदेवं परिणतमधिद्वारकं द्वापरान्ते
व्यासप्रख्याविभजनभवद्वेदशाखोपमानाम्।
चिन्तातीतं यदुपतिमनःप्रीतिचिन्तामणीनाम्
एकं तासां भवरसभुजां भाग्यमेकातपत्रम्॥ **24.96**॥ 1007

गुरुभिरनघचित्तैराहितोदारभूमा
सुरभितरसमेतत्सूनृतं वेङ्कटेशः।
व्यतनुत यदुवीरप्रीतिमिच्छन् प्रभूतां
कविकथकमृगेन्द्रः क्षेमदं काव्यरत्नम्॥ **24.97**॥ 1008

॥ इति श्रीकवितार्किकसिंहस्य सर्वतन्त्रस्वतन्त्रस्य
श्रीमद्वेङ्कटनाथस्य वेदान्ताचार्यस्य कृतिषु
लघु यादवाभ्युदयः समाप्तः॥

कवितार्किकसिंहाय कल्याणगुणशालिने।
श्रीमते वेङ्कटेशाय वेदान्तगुरवे नमः॥